

The Project Gutenberg eBook of Kotona: Kuvaelma Itä-Suomesta, by Jacob Ahrenberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kotona: Kuvaelma Itä-Suomesta

Author: Jacob Ahrenberg

Release date: July 27, 2013 [EBook #43322]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOTONA: KUVAELMA ITÄ-SUOMESTA ***

Produced by Tapio Riikonen

KOTONA

Kuvaelmia Itä-Suomesta

Kirj.

JAC. AHRENBURG

Suomennos

G. W. Edlund, Helsinki, 1889.

SISÄLTÖ:

- I. Tervolassa
  - Pakonalaiset
  - Keisarinnan metsästysretki
  - Kosto
  - Uusia kahleita
  - Issikka
  - Kertomus Jalo nimisestä juoksijaoriista
- II. Kesä
- III. Luotsi
- IV. Rajalla

- V. Ylimys sekin
- VI. Ukkovaari
- VII. Kuisma
- VIII. Saaristossa
  - Saaristossa
  - Sunnuntai saaristossa
  - Näkki
  - Osip
- IX. Metsästysmatka Suojärvellä
- X. Kyyrölän kylä
- XI. Poikana olo ajoilta
  - Sodassa
  - Keisari tulee
  - Käynti Uuraansalmella.

I.

Tervolassa.

Pakonalaiset.

Jos jollakin meidän maakunnistamme on sellainen vaakunakilpi, jota heraldiikassa kutsutaan nimellä "armes parlantes", puhuva vaakuna, niin on sellainen varmasti Karjalalla: kaksi kättä heristävät siinä paljastettuja miekkoja toisiansa vastaan, punaisella pohjalla, taistellen kultaisesta herttuankruunusta. Kaksi käsivartta taisteli vuosisatoja Karjalan kultaisesta kruunusta, ja Karjala vuoti verta. Taistelu loppui v. 1721, ja voittaja vei maakuntamme vaakunan mukansa; se riippuu nyt suuren valtaistuinsalin seinällä, valtaistuimen oikealla puolella, Kremlin keisarillisessa palatsissa. Taru kertoo, että, kun kerran eräs pyhiinvaeltaja-joukko oli saanut paavilta kourantäyden hiekkaa Circus maximus'en arenalta ja pyhä isä näytti huomaavan, että pyhiinvaeltajat pitivät tätä muistoa jokseenkin, vähäpätöisenä, pusersi hän hiekkaa kourassaan, ja katso siitä tippui verta. Etelä-Karjalan maa on samoin kuin arenan hiekka saanut juoda verta ja huoata väkivallan ja vaivan alla. Juuri näistä yhteiskunnallisessa suhteessa surkuteltavista seuduista piirrämme muutamia pieniä kuvaelmia, jotka kaikessa vähäpätöisyydessään selvästi valaisevat niitä kurjia olosuhteita, joissa täällä on eletty ja elettiin vielä noin miespolvi takaperin.

* * * * *

Noin 1870-luvun keskivaiheilla asui Kivennavan pitäjäässä, nimittäkäämme kylää vaikka Tervolaksi, talollinen Israel Pullinen vaimonsa ja ainoan poikansa kanssa. Vanha Israel oli kaikin puolin oikea karjalaisen talonpojan luonnekuva, pitkä, ryhdikäs, vilkassilmäinen ja kellertävähipiäinen. Hän oli vielä hyvä puhuja ja, niinkuin useat talonpoikamme, sanaseppä, hän taisi paljon vanhoja runoja, joka seikka suuresti lisäsi hänen arvoansa kansan keskuudessa. Sanalla sanoen hän oli kyläkunnan ylpeys, samalla kun hän oli kylän vanhin ja herrastuomari. Ja kuningas Kristofferin maanlain, jota vielä 1800-luvun alussa noudatettiin vanhassa Suomessa, tunsu hän tarkalleen, ainakin yhtä hyvin kuin sen aikuinen tutkinnon suorittamaton tuomari, jonka alueena oli niin avara kihlakunta, jollaista nykyään tuskin löytyy enää yhtään koko Suomessa. Kylän vanhinna ja omituisessa kansallispuvussaan kelvollisena esiintymään ylhäisimmissäkin piireissä lähetti hänet G. M. Sprengtporten näinä levottomina aikoina milloin minkin pitäjään puolesta edustajana vakuuttamaan maamme mahtaville hallitsijattarille vanhan Suomen järkähtämätöntä uskollisuutta ja sitä onnea että tämä sai turvallisesti kuin karitsa levätä kaksipäisen kotkan siipien suojassa. Kunniamerkkejä ja hopeakannuja tuli palkinnoksi näistä hänen valtiollisista lähettilästoimistaan. Sanalla sanoen Israel Pullinen oli onnen suosikki. Varmaankin oli hänen syntymäpäivänensä käki kukkunut, joka vanhain kertomusten mukaan ennustaa onnea; mutta käki on käki ja niinpä onnikin.

Joskin vanhassa Suomessa usein oli sotkuista tulla toimeen kuningas Kristoffer'in maanlailla, niin ei tämä kuitenkaan yksinään ollut sotkuisaa. Tosin oli Tsaari Pietari tuon tuostakin määrännyt, että kaikki saisi olla entisellään, että samaa hyvää järjestystä, joka vallitsi Ruotsin vallan aikana, noudatettaisiin vieläkin, mutta monessa suhteessa ei tämä käynyt laatuun. Tsaari Pietari oli leikannut yhden jäsenen erilleen, ja nyt tahtoi hän, että jäsenen tulisi elää itsenäistä elämää ja että veren tulisi virrata siinä yhtä raikkaasti kuin ennenkin. Niinkauvan kuin vanhat veronkantomiehet, papit ja voudit elivät, tultiin

jotensakin hyvin toimeen, mutta mistä otettaisiin sitte uusia voimia? Kirkon palvelijoista oli puute, milloin tulivat ne Suomesta milloin Virosta, mutta hulttioita ja juoppoja oli heidän joukossansa. Hän, joka tämän pienen kertomuksen aikana tulkitsi Herran lakia pitäjäässä, kuului jälkimmäisten joukkoon.

Eräänä sunnuntaina, vähää ennen Juhannusta, julisti pastorimme sellaisen kuulutuksen, että sanankuulijat luulivat hänen olevan, niinkuin usein valitettavasti ennenkin oli tapahtunut, hiukan humutuulella.

Paitsi kylän vanhinta Israel Pullista ja hänen perhettänsä, niin julisti pastori keisarillisen kuulutuksen kuuluvan, tuli kaikkien kylän asukasten valmistautua Mikonpäivän aikana muuttamaan Venäjälle, missä kukin talonpoika saisi niukan tiluksensa sijaan peltoa ja niittyä, metsää ja laidunmaata, leivän apua talvella ja siementä sen mukaan kuin hänellä oli perhettä syömässä. Ei kukaan saanut ottaa enempää mukaansa kuin mitä yksi hevonen jaksoi vetää. Loput olivat jätettävät vanhaan kotiin, niin kuului keisarinnan käsky. Mutta, vaikka ikävää on sanoa, oli pappi sillä kertaa kaikeksi onnettomuudeksi selvä, sillä kohta Juhannuksen jälkeen tuli sinne eräs virkamies, puettuna kullalla kirjaeltuun samettitakkiin, silkkisukkiin ja solkikenkiin sekä siro hiuspussi niskassa. Muassansa oli hänellä koko joukko kirjureita, jotka merkitsivät kirjaan kuinka paljon maata ja karjaa kullakin oli; kun tämä oli tehty, menivät he pitemmittä selityksittä matkaansa.

Oli kaksi viikkoa ennen Pyhänmiesten päivää; maa oli kolkko ja alaston, taivas pilvinen ja synkkä, lumenvitiä oli siellä täällä syvimmissä raitioissa ja tuuli lennätteli kellastuneita, kuivia lehtiä kasapäihin. Raskas ilma lepäsi tupien harjalla, mutta vielä raskaampi oli ilma tuvissa. Kukin perhe oli valmiina lähtemään matkalle, kun venäläinen virkamies palasi ani varhain eräänä pimeänä, surullisena aamuna viemään meitä uusiin koteihin.

Paljon on nähty täällä meidän maanääressämme, paljon on kärsitty, mutta haikeampaa valitusta kuin sinä päivänä ei ole koskaan kuultu. Miehet olivat alakuloisina, naiset vaikeroitsivat ääneensä, lapset itkivät ja kaiken tämän ohessa kannettiin roihuavain päresoihtujen valossa, jotka jättivät jälkeensä pitkän savu- ja kipinäsoihdun, pieniä kääryjä ja arkkuja odottaviin kääryihin. Lapset käärittiin johonkin lämpimämpään äidin ja jonkun nelijalkaisen suosikin, porsaan tai karitsan, väliin, joka myöskin sai lähteä mukaan tälle pitkälle matkalle; ja viivytellä ei saatu vanhan kodin kynnyksellä, sillä virkamiehellä oli kiiru. Kohta jälkeen puolenpäivän nähtiin pitkä kiemurteleva jono ajaa täriseyttävän kankaan poikki pitkin routaista, epätasaista tietä.

Israel Pullinen seisoi vaimoneen ja poikineen kylän edustalla olevalla kummulla ja katseli miten matkue kulki ohi. Vielä kerran pudistettiin kättä poislähtevien kanssa. Nyt ratkesivat myöskin lyijynkarvaiset lumipilvet, jotka viikkokausia olivat riippuneet maan yli, ja sakeasti rupesi satamaan lunta, joka yhä enemmän supisti näköpiiriä. Harmahtavaan peittoon katosivat kääryt toistensa jälkeen ja hetkisen kuluttua olivat jo viimeisetkin peittyneet lumivaippaan. Silloin kaikui läpi raskaan ilman virren veisuu. Pakonalaiset olivat, samoinkuin muinoin Israelin lapset vankeudessa, kajahduttaneet virren viimeiseksi hyvästijätöksi isänmaalle ja kodille.

Puolentoista peninkulman päässä suurelta Kolpinon asemalta Nikolajevskin rautatien varrella on venäläisten kylien keskellä kunnas, nimeltä "Suomen vuori". Siellä kerrotaan edellisellä vuosisadalla sinne lähetettyjen suomalaisten siirtolaisten asuneen, eläneen ja kuolleen; tosi on että kummulla löytyy lutherilaisia hautaristiä, joissa on puoleksi kuluneita kirjoituksia venäläisillä kirjaimilla ja että kaikki nimet ovat suomalaisia.

Vanhat ihmiset kansan keskuudessa pysytteleytyvät kiinni totutuissa tavoissaan aivan kuin elämässä. Jos keskeytät heidän jokapäiväisen elämänsä rauhallisen juoksun, niin ei heissä ole eloa enää. Israel-vanhuksesta tuntui oudolta tuo kammottava yksinäisyys ja tyhjiys. Kylä oli aivankuin ruton tai sodan jäleltä, joka liesi oli kylmänä, valoa ei näkynyt ainoastakaan pirtistä, ei puhetta, ei naurua, ei laulua eikä edes valitustakaan kuulunut mistään, viimeinen koiranhaukunta oli vajennut viimeisen käärynjyrinän kuulumattomiin vaipussa. Elottomuutta häiritsivät ainoastaan sudet, jotka, auringon joskus puikahtaessa näkyviin paksujen pilvien välistä, olivat tulleet vaanimaan löytyisikö joku nälkään kuollut koira tai kissa teljettyjen ovien edestä.

Myöhemmin tuli tosin uutta eloa autioon kylään, mutta Pulliselle tämä ei ollut samaa. Neljäntoista päivän kuluttua siitä, kuin meikäläiset olivat pois viedyt, muutti sinne riekaleihin puettu kirjava joukkue. Joukkueen etunenässä astui pappi pyhän Yrjön kuva kädessä; nämä olivat venäläisiä, jotka keisarinnan käskystä muuttivat Tervolaan. Nyt käsitti Israel, miksi hän yksinänsä oli tänne jätetty, hänen tuli jäädä sinne kylän vanhimmaksi, hänen tuli johtaa tuota vastatullutta laumaa. Mutta tämä oli liika taakka Israel-vanhukselle. Hän vaelsi pois näiden uusien tulokasten luota, maailman epävakaisuuteen kyllästyneenä.

Vanhan Israelin kuoltua, otettiin talo perilliseltä nuorelta Pulliselta ja annettiin kylälle. Hänen tuli viljellä maata yhteisviljelyksessä kyläläisten kanssa, sillä kaiken maan ja kaiken sadon piti olla yhteistä. Niistä pelloista, joita hänen esi-isänsä, sukulaisensa ja ystävänsä olivat miespolvia muokanneet, kyntäneet ja leikanneet, sai hän viiden auranvaon levyisen kaistaleen yhtenä vuotena yhdellä pellolla, toisena vuotena kaukana toisella. Jos hän kynti ja kylvi aikaisemmin kuin toiset, saivat nämä ajaa ja kulkea hänen sarkansa poikki omille peltotilkuillaan, kunnes ne olivat kynnettyt, karhitut ja kylvetyt, niin että mitäpä hän huoli kiirehtiä. Ja jos taas kylvös viivästyi, niin että halla korjasi mitä hän oli maahan pannut, oli se tosin hänen syynsä, mutta sato oli kumminkin yhteinen. Siten elettiin muutamia vuosia niukasti ja vaivaloisesti, mutta elettiin sentään. Tuomas oli mennyt naimisiin, oli saanut tyttären ja kadottanut vaimonsa. Jos hänen lapsensa olisi ollut poika, niin olisi Tuomas, pojan täytettyä viisitoista vuotta, saanut lisäksi yhtäsuuren maapalstan kuin hänellä nyt oli, mutta tämä olikin tytär ja tyttäret eivät perineet mitään, eivät maksaneet mitään veroa eivätkä tarvinneet mitään maata; tyttölapsia ei otettu lukuun, ne olivat tosin olemassa, mutta eivät ylimalkaan mitään merkinneet. Tällainen oli Tuomaan tila, kun tapahtui eräs seikka, joka taasen saattoi täydellisen muutoksen hänen olosuhteissaan.

Oli kaunis syksyinen päivä, viljat olivat kuhilailla, sänki kiiksi pellolla ja metsä koreili kirjavissa väreissään. Kaikessa tässä kirjavuudessa olivat naurismaat ja syyskylvöt vielä vihannoita, meheviä ja ilman vaihepaikkoja, aivankuin heleät väripilkut maalarin paletilla. Taivas oli kirkas ja selkeä, ilma raittiin vilvakka, niin että se tukahduttavan kesähelteen jälkeen vaikutti virvoittavasti.

Joukko komeasti puetuita ratsastajoina ajoi tulista ravia pitkin kurjaa kyläkatua, jonka molemmin puolin talot nyt olivat rivitettyt venäläiseen tapaan, päätyseinä katuun päin, nurkka nurkassa kiinni aivan kuin kaupungissa. Tämä oli metsästysseurue, punaisiin vaatteisiin puettuna, vihəriäiset suippohatut päässä ja pitkät höyhenet hatunlierissä, olalla oli heillä keihäitä ja hopeutettuja metsästystorvia, komea pyssy riippui selässä ynnä keisarillisella ruunulla koristettu metsälaukku. He pysähtyivät kylässä ja eräs heistä puhalsi räikyvän torviään, joka kuului selkeässä syysilmassa loitos ja johon vastattiin samallaisella toivotuksella pienen järven toiselta rannalta. Ja pitkin tietä, joka vielä oli kostea aamukasteesta, ajoi nyt eteenpäin pitkä jono vaunuja. Se kulki kylän kautta lammin rannalle, vanhojen honkien varjoamalle niemekkeelle asti.

Kauniimmalle paikalle, jossa ikivanhat hongat olivat, joiden tuuheisin, tuoreisin latvoin kesä oli vielä viikoksi viipynyt, jossa muutamat kukat vielä kukkivat, ja jossa nuoret koivut olivat honkain isällisen suojeluksen turvissa säilyttäneet vihəriät lehtensä, siihen pystyttivät metsästäjät kiireimmiten ison komean teltin keisarillisissa väreissä, Teltti oli jaettu silkkiverhoilla kahteen osaan, permantoa peitti kallisarvoiset persialaiset matot ja ylinnä liehui Venäjän lippu, jossa loisti suuri ruunattu K.

Seuraavana päivänä, ihmeellisen ihanana syyspäivänä, lähestyi teltin ovea runsaasti kirjailtu ja kullattu kantotuoli, jota kantoi neljä miestä metsästäjäpuvuissa ja jota seurasi loistava ratsuseurue, miehiä ja naisia. Kantotuolissa istui keisarinna Katarina. Puettuna tummanvehriään samettiin ja soopelinahkoihin, oli hänellä yllään metsästystakki, joka soveltui mainiosti; hän oli jo vanhanpuoleinen, mutta katsellessa tuota nuorekkaan raitista hipiätä ja kirkkaita, älykkäitä silmiä, ei saattanut aavistaa, että hän oli lähellä elämänsä loppua, ja kun näki hänen täyteläisen vartalonsa ja reippaan käynnin, käsitti, että hän kyllä vielä voi nauttia metsästyksen huveista. Ruhtinatar astui kantotuolista ja meni komeaan telttiin, yli-jahtimestarin, nuoren ruhtinas Kukujeffin seuraamana. Tämä oli muhkea nuorukainen, kiharatukkainen, säihkysilmäinen ja lämpimän kellervä hipiä antoi hänelle rohkean etelämäisen muodon.

"Tällaista se siis on", virkkoi keisarinna, "tämä Karjalan sydänmaa, kanervikkoineen ja lampineen, josta minun edeltäjäni ovat niin kalliin hinnan maksaneet."

"Ei kuitenkaan liian kallista", sanoi ruhtinas, "hirvet rakastavat tätä kanervikkoa ja näitä nevoja; Teidän Majesteettinne saattaa täällä metsäillä tosi keisarillisella tavalla. Koska suvaitsee Teidän Majesteettinne alkaa?"

"Hetimitä minun prinssini!" ja keisarinna astui telttiinsä, vaan ruhtinas Kukujeff jäi ulkopuolelle jakamaan viimeisiä määräyksiään.

Tämä nyt niin loistava ruhtinas oli alkanut leipurinsällinä, ja ne hovilaisten seassa, jotka kadehtivat hänen erinomaista onneaan, sanoivat, että kun hän suuttui, ja hän suuttui usein, hän polki jalkojaan ikäänkuin olisi ollut taikinakaukalossa. Tästä alhaisesta asemasta keikahti hän jääkäriksi vanhan litvalaisen vojevodin palveluksessa, joka melkein aina asui Parisissa. Siellä oli tuo runsailla lahjoilla varustettu nuorukainen, joka oli isäntänsä kaikki kaikissa, kohonnut kohoamistaan, kunnes hän suojelijainsa avulla pääsi katteeniksi Strassburgiin sijoitettuna, ympäri Pohjolaa mainittuun rykmenttiin "Royal Suedois". Ja kun hän muutamia vuosia sen jälkeen palasi Venäjälle, oli hänellä keisarinnan suosion kautta tie auki kaikkiin kunniapaikkoihin kuin hänen kotimaassaan oli tarjolla.

Ja niin alkoi jahti; koirat vapautettiin ja lähtivät otattamaan kangasta pitkin, metsätorvet räikyvät, ja jahtimestarit komentelivat. Maakansa otettiin riiheltä ja pelloilta ja asetettiin hirvien ajoon. Viehättävässä laaksossa, jossa syksy oli maalannut haavat ja koivut loistavilla väreillä, seisoi keisarinna kauniilla, purppuralla vuoratulla tiikerin taljalla, runsaasti koristeltu kivääri kädessä, ja hänen sivullaan ruhtinas Kukujeff, valmiina tarpeen vaatiessa puolustamaan tuota vanhenevaa Dianaa pitkällisestä ajosta raivostunutta hirveä vastaan. Kautta laakson kulki ajo; täällä, jossa puskat ja kunnaat suojasivat lumituiskuilta talvella söivät nuo ruunupäiset eläimet haapojen lehtisilmikoita ja pajun tuoreita oksia, täällä kulki kesällä hirvikarjan tie pienelle sisäjärvelle. Tarkoin oli ruhtinas Kukujeff tutkinut seutua; aivan lähitse keisarinnaa täytyi ylevien eläinten paeta.

Nyt lähenei ajo; kuului kaukaa arokoiran ketuntapainen haukunta, susikoiran lyhyt äkäinen vinkuminen ja metsätorvien hallali, hallali, seuraavassa silmänräpäyksessä oli taasen hiljaista, niin hiljaista, että tuulen yksitoikkoinen laulu humisi surullisesti kuin vaikenevat äänet isoissa uruissa. Jälleen kuuluu haukunta, mutta paljoa selvempään, yhä selvempään. Nyt voit erottaa oksien rätinää ja kun nuoria puita tahtuu, suhinaa, joka syntyy hirvien paetessa, usutettujen eläinten lähättämistä, ja seuraavassa silmänräpäyksessä syöksee hirvilauma esille pakkasen tummaksi puremien sarapuiden välitse. Täyttä karkua laskivat nuo muulloin ylevät, nyt peräti peljästyneet eläimet notkelmaa pitkin, oikea hetki oli tullut. Tuolla paukahti pyssy, ja kuolettava luoti kaatoi yhden metsien kuninkaan maahan. "All's todt", kajahti laaksossa ja kaiku vastasi joka puolelta "All's todt". Yksi paukahdus vielä ja vielä kaataa keisarinnan luoti yhden hirven. Eläinlauma hajoaa, koirat syöksähtävät saaliiseen kiinni, ala-jahtimestari juoksee luo ja pistää väkipuukon kuolevien eläinten sydämeen, ja metsästys on päättynyt.

Isossa teltissä oli valmistettu juhlallinen ateria; ruhtinas Kukujeff saattoi keisarinnan pöytään. Mustanvalkosesta silkistä ja kultakankaasta tehdyn telttikaton alla vietettiin komeaa juhlaa. Leimuilevat vahakynttelit hopeaisissa haarukkajaloissa valaisivat runsaasti katettua pöytää, jota kaunisti kukkaset, hopea-astiat ja kultamaljat. Pöydän ympärille oli keisarinna, hänen metsästyssseurueensa ja tieteellinen hovikuntansa sijoittunut.

Vanheneva keisarinna nuortui uudestaan raittiissa vahvistavassa syysilmassa, mielevän leikkipuheen tulvassa, virtaellessä ylen makeita runoelmia maalaisriemuista ja metsästäjän viehätyksistä. Veri virtaili nopeammin, silmä säteili ja punasenvalkonen, tuores hipiä, joka oli keisarinna Katarinan merkittävin kaunistus, sai hänen siinä istuessaan mustan samettiverhon edessä, ikäänkuin katoavan kajastuksen nuoruuden ajoilta, ja kun hän iloisempana kuin moneen vuoteen nousi pöydästä, etsivät hänen vilkkaat, tuikkivat silmänsä ruhtinas Kukujeffiä.

"Minä kiitän teitä ruhtinaani, tästä viehättävästä päivästä, minä olen tuntenut itseni kahtakymmentä vuotta nuoremaksi täällä teidän ruhtinaskunnassanne, jonka rajat ulottuvat yhtä kauaksi kuin hirvien laidunmaat."

"Keisarinnani", sanoi ruhtinas liikutettuna ja hämmästyneenä, polveaan notkistaen ja suudellen hänen kättänsä ja hameensa lievettä.

Keisarinna nousi ylös ja kannatti itsensä kylään, jossa Kukujeff oli Tuomas Pullisen savustuneesta tuvasta muodostanut viehättävän makuuhuoneen. Tuon muutoksen oli saanut aikaan ruhtinaan seinänverhoja, hänen persialaiset kankaansa, intialaiset huivit, turkin matot ja arabialaiset suitsutukset, jotka levittivät suloisia tuoksuja algerialaisesta onyx'istä ja Schiraan jaspiksesta tehdyistä vadeista. Kaikkea tätä ylellisyyttä valaisi turkoseilla koristeltu hopealamppu, jonka pinnalle joku itämaiden taiteilija oli piirtänyt niin rikkaan, niin täyteläisen kuvaismaailman kuin hän oli rohkeimmissa unelmissaan nähnyt.

Kun ruhtinatar aamulla nousi ylös, kysyi hän, kuka tuon talon isäntä oli. Mutta isäntä oli poissa ja pikku Katri, Pullisen kymmenvuotias tytär, tuotiin ottamaan keisarinnan kiitosta.

"Kaunis lapseni", sanoi keisarinna, enemmän itsekseen kuin lapselle, "sinäkö olet se pieni haltija, joka taikasauvallasi loit minulle unia, kauniimpia kuin olen pitkään aikaan nähnyt. Minä olen nukkunut makeammin sinun matalan kattosi alla kuin keisarillisessa linnassani, kiitos sinulle ja ota tämä minulta muistoksi." Hän antoi pienokaiselle kalliilla kivellä kaunistetun sormuksen.

Niin päättyi tämä muistettava metsästys, joka teki Kivennavan pitäjän lahjoitusmaaksi ja satoja ja jälleen satoja meidän veljistemme melkeinpä orjiksi. Ruhtinas Kukujeff hankki nimittäin laillisen vahvistuksen keisarinnan sanoille ja ennen vuoden loppua hän oli yhden Itä-Suomen suurimpien lahjoitusmaiden omistaja. Yksi keisarinnan sana ja yksi kynäpiirre oli tehnyt täydellisen mullistuksen kaikkien maanomistajien oloissa. Jokaikinen sielu pitäjässä oli riippuva ruhtinaan voudista, joka oli eräs kovasydäminen Liivin saksalainen. Hänen tuomionsa oli omistusridoissa jäävämätön, hän määräsi verot ja hän ne kantoi. Voi sitä, joka sattui häntä loukkaamaan! Hän saattoi muitta mutkitta ottaa keneltä tahtoi kartanon ja kaikki; ainoastaan rikosjutuissa hän oli maanlain alainen, mutta senkin hän

osasi useimmiten kiertää, sillä kukapa hänen alustalaisistaan uskalsi todistaa häntä vastaan?

Tuomas Pullisen lapsuus oli kulunut oloissa, joka verrattuna tähän orjuuteen oli ihana vapauden aika, hänen niskansa oli kasvanut liian jäykäksi kumartuakseen jokaisen oikun vaatimuksesta, ja pianpa hän joutuikin kiistaan voudin kanssa. Epäilemättä hän olisi jo aikoja sitten saanut keppikerjäläisenä vaeltaa isänkodista. Keisarillinen sormus ei olisi heitä suojellut, sillä sen antaja oli jo kuollut ja toinen käsi piteli valtikkaa Venäjän herrain ja orjain yli. Pahasti olisi käynyt, ellei sattumus satuttanut, että pikku Katrilla oli voudin perheessä leikkisisko, jolle hän oli vielä välttämättömämpi seura syystä, että voudin tytär oli heikko ja tautinen.

Kosto.

Vuosia oli kulunut sitte keisarinna metsästyksen. Tuo kerran niin loistava ruhtinas Kukujeff oli nykyään vain raunio menneiltä ajoilta, tapaturma eräällä metsästysretkellä oli tehnyt hänestä kivulloisen raajarikon. Keisarinna oli kuollut ja hänen kanssansa hajonnut se oppineiden ja kirjailijain piiri, joka Rousseauun kanssa haaveksi ihmisluonteen oivallisuudesta, jotka encyklopedistien ja Voltairen kanssa sovittelivat vapaamielisiä hallitusmuotoja, jotka veisuissaan ylistelivät luontoa, vapautta ja yhdenvertaisuutta, sillä välin kuin heidän elämänsä oli kuristettu mitä luonnottomimpiin muotoihin, sillä välin kuin he itsekukin kaupungissaan harjoittivat mitä itsekkäintä omavaltaisuutta. Uusi aika oli koittanut, nyt huomattiin, että oli leikitely vaarallisen liekin kanssa, liekin, joka ei ainoastaan voinut valaista ja lämmittää, vaan myös sytyttää maailman tuleen. Kaikki puhe vapaudesta, olkoonpa sitten runomitassa tai suorasanaisista, maistui nyt Jacobinilaisuudelta ja rahvaalta. Platoonisesta veljeyden ja yhdenvertaisuuden ihailemisesta oli herätty ranskan vallankumouksen hätäkellon ääneen, joka kuului halki Euroopan. Se hovi, joka keräytyi uuden hallitsijan ympärille, oli aivan toista laatua. Vanhat hovin loiskasvit irroittivat juurensa ja koettivat elää omin neuvoin kaikessa hiljaisuudessa ja vaatimattomuudessa. Niinpä teki ruhtinas Kukujeffkin. Sittenkuin kunnianhimolla ja loistonhalulla ei enää ollut mitään viehätysvoimaa, oli hän vetäytynyt Tervolan hovitulalle. Koko elämän ikänsä hän oli ollut himojensa orja, sitä mukaan kuin hän vanheni olivat ne muuttaneet luontoa, nyt häntä vallitsi viimeinen himojen seassa: vanhusten ahnaus. Kivulloinen, liian varhain vanhennut ja yksinäinen, sellainen oli se ruhtinas Kukujeff, joka asui suuressa, kolkossa talossa, kokosi, kärsi ja laskee laskujaan. Alustalaisiaan, talonpoikia, puristeli hän kuin sieniä, jos joku heistä oli päässyt vähänkään varoihinsa, heti koroitettiin vuokraa. Jokainen talonpoika salasi sentähden huolellisesti mitä hän oli ansainnut tahi voittanut, ei kukaan uskaltanut ryhtyä minkäänlaisiin parannuksiin tai rakennuspuuhiin, mitä kurjemman ja köyhemmän näköistä oli, sitä paremmin oltiin rauhassa ruhtinaan verenheimijältä, Lenz vouldilta.

Kukapa siis ihmettelee, että ilma tuntui raskaalta Tervolan hovissa, että rasitus ja kurjuus, kavaluus ja viha täytti kaikkien mielet. Silloin kuin vapaus temmelsi voitonriemunsa ylenpalttisuudessa, kuin ihmisen oikeuksia julki kuuluuteltiin ulkona maailmassa, harjoitettiin täällä alhaisinta, halpamielisintä sortoa. Muun muassa vaati ruhtinas, että kun hän kerran päivässä lähti viljamailleen, piti kaikkien hänen alustalaistensa seista linnan portilla lakittomin päin.

Ainoastaan kerran, yhden ainoan kerran vuodessa ilostui surkea, hiljainen Tervola, silloin nimittäin kun nuori ruhtinas Kukujeff, lämminsydämisenä, hellämielisenä, anteliaana ja iloisena, karautti loistavine metsästystovereineen pitkää lehtokujaa pitkin hovitulalle, pyytämään hirviä ensi lumen tultua. Silloin oli Tervolassa juhla, jokainen vuokramies hengähti syvään. Jumalan kiitos, sanottiin silloin, nuori ruhtinas on meidän tulevaisuuden toive, ilman häntä ei ansaitseisi elää, sillä ilman häntä ei olisi mitään toivoa. Tottakai paha aika kerran loppuu, sitten kuin vanha on viimeisen kerran kolikoitaan laskenut. Mikaelin, tuon ruhtinaan, kera tuli keskellä syvintä syyspimeyttä keväistä valonvälkettä köyhien talonpoikain koteihin. Ja niin ystävällisen näköinen hän oli, ja sellaiset silmät, niin, niitä silmiä, oli useampi kuin yksi nainen ihastuksiin katsellut, kummako, että Pullisen tytär Katri teki samoin. Mutta nyt on jo aika palata Tuomas Pulliseen.

Tämän kertomuksemme aikaan oli syksy käsissä, aurinko vilahti esille yhä harvemmin, kunnes eräänä kauniina päivänä näytti siltä kuin aurinko olisi tyyten kadottanut voimaa tunkea valoa raskaiden pilvien läpi, jotka väsyneinä vetelehtivät pitkin vedenpintaa, metsikköä ja sänkipeltoa. Jokainen toivoi pakkasta, lunta ja valoa. Ja pakkasen tuli ja lumi tuli, ja niiden kera tuli valokin jälleen, mutta Mikael ruhtinas ei tullut. Siihen sijaan tuli synkkä sanoma, että sota oli taas syttynyt, ja pianpa vaelsi rykmentti rykmentin perästä pohjoista kohti, oli taasen taisteltava, niinkuin niin usein ennenkin, heimolaisia — ei, vaan veljiä vastaan. Oli 1808. Erään rykmentin kera odotettiin ruhtinas Mikaelia, sillä hän oli — mitäpä muuta venäläinen aatelismies olisi — upseeri. Hänen sotilaansa levähtävät eräässä kylässä, peninkulman matkan hovitulalta, ja hän itse tulee Tervolaan heittämään hyvästiä isälleen.

Tuomas Pullinen istui takan ääressä savustuneessa tuvassaan ja tuijotti liekkiin, jotka hauskaasti räiskyivät mäntyhalkojen välissä. Hänen vaimonsa — Tuomas oli nimittäin jo ottanut toisen vaimon ensimmäisen kuoltua — oli mennyt kylälle, pikkulapset nukkuivat uunilla, hänen tyttärensä, kaunis Katri,

istui lähellä ja kehräsi leimuavan pärevalkean ääressä. Kaunis hän oli, hipiä puhdas valkosen-punanen, hiukset otsalta ruusuiset ja silmät luottoisat, lämpimät. Vähä väliä nousi Katri työltään, meni ikkunan luo, pyyhkäsi pois huurun ja katsoi vaanien ulos. Siellä oli niin raittiin näköistä, maa oli valkojauheessa, lumipeitossa, tähdet säihkyivät, ja kuu lähetti lempeää valoa — ja niin hiljaista oli — Katrista tuntui kuin koko luonto olisi odottanut jotain.

"Mitä sinä myötään juokset ikkunaan?" kysyi isä, "pelkäätkö voutia; taitaahan hän tulla kotiin tänä iltana."

"Enkä pelkää", vastasi Katri.

"Mahtaa nousta pirun myräkkä kun hän tulee kotiin taas, voi, miten Gregor Timofejevitsch on pieksevä kieltänsä ja juoruava minusta; vai mitä arvelet?"

"Voipi olla."

"Niinkuin en minä saisi rakentaa uutta kattoa ja etehistä minun omaan mökkiini, muka! Mutta nyt siitä taasen sanotaan, miten on sinulla ollut varoja tuohon? Mistä sinä olet ostanut naulat? Miten paljon maksoivat laudat? Piru vieköön koko voudin ja hänen kaltaisensa!"

Katri juoksi taasen ikkunaan. Kaukaa kuului kulkuisten helinää, kuului yhä lähempänä, nyt sujahti reki, kolmen hevosen vetämänä, kyläkadulle. Koirat haukkuivat — miten he ajoivat! Katri meni jälleen työilleen, hänen poskensa leimusivat, hän ei saattanut tehdä levollisesti työtä, hän nyki rihmaa, nyki sen poikki, aloitti taas ja näytti tuskin kuuntelevan isänsä puhetta.

"Sen saat nähdä, että hän koroittaa vuokraa", jatkoi Tuomas, "kenties hän antaa Gregorille koko järviini. Mutta mitä pahusta minä tein! en suinkaan minä saattanut antaa sataa sisään, ja kun me sitten", lisäsi hän kuiskien, "saimme niin paljon rahaa keisarinna sormuksesta, niin arvelin — korppiko se oli, joka huusi? se tietää pahaa, — saat nähdä, että minä vielä tänä iltana saan katsoa Gregoria silmästä silmään tai kenties itse voutiakini."

Nyt narisivat porstuan palkit, sisälle astui Gregor Timofejevitsch.

"Siinä paha, missä puhutaan", sanoi Tuomas.

"Tuomas Ivanovitsch, vouti tahtoo puhutella sinua", sanoi vastatullut, turhaan etsittyään silmillään pyhän kuvaa, tehdäkseen ristinmerkin, kun hän puhui, piti hän toisella kädellä oven rivasta kiinni.

Tuomas astui vihamiehensä, voudin välikappaleen, luo. "Gregor Timofejevitsch", hän sanoi, "minä tulen, minä menen voudin luo, minä menen, mutta" — hän veti puukon tupesta, — "mutta, jos sinä viekas repo olet liponut kieltäsi, niin" — Tuomas löi veitsen sellaisella voimalla honkapöytään, että puoli terää painui lautaan. Gregor katosi sanaakaan sanomatta.

Tuomas jäi seisomaan takan eteen syviin ajatuksiin vaipuneena. Hänen siinä seisoessa avasi kaunis Katri varovaisesti oven ja riensi sykkivin sydämin ja kevein askelin kartanoon. Hän oli nähnyt Mikael ruhtinaan voudin reessä.

Kun Tuomas heräsi synkistä mietteistään, otti hän sudennahkalakkinsa ja meni hovitolalle. Oli niin hiljaista ja rauhallista tuolla ulkona tähtikirkkaassa illassa, että myrsky, joka riehui Tuomaan sielussa, asetui hetkeksi. Vihdoin hän tuli isoon, huonosti valaistuun eteiseen, kääntyi vasemmalle ja astui konttooriin.

Konttoorisuoja oli tuon ison talon alakerrassa, se oli syvä pitkä huone, täynnä kaikenlaista rojakkata, tyhjiä laatikoita, aseita, metsästysverkkoja, tyhjiä, täysiä ja vajanaisia ruutisäilöjä ja kaikkea mitä suurten syysmetsästysten aikana, jolloin talo oli vieraita täynnä, oli kannettu tänne ja sitten tänne unohtuneet. Ummehtunut kostea haju vallitsi aina hämärässä suojassa. Kaukana perällä oli suuri avonainen kamiini, jossa nyt hauska valkea, ainoa hauskuus koko tuossa kolkossa huoneessa, koetti levittää iloisuutta ympärilleen. Kun Tuomas astui sisään, oli konttoori tyhjä. Yksi kotitekoinen talikyntteli oli pöydällä, paloi unisesti ja räiskähti silloin, tällöin juurikuin kiukusta.

Tuomas istui kuluneelle ruskeaksi maalatulle penkille, jossa hän ja hänen vertaisensa olivat istuneet monta monituista tuntia odotellen pientä miestä, voutia, häntä, jolla oli tuollaiset terävät ilveksensilmät, joka tavallisesti tuli hiljaa hissutellen kallistuneesta ovesta huoneen perällä. Siinä istuessaan ja odottaessaan, alkoi myrsky taas riehua. Katkeruus, kosto ja viha nousivat tänä iltana aivan hänen kurkkuunsa asti. Se tuli juuri tänä iltana hänen päällensä, siinä kuin hän istui kumarassa ja tuijotti rasvaisen lakkinsa pohjaan, niin selvästi, niin tarkkaan hän muisti jokaisen häväistyksen, jokaisen kärsimänsä vääryyden. — Mimmainen kunnon mies hänen isänsä oli ja mimmainen kurja mäkitupalainen hän itse. Ja eikös hän ollut tehnyt työtä? Eikö hän ollut raastanut kuin joku toinenkin?

— Mutta mitä se oli hyödyttänyt? — Hänellä ei ollut sitä vankkaa tukea kuin hänen isällään, vanhaa Ruotsin lakia nimittäin, joka karkoitti väkivallanteot talonpojan tuvasta; laki oli nyt vain kuollut kirjain ja hän, hän oli miltei orja, ei edes orjakaan, hän oli voudin uhri. Herra tietäne miten kauan hän oli siinä istunut, kun häntä äkkiä ympäröi kirkas valo. Hän katsahti ylös, kekäle oli pudonnut takasta, se oli kytenyt kauan permannolla, kunnes valkea oli päässyt vallalle, eräs kaappi oli syttynyt, nyt kurottautuivat liekkikädet pitkin permantoa, löytääkseen lisäravintoa. Keveitä sinisiä liekkiä liehui jo muutamain tyhjien laatikoiden reunoilla, tarttuivat juomatiloissa rikottuihin huonekaluihin, — kiitivät kuin salama metsästysverkon silmukoita pitkin. Tuomas ei hievahtanutkaan vielä. Jos hän nyt huutaa apua, niin saattaa vielä sammuttaa tullen, mutta miksikä hän apua huutaisi. Oliko hän sytyttänyt valkeaa! Oliko hän pudottanut kekäleensä permannolle! Mitä se häneen kuului. Tuomaan ympärillä sihi ja räiski, savu alkoi kirvellä kurkkua. Yhtäkkiä hän muisti ampumakruudin, jota säilytettiin isoissa kaapeissa. Kosto! kosto! kaikui hänen sisässään. Niinpä menkää siis helvettiin, josta tulleet olette, huusi hän ja syöksi sille ovelle, joka vei isoille, kolmen kerroksen läpi kulkeville portaille, valkea sai tuulta helmoihinsa ja leimahti mahtavaksi liekiksi. Tultuaan kartanolle, telkitsi hän ison oven, ikkunaluukut olivat tarkasti suljetut, nyt kuului paukahdus paukahduksen jälkeen, metsästysruuti siellä räjähteli. Viiden minuutin kuluttua oli koko puupalatsi ilmitulesa. Tuomaan puolesta oli kostettu.

Ulkona kartanolla vallitsi kauhea meteli ja sekasotku. Kaikki komensivat, kukaan ei totellut, siellä ei ollut mitään selkoa eikä järjestystä sammutustyössä; eikä siellä totisesti ollutkaan paljoa tekemistä, siellä kova pakkaneen vaikeutti kaikkea työtä noilla muutamilla vikaantuneilla ruiskuilla. Pian kyllä leimahti tuli ikkunoista, liekit tavoittelivat kattoa, se oli yhtenä ainoana roviona. Ylimmäisessä kerrassa näkyi kaksi olentoa juoksevan ikkunasta ikkunaan. Nyt avattiin eräs ikkuna ja ikkunalaudalla, siellä ylhäällä huimaavassa korkeudessa, seisoi kaksi henkilöä, nuori mies ja nuori nainen, rinta rintaa vasten. Mahtava liekki leimahti samassa ja näytti kansalle Mikael ruhtinaan ja kauniin Katrin tulen purppurasoihdun valaisemat ihanat piirteet. Vielä yksi tulenliekki kohosi ratisten, paukku seurasi paukkuja ja sylitysten vaipuivat nuoret palavaan rakennukseen. Mikael! Katarina! kaikui räiskivien liekkien keskeltä.

Kauhun huuto pääsi jokaisen huulilta. Kuin pahainhenkien ajamana pakeni Tuomas Pullinen, lapsensa, oman tyttärensä Katrin oli hän salvannut palavaan taloon.

Kun talviaamu koitti raittiina, rusehtavana ja kirkkaana, silloin loistivat jäätimantit, hohtivat lumitähdet, hongat kätkeytyivät pehmoisten, täyteläisten lumilepereiden alle, huurre kimalsi koivun oksilla, kaikki oli niin puhdasta, valkoista ja raitista. Ainoastaan sillä kohdalla, jossa Tervolan linna seisoi, oli mustaa ja nokista, siellä kyti tuli tuhan alla ja kekäleet pistivät näkyviin — kammottavia muistomerkkiä menneestä suuruudesta ja loistosta, ja myrkyllinen sinertävä sauha kiemurteli taivasta kohti. Kun hehku oli sammunut ja höytyuhka peitti kaikki, silloin löydettiin alimmasta kellarista vanhan ruhtinas Kukujeffin ja hänen voudinsa, kansansortajan, ruumiit. Tuli ei ollut niihin kajonnut — he olivat tukehtuneet siinä suojassa, johon he olivat vuosi vuodelta keränneet kaikki mitä he kiristivät alustalaisiltaan.

Uusia kahleita.

Molempien ruhtinas Kukujeffien kuoleman jälkeen joutui Tervolan hovitila perintönä yhdelle tuon ylhäisen suvun halvalla jäsenelle, eräälle pikkuporvarille Jaroslavista. Kun tämä sai kuulla, että talonpojat eivät olleet perintöörjia, eivät olleet sieluineen ruumiineen hänen, eivät edes kiinnitettykään hovitilaan, säikähti hän niin moista maataloutta, että rukoili taivasta suojelemaan häntä siitä ja möi polkuhinnasta talon eräälle kreikkalaiselle kauppiaalle, jolla oli Pietarin hovissa jalokivien tutkijan- ja kaupitsijan toimi. Kreikkalainen oli pontevuuden, alati valppaan asioimiskyyn ja sen kautta, että hän taisi samalla hymyilevällä muodolla ottaa vastaan tilauksia ja hävyttömiä sanoja, verrattain lyhyessä ajassa koonnut melkoisen omaisuuden, jota hän yhä edelleenkin joka päivä kartutti. Yhtenä päivänä myi hän runsaalla voitolla kultakoristeen, jonka toisena päivänä otti pantiksi pienestä korkeaa kasvua vastaan antamastaan rahalainasta. Maanviljelyksestä ei hän ymmärtänyt mitään ja huomasi heti, että tila oli välttämättömästi myytävä — niin suurella voitolla kuin suinkin.

Eräänä päivänä istui kreikkalainen kotona hökkelissään, vähäpätöisessä viheriäksi maalatussa puurakennuksessa Sodovajakadun varrella, joka oli siihen aikaan Pietarin ulkoreunassa; puettuna rasvaiseen takkiinsa, punainen fezilakki päässä laski hän laskujaan, sillä välin kun hienoimman makedonialaisen tupakin haiku kohosi keveissä sinisissä pilvissä savipiipusta hänen kädessään ja kätki hattaroihinsa ruokavarat, iskoisia taatelia, kuivattua lampaanlihaa ja suuria pahkasipulia, jotka riippuivat katossa. Kun miehemme siinä istui ja antoi mielikuvituksensa harhailia kuningas Kroesusksen aarraitassa, potkaistiin ovi auki ja samassa, juurikuin luonnonlakia seuraten, livahdi kreikkalaisen kontokirja eräasen laatikkoon.

Matalasta ovesta astui, melkein kaksinkerroin ollen, kullalta loistava hoviherra. Papandopulos, se oli kreikkalaisemme nimi, putosi kokoon kuin linkkuveitsi ja käski hänen armoansa istumaan.

Hänen armonsa ei tarvinnut kahta käskyä. Tervehtimättä hän kiipesi korkealle konttoorituolille ja otti huolimattomasti taskustaan loistavan koristeen, kaulanauhan, tehty siihen malliin, joka August toisen ajalla oli niin mieluinen Sachsin hovissa. Kreikkalaisen silmät kiilsivät katsellessa näitä timanttia, smaragdia ja rubinia, jotka olivat taidokkaasti juotetut pehmeään kultaan.

— Mies sumuisesta Beotiasta, sanoi hovilainen, mitä annat minulle tästä kalleudesta? Tiedä, että minä lähdin tyhjin käsin pelipöydästä aatelikasinossa — le jeu est fini — kas tässä viimeinen valttini — se myödään, mutta myödään kalliista!

— Ylhäisyytenne, vastasi kreikkalainen, samalla kuin hän innokkaasti tutki koristetta, minä tahdon tehdä teidän armollenne yhden ehdotuksen. Jos minä annan teille kokonaisen omaisuuden tästä todellakin oivallisesta koristuksesta, niin minä tiedän, että te vielä tänä iltana panette alttiiksi kaikki voittaaksenne takaisin mitä olette menettänyt viime yönä. Te saatatte voittoa, mutta te saatatte myös menettää kaikki, ja huomenna on teillä järellä...

— Neva, vastasi hovikko kylmästi. Kreikkalainen teki ristinmerkin.

— No niin, tahdotteko te tilan, jolla on niittyjä, peltoja, metsiä, oivia metsästysalueita, tallia koirille ja hevosille, mutta valitettavasti ei mitään linnaa? Kreikkalainen taukosi ja katsoi tiukasti hoviherraa silmiin. Minä tarjoan teille Tervolan hovitilan Suomessa, Viipurin läänissä. Minä kyllä menetän kymmenen tuhatta ruplaa, mutta te olette pelastettu aatelikasinon viettelyksiltä.

— Sinä olet ovela konna, Papandopulos, minä tiedän kyllä että sinä olet sotkenut minun korttini ja aina antanut lankkuja valtin sijasta, mutta en minä ole koskaan luullut että sinäkin otit osasi korttipakasta, jonka tähden nyt mielit jakaa uudestaan. Mutta minulla ei ole muuta keinoa, peli on tyyten tukossa! Grandissimo, minä suostun!

Ja niin sai Tervolan hovitila uuden omistajan, kreivi Matvei Sidorovitsch Kusnetschhoffin, ilomielisen, suruttoman ja itsekkään herran, joka "antaa mennä" järjestelmällään turmeli väkeänsä enemmän kuin ruhtinas Kukujeff ja hänen voutinsa nylkemisellään. Nyt elettiin kuin viimeistä päivää. Toisen kerran paljon rahaa, iloista elämää veikkoseuroissa; toisen kerran taas — niin silloin veti kaikki väki nälkävyötään tiukemmalle. Mutta siitä huolimatta täytyi tietysti rakentaa korea puulinna vanhalle perustukselle. Se tehtiin yhdessä hurauksessa; mutta sen mukaistapa se sitten olikin; tuoreita hirssiä, vinoja lattioita, vetoisia suojia, sisällä kultauksia, haljenneita stukkiteoksia ja seinät maalatut liimavärillä marmorin ja malakitin karvaiseksi.

Köyhyyden ja yltäkylläisyyden näin vaihdellessa herraskartanossa ansaitsi Tuomas Pullinen, kätevyytensä ja luotettavuutensa avulla, pari sataa ruplaa. Niillä oli hän aikonut ostaa talon ja jättää ainaiseksi Tervolan hovitilan, mutta tämä niin suurella innolla odotettu hetki lykättiin kuitenkin aina ajasta toiseen, ja sillä välin oli Tuomas käynyt vanhaksi ja raskasmieliseksi. Naapurit sanoivat, että hän oli aika ajoittain aivan hourupäinen. Ja kerran noin synkkämielisenä ollessaan hävisi hän kylästä, eikä häntä sen jälkeen nähty.

Pavel, Tuomas Pullisen vanhin poika, oli varttunut ja vahvistunut ja sai periä isänsä. Hän oli kelpo poika, leveäharteinen ja pitkä, ilomielinen ja hyvin toimelias. Hän kyllästyi yhteisviljelykseen ijankaikkisine torineen jokaisessa maanjaossa. Maksoi mitä maksoi, mutta hänen täytyy päästä itsenäiseksi talonpojaksi, ja eräänä kauniina päivänä hän meni, tuumailtuaan ensin sinne ja tänne, kreivi Matvei Sidorovitschin luo.

— Teidän armonne, sanoi hän kumartaen, teillä on tuolla metsässä eräs suo; se sijaitsee semmoisella paikalla, että minä helposti voin kuivata sen. Antakaa minulle kaksisataa ruplaa lainaksi ja kaiken sen maan, jonka saan suosta kuivatuksi, arenille niin kauaksi aikaa kuin minä elän. Minä maksan säännöllisesti vuokran ja kiitollisuudella takasin ne kaksisataa ruplaa viiden vuoden kuluttua.

Oli vuoksi kreivi Matvein kassassa sinä päivänä. Pavel oli niin muhkean näköinen, hänen voimakkaat jänterensä, leveät hartiansa ja älykkäät silmänsä menivät takaukseen hauen velastaan.

— Grandissimo, kreivin mielikirous, pääsi hänen huuliltaan, tuossa on — kaiva ja kuoki miten parhaiten haluttaa — mutta vahinko on sentään että sinä koukistut auran ääressä; tuo mies on luotu kantamaan laukkuja ja kivääriä eikä seisomaan lapio kourassa. Vuokran kahdesta ensimmäisestä vuodesta saat määrätä itse, sitten saatamme puhella lähemmin asiasta.

Kukapa oli niin iloinen kuin meidän Pavel. Seuraavana päivänä hän jo aloitti työnsä ja kesti rehellisesti kaikki kovat, ojitti joka suunnalta ja laidalta, niin että suo oli syksyllä kuiva. Ensi lumen tultua purki hän isänsä vanhan tuvan, veti sen erälle mäen nystyrälle lammin rannalla, pystytti sen jälleen, hakkasi pois kaikki puut kartanon seutuvilta — sillä talonpojat eivät suosi puita ihmisasuntojen lähellä. Jouluna hän istui oman katon alla. Loppiaisenä hän meni naimisiin, ja Vapunpäivänä hänellä jo

oli pikku parkusuu talossa. Niin, Pavel, hän oli ketterä käänteissään.

Niinpä kului sitten pari vuotta, jälleen oli maa vihanta ja aallot lauloivat vapauden laulujaan, mutta tuolla entisen lammen pohjalla, jossa laineet olivat loiskineet, oli pitkä heinä ja vilja nuokkui tuulessa, vivahdellen kaikissa smaragdin ja malakitin väreissä. Haassa käyskentelivät Pavelin lehmät ja hevoset, kiiltokarvaisina lihavuudesta ja hyvinvoinnista. Mutta lammikko ei ollut ainoa, joka oli viheriä. Gregor Timofejevitsch, Pavelin isän vanha vihemies, oli viheriä hän myös, kiukusta ja kateudesta.

Oli korea kesäaamu, tuuli uinaili vielä kun aurinko liekeissä ja ruskoissa nousi taivaalle. Niin, yksin leivokin oli nukkunut liian pitkään, mutta se ei nyt ollutkaan mikään ihme, sillä isäleivolla ja äitileivolla oli ollut paljon puuhaa. Kurki oli tuonut heille viime yönä kuus tervettä leivopoikaa ja leivotyttöä. Mutta kun päivänpyörä seiso i säteilevänä havumetsän yli ja loi pitkiä, leijuvia varjokuvia niittyjen vihanuudelle, silloin lehahti isäleivo lentoon, ja aika vauhdilla, ensin vinoon nousevassa kaaressa, sitten pystysuoraan ilmaan, joka näytti värähtelevän aamun valossa. Ja sitten hän aloitti aamulaulunsa.

Pavel Pullinen oli noussut ylös silloin kun leivo nousi, hän seiso i kookkaana, leveähartiaisna ja väkevänä tupansa portailla, katseli leivoa, hymyili ja koetti viheltäen matkia laulajan liveryksiä. Elämä oli niin lupaavana hänen edessään, se lupasi pitkiä vapauden, onnen vuosia. Hänen siinä parhaillaan harjoittellessa leivoisän säveleitä, näki hän Gregor Timofejevitschin, joka tuli petäjikössä erään kummallisesti puetun henkilön seuraamana. Hänellä oli korkea punainen lakki, jossa oli pitkä sininen tupsu, olkapäillä vapaasti leijuva takkuinen viitta, jonka alta vilkahteli kirjavat liivit ja valkoinen runsaspoimuinen hame. Se oli Papandopulus, juveliseppä-koronkiskuri, kaikessa albanesialais-kreikkalaisessa komeudessaan. Kun Pavel huomasi nuo kutsumattomat vieraat, vaiken i hän heti ja katseli karsain silmin lähestyviä, edeltäkäs i varmana siitä ettei tuo varhainen vierailu tietänyt hyvää.

Kun Gregor tuli lähemmä, aloitti hän liehakoivalla äänellä: "No sepä oli hyvä että minä tapasin isännän kotona ja ylhäällä jo — tietäkäs, tässä on kiire käsissä ja tärkeät asia ajoivat meidät näin varhain aamulla teidän taloonne. Kreikkalainen tässä, entinen isäntämme, sanoo että kreivi Matvei Sidorovitsch joka, niinkuin tiedätte, matkusti Pietariin, on käynyt aatelikasinossa" — Gregor teki käsillään liikkeitä juuri kuin olisi jakanut korttia — "ja siellä hän on menettänyt kaikki rahansa ja lisäksi vielä muidenkin. Hän on nyt lähettänyt kreikkalaisen tänne, kääntämään, Jumala paratkoon, nurin jok'ainoan talonpojan ja kopistamaan joka kopeekan hänen taskustaan. Kaikki vuokrat täytyy maksaa etukäteen, ja suorittaa kaikki velat, sillä Matvei Sidorovitsch tarvitsee jokaisen pennin kuin hän voi urkkia kokoon ja vieläpä enemmänkin. Nyt sinä tiedät Paavali Ivanovitsch, mitä asia koskee, ne olemme aloittaneet rahan-ajoa sinun luonasi."

Tämä oli Paveli raukalle ukkosenisku selvältä taivaalta. Vuokra, vuokra — sammalsi hän — mutta sen minä saan itse määrätä, niin on kreivi Matvei luvannut minulle.

— Onko sinulla mustaa valkosella sen asian päälle — sitä sinulla ei ole — nyt määrää hän sen itse 50 ruplaksi — eikö ole totta herra? Gregor kääntyi Papandopuloksen puoleen ja tämä nyökkäsi myöntävästi.

— Ja velka sitten, se tekee 200 ruplaa, — jatkoi Gregor armottomasti.

— Mutta taivaan tähden, sen minä saan maksaa vähän erin viiden vuoden kuluessa, sanoi kreivi.

— Sanoi, niin! Mutta nyt se pitää maksaa paikalla, vai mitä herra? — Jälleen katsoi Gregor Papandopulokseen. — Niin on, nyökkäsi tämä vakuuttaen.

— Ei ja tuhat kertaa ei, kuohahti Pavel sanomaan ja pui suurta nyrkkiään, sinä verenimijä sinun koreassa marakatin puvussasi, se on valhetta! Tiedä että sitten kun sinä olit herrana Tervolan tilalla, on kaikki muuttunut, minä olen suomalainen, kuusi vuotta on Viipurin lääni kuulunut Suomen lain alle. Ja sinä, Gregor Timofejevitsch, sinä vanha luikerteleva käärme, jos sinä hipaset jotakin, jota minä tässä omakseni sanon, saat vastata teostasi oikeuden edessä.

Gregor Timofejevitsch ei tosin ymmärtänyt mitä tämä merkitsi, mutta nuo suuret sanat ja Pavelin sankarinvartalo vaikutti, että hän peräytyi. Epätietoisena hän kääntyi koronkiskurin puoleen. Tämä seiso i levollisena ja kylmänä niinkuin ei koko asia olisi kuulunut häneen.

— Onko täällä kylässä ketään, joka tietää että talollinen Paveli on herralleen velkaa 200 ruplaa, kysyi Papandopulos toveriltaan.

— On, vastasi Gregor Timofejevitsch, Pavel on itse useamman kuin yhden kerran kertonut siitä julkisesti.

— Niinpä mene kylään, kärke tänne pari jääväämätöntä miestä, jotka tietävät asian, poikkea tullessa nimismiehen luo ja tuo heidät tänne.

Gregor meni; Papandopulos istui erään koivun juurelle, iski tulta, sytytti piippunsa, ja pian kohosi savu hienosta turkkilaisesta tupakasta ja yhtyi tuoksuihin, jotka lämpimässä höyryilivät koivusta, männystä ja katajasta. Siinä hän istui liikkumattomana ja levollisena, ei värähtänyt jännekään hänen pronssinkarvaisissa petolinnukasvoissaan.

Tunnin kuluttua oli Gregor Timofejevitsch takasin kahden vieraanmiehen ja nimismiehen kanssa. Pavel oli kukistettu, hänen voimakas vartalonsa painui kokoon. — Uusia kahleita, uusia kahleita, huokasi hän vaan vallesmannilta kuultuaan, että kreivi Matvei Sidorovitsch oli täysin oikeutettu tuomiotta, vieläpä ilman oikeuden vahvistusta velkasummalle, ottamaan omansa vuokraajaltaan. Papandopulos otti takavarikkoon hänen lehmänsä, hänen hevosensa ja lampaansa, ja kun ne eivät täysin riittäneet kreivin saamiseen, otti hän osan Pavelin maanviljelyskaluista.

Niin tuli loppu Pavelin uudisasuntopuuhiesta. Vahva mies oli kadottanut kaiken elämänhalun, hän oli henkisesti murtunut. — Mitäpä se auttaa että koettaa pyrkiä vanhoista siteistä, uusia kahleita on aina varalta, — oli hänen ainainen vastauksensa kun vaimo koki rohkaista häntä. Hän möi vähäsen irtaimistonsa, osti hevosen ja eli monta vuotta "rahtimiehenä" Vahlin kauppahuoneen palveluksessa Viipurissa. Syys- ja kevättrapakossa, talvikylmässä ja kesäkuumassa rentosti hän kymmenkunnan toverin seurassa raskaan jauho-, sokeri-, silli-, lankku- eli tervakuorman vieressä Viipurista Pietariin ja päinvastoin.

Kerran, — se oli joulukuussa, kun kuperat maantiet olivat päällystetyt kiiltävällä kaljamalla — toi Paveli isoa jauhomattokuormaa Pietarista. Äkkiä, eräässä tien mutkauksessa, ajoivat suuret umpivaunut, kolme hevosta valjaissa, ajamassa venäläiseen pukuun puettu kuski, täyttä karkua vastaan ja kolahtivat mennessään Pavelin kuormaun, niin että se liukkaalla tiellä luisui ojaan ja kaatui ajajan päälle. Kun rahtimiehet saivat kuorman Pavelin päältä, kysyi hän hiljaisella äänellä: "eikös se ollut Matvei Sidorovitsch Kusnetschoff!" Ja kun toverit myönsivät niin olleen, sanoi hän vain: "sitähän minäkin", ja sulki väsyneet silmänsä ijaiseen lepoon.

Issikka.

Yöjuna tuli noin yhdeksän aikaan aamulla Pietariin. Ilma oli painavan hikistä, taivas sininen ainoastaan korkeimmalta kupulaelta, opaalinvärinen sumu peitti taivaanrannan ja koetti turhaan häätää auringon nyt jo kuumia säteitä. Iso kaupunki ei ollut vielä täydellisesti hereillä, vaikka kumea kohina, joka syntyi rattaiden jyrinästä, höyrypillin vingunnasta, jäätelö- ja hedelmäkauppiasten huudoista, sekä tuhansien, jotka riensivät työlleen, synnyttämästä melusta ja tohinasta, kohosi voimakkaissa värähdyksissä korkeutta kohti. Tuo kohina, josta enemmän kuin mistään muusta aavistamme että olemme tulleet maailmankaupunkiin. Miettimiseen ei kuitenkaan ollut aikaa, oli saatava käsiin joku issikka, ja pitkällisen tinkimisen perästä sainkin repaleisen ja likasen muschik'in, joka sitoutui viemään minut määräpaikkaan, Laatokalla kulkevien höyryvenheiden laiturille. Tulimme kuitenkin pian huomaamaan ettei hän tuntenut paikkoja paremmin kuin minäkään, joka oli kyllin ymmärrettävää, sillä hän istui tänään ensikerran issikan kuskilaudalla ja oli suomalainen. Hänen tarvitsi vain mainita kotipitäjänsä ja muutamia oloseikkoja, ja minä voin kertoa hänen ja monen muun hänen kanssaveljensä elämän tarinan — se muodostuu jokseenkin tällaiseksi lyhyissä piirteissä kerrottuna.

* * * * *

Oli aikainen aamu, lammikossa oli sorsa edellisenä iltana laskenut ankkuriin pesänsä viereen ja pistänyt pään siiven alle pitääkseen nokan lämminnä sillä välin kun jalat repottivat kylmässä vedessä. Nyt kohosi aamuurinko ja isä-sorsa päästi heti torventapaisen äänen, joka herätti eloon lahdelman asujamet. Rantasipi hypähti pystyyn hoippulaisille jaloilleen ja aloitti valitustaan, kuikka, koskelo, hyppä, kaikki heräsivät nyt ja antoivat ilmi kiitollisuuttaan auringolle, joka lähetti lämpimät säteensä vinoissa viivoissa metsän puiden yli ja loi loistoa pienille aamuraitiille lainosille ja kissan-kullalle punaisen graniitin kupeessa.

Pöystin Jaska nousi ylös poikamiehevuoteeltaan, venytteleiksi ja vilkaisi takkaan päin, jossa kahvipannu hiilillä porisi, sillä hänen vanha äitinsä oli jo ennättänyt toimittaa tämän, ensimmäisen emännän tehtävistä. Eukko toi esille ruskean juoman. Sitten kun Jaakko oli pukeutunut, tyhjensi hän mitään puhumatta pari kuppia, jolla välin eukko vanhus puuhaili evästä. Sitten lähdettiin metsään muurahaisjahdille. Jaakon, jolla oli ainoastaan muutamia sarkoja erään lahjoitustilan pellolla, täytyi turvautua kaikenlaisiin sivutuloihin voidakseen elää. Muurahaisten munat olivat pari vuotta olleet kalliissa hinnassa; niitä ostettiin eläintarhoihin Pietarissa, Lontoossa ja Hampurissa, jossa niillä ruokittiin kaikkinaisia etelämaisia elukoita. Kun Jaakko oli löytänyt muurahaispesän, lapioi hän siitä niin paljon kuin mahtui säkkiin, etsi sitten tasaisen paikan, mittilöi neliön, joka oli 5 jalkaa sivultaan, kaivoi kuuden tuuman levyisen ojan sen ympärille ja täytti ojan vedellä. Nyt avattiin säkki ja sen sisältö tyhjennettiin vähitellen tasatulle ja ojitetulle paikalle. Muurahaisraukat alkoivat heti juoksennella ympäri pelastaakseen itsensä ja tulevaisuuden toiveensa, muurahaismunat. Silloin asetti Jaakko päreän

ojan poikki ja nuo pienet älykkäät hyönteiset alkavat heti kantaa muniaan tätä siltaa myöten. Niin pian kuin ne ovat kantaneet yhden munan mannermaalle, palajavat ne toista noutamaan. Tällä tavalla eroittelevat nuo eläinraukat suurimmalla kiireellä ja huolella munansa neuliaisten ja varpujen seasta, asettavat ne kasaan sillan toisella puolella, mutta kun ne tuovat viimeistä kuormaansa, on muurahaisten pyytäjät lakautuneet, hyvän saaliin saaden, koko kasan säkkiinsä. Siten jatketaan julmaa pyyntiä kunnes jok'ainoa muurahainen koko pitäjässä koditon ja majaton sortui epätaasaisessa taistelussa ihmisen kavaluutta vasaan. Siinä kun Jaakko istui ja poltteli piippuansa, sillä välin kun pienet elukat tekivät työtä hänen edestään, liikkui hänessä kummallisia, epäselviä ajatuksia siitä että mitä hän nyt teki ja antoi tehdä edestään, semmoista oli hän itse saanut kokea.

Kylässä, jossa hän kiinteimistön yhteisyydessä omisti maatilkkunsa, eli hän solidaarisesti koko yhteiskunnan kanssa, aivan kuin muurahaisten. Siellä tapahtui suuressa mitassa mitä täällä tehtiin vähässä. Niinkuin muurahaisten riehuvat hengen eteen ilman muuta tulosta kuin perikato, samaten tekivät hän ja hänen vertaisensa vuosi vuoden perästä; mitä oli hänellä odotettavana — itsenäisyyttä, omaisuutta? Ei koskaan. Hän kynti ja kylvi tilanhaltijan hyväksi. Minkä hän houkutteli esille maan povesta, sen loivat muut säkkeihinsä.

Parhaillaan kun Pöystin Jaakko huokaili ja tuumaili, astui pitäjänräätäli Juhana hänen luoksensa. Juhana oli astunut metsän kautta ennättääkseen hyvissä ajoin lukkarilaan, lukkarin piti vihille ja tarvitsi uuden puvun. Räättäli oli miettivän näköinen siinä seisossaan, piippu suussa ja kädet housujen taskuissa. Hän tervehti alavaisesti ja sanoi: "Se on tehty nyt".

Hetken katseli Pöysti kysyväisesti räättäliä, yhtäkkiä selvisi asia hänelle, hänen kasvonsa kirkastuivat ja asettaen itselleen mukavaa istumasijaa sammalikossa, sanoi hän vilkkaasti: "Istu nyt, puhu mitä sinä tiedät! Koska se on tapahtunut?"

"Hm", sanoi räättäli, "se seiso Uudessa Suomettaressa". — Hän veti sanomalehden taskusta ja tavaili siitä seuraavan lyhyen tiedonannon: "Suomen valtio on sotilaskuvernööriltä keski-Aasiassa Kreivi Kusnetschoffilta lunastanut Tervolan lahjoitustilan 500,000 markalla".

"Lieneehän tuo nyt vain totta".

"Lieneehän toki, koska se tässä seisoo", sanoi räättäli vakaisesti.

Karjalainen ei kuulu hiljaisiin, harvapuheisiin suomalaisiin; jos on jotakin valittamista, on se päinvastaisesta ominaisuudesta. Hän puhuu niinkuin Kalevala, samat seikat ainakin kaksi kertaa eri sanoilla ja eri muodoissa: siihen vieteltynä sekä siitä, että hän niin helposti taitaa lausua ajatuksensa, kuin myöskin kielen sana- ja muotorikkaudesta. Mutta tästäpä kannattakin keskustella, isä ja isoisa ja vielä yksi miespolvi taaksepäin, kaikki he olivat aikoinaan odottaneet tätä päivää, vapauttamisen hetkeä; nyt se oli tullut. Uusi, parempi aika oli koittanut. Jota isät olivat huokailleet, jota he tuskin uskalsivat toivoa, se oli nyt todellisuutta; itsenäisinä he nyt saavat omistaa sen maan, jota he ovat itse sukupolvi sukupolven jälkeen kyntäneet ja muokanneet. Tila oli jälleen ostettu, pala isienmaata lunastettu, pala, joka ainoastaan maantieteellisesti kuului Suomeen, oli yhteiskunnallisesti perikantaan yhdistetty. Historiallinen säie, kerran väkivaltaisesti katkaistuna, oli jälleen solmittu yhteen. Maa oli vain jaettava ja sitten oli talonpojilla oikeus lunastaa itsekukin halvalla hinnalla osan itselleen.

Nyt keskusteltiin tuosta tärkeästä asiasta monilla ja mutkikkailla selityksillä seikoista, jotka kumpainenkin tunsivat yhtä tarkkaan kuin tupakkakukkaronsa — mutta puhua vaan piti. Pekan raja on vedettävä Iljuskan pihlajasta Nenä Riston tattaripellon poikki ajotielle, Antin saaren poikki isolle puulle monine kuivine lautapalasiineen, joihin on merkitty monen monituisen Tervolan kyläläisen kuolinpäivä ja vuosi. Sillä välin kun räättäli, joka oli oppinut leikkaamaan, väsymättä osoitti taitoaan maanmittauksessa, veteli rajaviivoja ja jakeli maata, tuijotti Pöysti noihin geometrisiin viiruihin, joita räättäli piipullaan piirteli maahan tehdäkseen rajakaavansa selvemmäksi, mutta toden teolla hän yhtä vähän katseli viivoja kuin kuunteli pakinaa. Hän vainusteli, sieramet liikkuivat kiireesti, onnellinen hymy loisti kuin päivänpaiste tynnellä pinnalla hänen kasvoillaan. Aamutuuli oli nimittäin piehtaroinut tattarivainiolla ja toi nyt tullessaan huumaavan hunajantuoksun, imelän ja höyryisen. Tämä tuoksu se oli, joka yht'äkkiä loi Pöystin silmien eteen kaukaisen tattaripellon, joka valkoisena ja heikosti punertavana lemusi ylhäällä mäellä Tervolan luona. Keskellä vainiota oli kaivo vinoine vinttineen ja raskaine kiuluineen. — Miten monesti hän oli nostanut sen kiulun vouden Leenalle. Se on kummallista miten monta muistoa piilee tattarin tuoksussa.

"Kuules, tahdotko ruveta puhemiehekseni?" keskeytti hän päättävästi räättälin tasamittauskoheet.

"Hm", sanoi tämä, "kenties, kenties ei, onko sinulla toiveita, oletko jo puhutellut tyttöä? Kun on sellainen asema kuin minulla, niin ei mielellään tahdo — sinä sen kyllä käsität — esitellä mitään pyyntöä, johon ei toivoa saavansa myöntävää vastausta. Kuka se on?"

"Voudin Leena".

"Nyt taas, johan sinä sait repposet Mikon päivän aikaan".

"Niin, voudilta. Mutta näetkös, Leena, hän on uskollinen kuin kulta, hän".

"Mitä se sinua hyödyttää kun vouti ei tahdo?"

"Niin, sen minä sanon sinulle. Sen ajan jälkeen ovat nämä pienet otukset, muurahaiset nimittäin, auttaneet minua hyvän matkaa eteenpäin, ja kun nyt tulee maanjako, voinen minäkin ostaa yhden osuuden. Kunhan on talonomistaja — — — näetkös — — — siinä se on koko mutka, ei siinä viimenkään ollut muuta estämässä, ei mitään muuta."

"No jos asia niinpäin on — — —". Ja nyt aprikoitiin koko asianjuoksu. Viikon kuluttua oli kaikki selvillä. Sitten kun vouti tuli vakuutetuksi siitä, että tila oli myyty, näki Jaakon ruplat ja markkankappaleet, tuli tietämään mitä hän oli saamassa ja maistoi hänen viinaansa, jota oli katajanmarjoilla höystetty, ei hänellä ollut mitään vastaansanomista. Vietettiin kihlajaiset, kuuliaiset, häät ja ristiäiset, kaikki yhden vuoden kuluessa. Oli iloa ja riemua, ja aika riensi kuin siivillä, — ja muurahaiset saivat tehdä työtä yhä ahkerammin ja ahkerammin; "ne ovat minun lahjoitustilallisiani", sanoi Jaakko nauraen. Ja niitä tarvittiin kyllä, sillä vielä ei ollut maanmittari, jonka piti jakaa maat, tullut. Kaiketi hän tulee ensi vuonna, lohdutteli Jaakko itseänsä. Helsingin herroilla taitaa olla muutakin ajatteleminen kuin miten minun rajani vedellään. Kaikessa tapauksessa hän ei tahtonut keväällä ruveta mihinkään kustannuksiin peltonsa tähden, sillä mitäpä hyötyä siitä on, kun tilukset jaetaan niin kukapa tietää miten hänen peltomaansa käy. Ei kiitoksia, nyt ei tehdäkään työtä toisten eteen, vaan itsensä eteen. Hän kokosi kaiken lannan suureen tunkioon omalla pihamaallaan ja kylvi peltoon semmoisenaan kuin se oli. Mutta kevät tuli ja kesä tuli myöskin, syksy meni menoaan, mutta maanmittari ei tullut. Niin kului jälleen vuosi ja vielä yksi lisäksi. Koska kaikki talonpojat tekivät samoin kuin Jaakko, olivat heidän maansa pian mehuttomat, sato oli sitä mukaan, muurahaiset olivat melkein sukupuuttoon hävitetyt, ja muurahaisten munat olivat halvassa hinnassa. Jälleen rupesi entinen kuorma-ajo kukoistamaan maantiellä ja kapakoissa, mutta vähemmin tuottavana kuin ennen, sillä rautatie Viipurin ja Pietarin välillä oli vaarallinen kilpailija. Yhä vaikeampaa ja vaikeampaa oli tulla toimeen, vallankin kuin Jaakon tupa täyttyi täyttymistään. Pieniä valkotukkaisia vekaroita ryömi joka nurkassa, luuli melkein, että tupa oli kahdeksankulmainen.

Kuus vuotta oli kulunut. Puute ja köyhyys olivat jokapäiväisiä vieraita. Hätä ei ollut oven edessä, se istui peräpenkillä. Kaikki ne olivat kuin kotonaan, ja yhä odotettiin maanmittaria kuin pelastajaa, mutta mitään jakoa ei tapahtunut.

Lautamiehet, nimismiehet, ruunuvoudit ja kuvernöörit syöttivät sillä välin isoa valtiokonetta kartoitetuilla protokolleilla, asiakirjoilla, mietinnöillä ja lausunnoilla, ja raskaat pyörät naukuivat ja kuljettivat tiheään kirjoitettuja arkkeja virastoista senaattiin ja sieltä takasin, ja paperiloita karttui karttumistaan, suuret kasat, jotka kellastuivat kanslioissa ja arkistoissa, ja kun sinä kosketit niitä, lensi niistä koi ja tuntui ummehtuneen haju. Nyt suotiin helpotuksia, vieläpä annettiin raha-apuakin, mutta mitä nyt tehtiin, oli myöhään tehty. Pöystin Jaakko möi mitä suinkin oli myömistä, pelasti hävityksen tulvasta muutamia satoja markkoja ja lähti Pietariin vaimoineen ja lapsineen; siellä hän pääsi palvelukseen eräässä ajurilaitoksessa.

"Mitäpä se maa maksaa kun kansa kaukanaan lähtee", lopetti Pöysti lyhyet tiedonannot entisestä elämästään. Olen nähnyt sen seudun, jossa tämä surullinen tarina tapahtui ja minä sanon kuin hän.

Kertomus Jalo nimisestä juoksijaoriista.

Vaikka alkoi jo olla ilta käsissä loppupuolella elokuuta, lähetti aurinko vielä kuumat säteensä vinosuuntaisesti Kristian Kommosen tupaan. Kärpäset surisivat tyytyväisinä päivänpaahteessa isännän ympärillä, joka istui peräikkunan luona ja näytti yhtämittaa katselevan kahta balsamikukkaa, jotka jäykkinä ja tulipunaisina kukoistivat, kumpikin haljenneessa kulpposessa ikkunalaudalla. Kristian oli jo kauan siinä istunut ja silmäillyt balsamiin lehtien ja kukanterien välitse veräjälle päin, ikäänkuin olisi odotellut jotain. Hän oli jo kerinnyt yli keski-ijän, mutta näytti koko joukon vanhemmalta. Silmät olivat syvässä päässä, ja kasvot kovin ryppyiset. Hänen vaimonsa, joka kutoi kangasta ja kalskutteli polkusia ja sukkulaista, ei myöskään näyttänyt olevan oikein työhönsä kiintynyt, sillä aina kun Kristian hiljaisesti liikautti itseään, katsahti hän levottomasti ovelle päin; hänkin taisi odottaa jotain. Eipä aikaakaan, niin astui lautamies Laurikainen tupaan, tervehti ja pudisti juurtajaksain isännän ja emännän kättä, jotka eivät näyttäneet liioin iloitsevan eikä hämmästyvänsäkään hänen käynnistään. Lautamies istahti pöydän viereen, oli ison aikaa ääneti, sytytti piippunsa ja virkkoi viimein, että oli koko lailla kuuma ollakseen jo viiden aika iltapäivällä, johon kumoamattomaan totuuteen Kristian lisäsi, että lämmin kyllä tekee hyvää kauralle. Vähitellen virkosi keskustelu: käsiteltiin päivän kysymyksiä, kurssin laskeutumista,

elohinnoista kotona ja Venäjällä, kalastuksesta sekä käräjistä. Nyt oli lautamies päässyt sinne kuin hän halusi. Taitavasti hän nousi ylös, meni takan luo, pudisti porot piipustaan ja sanoi ikäänkuin sivumennen:

— Sinne olette tekin muuten kutsuttu.

— Käräjille, minäkö, no keneltä sitten?

— Jegor Timofeitsch Ivanoffilta, naapuriltanne.

— Hm, no mitähän se taas liene? Voineekohan se olla siitä selkäsaunasta, jonka hän sai minulta toissa kevännä.

— Eikö mitä, selkäsaunan saa hyvänään pitää; se on nyt tää juttu siitä Jalosta, oriista, hänen ravaajastaan.

— No, mitä se minuun kuuluu.

— Niin; en minä suinkaan tiedä, mutta tulkaahan nyt huomenna, niin saatte tietää. Ja sitten kun lautamies oli syljäissyt pari kertaa oikein toimesta ja vetänyt helpotuksen huokauksen, nousi hän ylös, sanoi hyvästit ja meni.

Kristian raapi päätään tuuhean tukan alta ja astui verkalleen ulos. Levottomana hän kierteli tiluksillaan, huokasi raskaasti nyt kun oli yksin ja palasi vasta myöhään illalla kotiin.

Koska oli vielä liika lämmin tuvassa, istui hän portaille nauttimaan illan viileyttä. Yö oli vuoskea ja lämmin; tähdet pilkottivat unisesti ilman läpi, joka hienosen harson tavoin varjosi taivaan kupulakea. Täysikuu kohosi hiljaisessa loistossa nevan takaa; se paistoi keltasena ja suurena harvan hongikon läpi, joka kituen kasvoi mättäillä tuossa raudansekaisessa vedessä. Viimeinen kilttakerttu siisatti metsässä, ja kehrääjälintu lenteli, ikäänkuin juovuksissa, milloin oikealle milloin vasemmalle, milloin ylös milloin alas, katosi silloin tällöin yöhön, painautui litteäksi maata vasten teillä ja poluilla, istui pitkinpäin puun oksalla, kurisi ja kehräsi. Kansa kammoo kehrääjälintua ja tämä kammo mahtoi vaikuttaa, että Kristianista oli kaikki niin surullisen ja alamielisen näköistä. Luonto näytti hänestä sellaiselta kuin hänen mielialansa salli hänen sitä käsittää. Hän ei saanut, ei mitenkään, päästään tuota äskeistä juttua. Jaloon olivat liittyneet kaikki muistot viimeksi kuluneelta elämänajalta. Kaikki, jota hän oli uneksunut ja halunnut, kaikki, joka oli huolestuttanut ja peloittanut häntä, tunkeunut hänen mieleensä, kaikki oli ollut yhteydessä Jalon kanssa. Miten selvään hän muisti kun Jegor Timofeitsch Ivanoff laittoi kauppansa Tervolan kylään. Kaikkia, jota ennen täytyi noutaa kaupungista, sai nyt ostaa Jegor Timofeitschin puodista. Miten nöyrä ja liukas hän olikaan ollut, tää Jegor, miten hän oli kietonut heidät kaikki asioihinsa!

Se tapahtui silloin kun Jalo oli noin kolmen vuoden vanha. Jegor oli ollut kaikkien palvelija. Koukussa kuin linkkuveitsi oli hän tarjonnut tupakkaa ja jakanut naukkuja, sanonut "juvast" ja "Jumalas halttuun" ja "ollut nii kelpo" — "eikö rahaa, no ei mitää, ei se mitää — toischen kerta, kirjotta kirjaa — toischen kerta, ischäntämies". Se meni niin mukavasti, mutta kun vuosi oli lopussa niin oli hänen kirjansa täyteen kirjoitettu, ja kaikki nuo pienet postit tekivät suunnattoman summan. Ja jos kuka oli lainan tarpeessa, niin keliäpä rahaa oli, jos ei Jegorilla. Tosin hän otti kakstoista prosenttia, mutta siinäpä ei silloin tarvittukaan asianajajoita, tuomareita, lautamiehiä eikä muita sellaisia. Ja kukapa ei näinä aikoina tarvinnut rahaa! Sitä tarvitsi koko maailma ja Kristian myös. Ja kun neljä vuotta oli kulunut, silloin se oli Jegor Timofeitsch Ivanoff, joka oltuaan kaikkien palvelija oli kaikkien herra. Nyt suoreni hänen selkensä, ykskaks: hän oli jäykkä kuin puukko; nyt kuului näin:

— Pöllö, mitä sinä siihen ruista kylvät? Ei, kauraa sinun täytyy kylvää; en minä saa rukiita myydyksi nykyään! Rahaako, että ostat lehmän, eihän sinulla ole ruokaa entisellekään? Ei pistetä! — Hän möi kauran talonpoikien pelloilta ennenkuin se oli leikattukaan. Hän hakkasi heidän metsänsä puiksi ja päreiksi ilman muita mutkia, kuin että suvaitsi mainita aikomuksestaan heille. Ja miten se kasvoi, tuo kauhistava velka. Se oli täyttymätön kuin filistealaisten Molok. Kaikki katosi sen avaraan kitaan. Se ei ollut koskaan tyytyväinen, eivät auttaneet mitkään uhraukset ja lyhennykset tervan, halkojen, talin, harjaksien, lampaanlihan, rapujen, lintujen ja kaurojen muodossa. Kristian, jos kuka, oli tiukalla tämän naapurin kynsissä. Heidän tupansa olivat nimittäin nurkka nurkassa kiinni. Hän tiesi paremmin kuin muut mitä velkautuminen tahtoo sanoa. Tuntui kuin olisi joku kolonnut lihan ja imenyt ytimen hänen luistaan. Hän oli joskus mielestään aivan voimaton vastustamaan tuota hirveää vihollista ja oli jo aikeessa lähteäkseen mieron tielle, jättääkseen kaikki, jotta jälleen pääsisi vapaaksi. Mutta kun tuho oli tulemassa, oli apukin auttamassa. Ja apu, se oli Jalo, joka silloin Mikonpäivän aikaan oli kuuden vuoden vanha.

Ja mimmainen eläin tämä Jalo oli! Sen musta karva kiilsi sileänä kuin silkki. Kun sitä katseli sivulta päin, muodostui tummempia ja vaaleampia lämyjä sen lautasille. Sellainen häntä ja harja kuin sillä oli,

uhkea ja aaltoileva! Sen kaviot olivat teräksestä taotut; sen rinta huokui ilmaa kuin palje. Silmät sillä oli kuin merikotkalla. Se ei nähnyt ainoastaan kauas; se näki sumussa, lumituiskussa ja pimeässä. Ja sentään, enemmän kuin sen kauneus ja siromuotoisuus oli sen ylevyys. Se oli ylpeä. Piiskanhujaus oli häväistys, joka saattoi sen vimmaan. Se oli sävyisä, vaikka väkevä, se oli ystävällinen, vaikka vallaton. Ja kiitollinen sydän sillä oli! Se hiveli lämmintä, sametinsileää turpaansa pitkin Kristianin käsivartta joka kerran kun tämä antoi sille suolaa ja leipää, kaurvoja tai sokeripalan. Se eläin oli parempi kuin moni ihminen, parempi varmaan kuin hänen tottelematon tyttärensä ja kiittämätön vävynsä. Oliko kukaan nähnyt sen säikkyvän? Ei, ei itse piruakaan! Oliko se milloinkaan kompastunut? Ei koskaan, ei pahimmassakaan myötämässä. Sellainen oli Jalo, parahin eläin koko Suomenmaassa. Tuskinpa löytyi Venäjälläkään sen vertaista. Kun velat painoivat pahimmin, kun Molok avasi kitansa ja vaati enemmän uhria, alati enemmän uhria, meni Kristian talliin, ruokki Jaloaan, voiteli sen kaviot mustaksi, palmikoi sen harjan ja taputteli sen kaulaa. Ja hän oli varma siitä, että hän palasi tallista paremmalla mielellä kuin oli sinne mennessään.

Kun Jegor Timofeitschin saamiset kasvoivat Kristianin korvia myöten, niin ettei tämä nähnyt mitään mahdollisuutta vapautuakseen verenimijästään, valjasti hän Jalon köykäsen reen eteen ja lähti Viipuriin puhuttelemaan jotain asianajajaa, vaikkapa itse "Syöteriä". Hän ei voinut uskoa, että Jegor oli kirjoittanut oikein ylös. Hänen pienoset ostoksensa, hiukan tupakkaa ja hirssiryyniä, kahvia ja sokeria, eivät millään muotoa saattaneet tehdä niin suurta summaa. Sen asian laita ei voinut olla oikein. Entä koronkiskonta sitten!

Miten tarkoin hän muisti sen matkan! Silloin oli kylmä ja kirkas tammikuunpäivä. Lumi lepäsi tasaisena kuin metsälammen pinta, kedoilla ja peltomailla. Aitojen, pielesten ja isojen kivimöhkäleiden varjot lankesivat sinisinä läntteinä valkoselle vaipalle. Pulmunen sirratti, paeten hänen edellään; harakka nauroi mielihyvissään, siinä hypätä hupsautellessaan aitaa pitkin; ja Sipi, karhukoira, jolla oli niin suipot korvat ja villava häntä, laukkasi Jalon edessä, joka somasti heitti kavioitaan, ikäänkuin huvikseen. Mentiin niin että humisi korvissa. Se oli niin rattoisaa, että painava levottomuus, joka oli vaivannut Kristiania, melkein haihtui. Hän oli jo ennättänyt lähelle Papulan kaupungin osaa, kun kuuli jonkun huutavan ja heijaavan takanaan. Hän otti piipun suustaan, kumartui reen yli, katsoi taakseen ja näki erään henkilön, joka pienessä kappireessä ajoi täyttä laukkaa hänen perässään, yhä viittilöiden ketunnahkasilla rukkanillaan. Kristian seisahdutti, ja matkustavainen, pieni turkkiinpuettu, kömpelö herra, joka ajoi hiirenkarvaisella ruunalla, tavoitti hänet pian.

— Hyvää päivää, isäntä! Teilläpä vasta juoksija on! sanoi hän innokkaasti, pureskellen jäätyneitä viiksia. — Niin, minä tunnustan teille suoran totuuden: ainakin neljänneksen minä olen ajanut niinkuin ikään olen voinut saamatta kiinni isäntää. Mistä tuo hevonen on kotoisin? Kenen se on? Mikä oli sen isän ja äidin nimi? Miten vanha se on? Ei, mutta katsos tuota rintaa ja noita jalkoja! — Ja matkustaja nousi ylös reestään, lähemmin katsellakseen Jaloa.

Kristian oli sekä iloinen että ylpeä, teki selvää siitä kuin tiesi ja kiitti hevoistaan muukalaiselle, joka oli vallan ihastuneen näköinen.

— No, te tulette tietysti kilpa-ajoon ylihuomenna. Tuollaisella hevosella, kuin tuo teidän, se on suorastaan velvollisuus. Minä olen ratsumestari T., minä olen yksi palkintotuomareista; pankaa mieleenne, ensimmäinen palkinto on tuhat markkaa.

Kilpa-ajoista Kristian kyllä oli kuullut. Olipa muutaman kerran ollut arvelussakin lähteäkseen koettamaan, mutta tavallisesti saa maalla tietää mitä on tapahtuva, vasta sitten kun se jo on tapahtunut; mutta nyt — miksikäs ei, koska kerran sattui olemaan kaupungissa.

Kristian lupasi tulla, ja kädenlyönnillä vahvistettiin sopimus. Jalo, levotonna päästäkseen lähtemään, katosi likimmäisen mäen taa kuin nuoli ihailevan ratsumestarin edestä.

Kristian otti osaa kilpa-ajoon. Mitkä ihanat päivät, mikä kunnian ja riemun aika Jalolle ja sen isännälle. Ei löytynyt lehteäkään meidän maassamme, joka ei tietänyt kertoa Jalosta ja sen omistajasta. Sähkösanomat kiersivät maita ja mantereita kertoen Jalon urhotöistä. Sen nopeus oli meillä tavatonta, se otti ensimmäisen palkinnon, saaden loistavan voiton vanhoista, kuuluisista kilpajuoksijoista. Vielä nytkin, siinä istuessaan raskasmielisenä ja surullisena eteisten portailta, levisi kirkas hymy Kristianin kasvoille, kun hän ajatteli sitä ihanata päivää. Miten selvään hän sen muisti: päivänvaloa, sininen taivas, hienoja välkkyviä lumiheteitä, talvituulen tuomia, soittoa ja hurrahuutoja, kiihoittavia juomia ja Jalo päivän sankari. Epäilemättä se oli hänen elämänsä ihanin ja sisältörikkin päivä. Mutta niinkuin korkeimmat aallot lankeavat syvimpään kuiluun ja pisimmät puut tekevät pisimmät varjot, samaten toi sekin päivä, jolloin hän ja Jalo seisoivat ylinnä onnenkukkuloilla, muassaan katkerimman surun.

Asianajajan luona ei asia parantunut; päinvastoin sai Kristian kuulla, että Jegor oli hakenut kuvernörin tuomion hänen päällensä. Hänen velkansa oli korkoineen kaikkineen maksettava. Jalo täytyi myödä, mutta sen hinta ei riittänyt velan suorittamiseksi. Kristian joi itsensä humalaan, itki, selvisi

jälleen, ja näiden erilaisten mielentilojen vaihdellessa tinki ja tinki hän lakkaamatta. Viimein täytyi kaupasta tehdä tosi. Jalo myötiin eräälle venäläiselle kauppiaille, ja murheisena ja vimmittuna tuli Kristian kotiin ajaen tammalla, jota hän vihasi. Ei se lohduttanut, että lompakko oli satamarkkasia täynnä, jotka Jalo oli juossut kokoon pieneksi muistolahjaksi isännälleen. Kristian oli lohduton. Että päälle päätteeksi antaa rahat Jegorille, oli hänestä mielettömyyttä. Samalla ne olisi saattanut järveen heittää. Vihdoin viimeinkin sen kumminkin täytyi tapahtua. Hän kävi Jegorin puotiin, juuri kun tämä sattui yksin olemaan, maksoi maksettavansa ja sai takasin velkakirjansa ja muut arvopaperit. Jegor oli varomaton ja lausui muutamia loukkaavia sanoja. Silloin kuohahti Kristianin sisu ja jos ei Jegor ennestään tietänyt mitä selkäsauna on, niin kyllä hän sen nyt tuli tietämään. Siitä päivästä lähtien vallitsi verivihollisuus niiden molempain naapurien kesken.

Kristian oli vapaa, mutta vaikka hän siitä kerskailikin Jegorin kuulden, kärsi hänen sydämensä kuitenkin. Mitäpä oli vapaus hänelle, kun Jalo oli poissa! Hän oli päässyt vapaaksi uhkaavasta vaarasta, mutta hän oli myös menettänyt ainoan ilonsa. Hänen elämänsä oli kadottanut jännityksensä: ei ollut velkoja enää huolehdittavana, ei Jaloa enää rakastettavana eikä iloa antamassa. Suolana pakoittavan sydämmen haavoissa olivat sanomalehtiuutiset, joita hän silloin tällöin sattui kuulemaan. "Mainio juoksija-ori Jalo, joka sai ensimmäisen palkinnon Viipurissa, on jälleen kunnostanut itsensä", tahi "juoksijaurho Jalo on voittanut palkinnon Hämeenlinnan kilpa-ajoissa". Niinä päivinä ei Kristian ollut tapaisensa: joko istui äänetönnä ja jörönä kuin peippo sadesäällä, tai oli äkäpäinen ja tirskuu kuin valkea katajissa.

Vähitellen kypsyi hänessä ajatus että, maksoi mitä maksoi, hankkia tuon eläimen takasin. Mitä varten kerätä ja koota ahnalle perillisille ja itse elää ilotonta elämää? Odottihan vävy-poika levottomuudella perilliseksi pääsemistä ja tytär myös. Jospa edes olisi lapsenlapsia. Ei, asiain näin ollen oli parasta hommata Jalo kotia jälleen.

Monien mutkien perästä hän sai takausmiehet ja kihlakunnanoikeudessa kiinnityksen talolleen. Nyt oli vain kohtuullista korkoa vastaan nostettava rahat ja sitten hevoskauppaa hieromaan. Rahaa kalliimpi ei kuitenkaan mahtanut olla. Ostajalla siellä Viipurissa oli monta hevosta ja epäilemättä hän kunnollista korvausta vastaan luopuu Jalosta. Matkapäivä oli jo määrätty, kun Kristian eräänä kauniina heinäkuunaamuna, ollessaan juuri puukolla raaputtamassa pois muutamia jäykkiä, valkosia karvoja, jotka orastivat hänen leuallaan, kuuli hirnuntaa ja se kuului niin kumman tuttavalta. Se ei voinut olla erehdys; se hirnunta oli Jalon, sillä juuri noin se kutsui isäntäänsä, kun tämä joskus aamusilla oli pitempään talliin menemättä. Kristian lennätti puukon kädestään ja riensi ulos. Tuolla, hänen oman tallinnurkkansa takana, josta Jegorin niittykaistale alkoi, tuolla seisoivat hänen Jalonsa, heitti päätään ylös ja alas, pöristi sieraimia ja pärskyi. Yhtäkkiä se vilisti aidan yli ja seisoivat entisen isäntänsä kartanolla. Kristian oli kuin ramman lyömä; hänen huuliltaan pääsi vain hiljainen kah! Lempeä hymy, kuin päivänpaiste kolkolla kankaalla, valaisi hänen kasvojaan ja kaikki kuulemansa kummat peikoista ja lumouksista vilahtivat silmänräpäyksessä hänen kuohahtaneeseen mieleensä. Kun hän siinä vielä silmiään hieroi ja mietti, oliko hän todellakin hereillä, kapusi Jegor, hänen vihämiehensä, kartanolle, päätset ja piiska kädessä. "Hevonen on minun", sanoi hän; "eläkö huolikaan houkutella sitä tänne".

Jegor tarttui Jalon otsatukkaan, pani kiroten päätset sen päähän ja uhkasi, että kyllä hän sen opettaa karkaamasta aitojen yli. Säälimättömästi tempoen talutti hän Jalo raukan omalle puolelleen, ja hetken kuluttua kuuli Kristian oriin potkivan ja puhkuvan peljäten Jegorin ruoskaa. Lyödä Jaloa, sellaista eläintä lyödä, se oli kamalaa.

Tästä päivästä kävi elämä helvetiksi Kristianille. Kiusallista oli ollut kaivata tuota hevosta, mutta tietää, että se oli pahimman vihämiehen oma, ettei sitä voi enää koskaan saada takasin, nähdä joka päivä eikä saada lähestyä sitä, se oli kahta kauheampaa. Kaikki mitä Jegor keksi ylpeillääkseen Kristianin läsnäollessa hevosesta ja kiusatakseen häntä, sen hän teki tarkalleen. Kaikki lyönnit kuin hän oli saanut, sai nyt Jalon selkää kestää. Ja jos ori, joka joskus tapahtui, tuli täyttä neliä entisen isäntänsä luo ikäänkuin turvaa hakemaan, silloin saattoi Kristian olla varma siitä että paksut makkurat Jalon lautasilla ovat piakkoin todistavat, miten Jegor Timofejevitsch uskollista ystävyttä arvostelee.

Siten kului muutamia viikkoja. Oli kuuma elokuun päivä, multakokkareet pellolla halkeilivat kuumuudessa, ilma värähteli ja höyrysi lämpimästä. Kylän koirat olivat herenneet haukkumasta ja makasivat katveessa portaiden ja ulkokuoneiden alla. Lehmät seisoivat rannalla vatsaa myöden vedessä ja hakivat suojaa tummien leppien alta. Ainoastaan sääkset lensivät rivakasti päivänpahteessa: sudenkorento ja metallihohteinen viheriä karpänen piirsivät loistavia koukeroita ilmaan. Kristian makasi höyläpenkillä tuvassaan ja seurasi lämpimin katsein Jaloa, joka seisoivat siellä Jegorin niityllä, vanhan arpisen jalavan siimeksessä. Kristian uneksi niistä onnenpäivistä, jolloin Jalo oli hänen — ja senaikuiset huolet tuntuivat hänestä nyt niin pieniltä ja riemut suurilta. Hän oli juuri vaipumassa keveään suloiseen uneen, kun hänet äkkiä herätti kolme herraa Viipurista, jotka innokkaasti tiedustelivat talon isäntää. Nuo kolme herraa olivat lähteneet vainoretkelle jäniksiä vastaan. Äkkiarvaamatta he olivat yhyttäneet ilveksen, joka niinkuin hekin, oli jäniksiä pyytämässä. Kaks

vuorokautta he olivat koirineen ajaneet kamppia, joka heidän sanansa mukaan oli kohta peräti uuvutettu, kun tapahtui se onnettomuus, että heidän koiransa loukkasi kypälänsä ja täytyi jättää jällelle. Metsästäjät kyselivät mistä he voisivat saada lainata koiraa, joka kelpaisi jatkamaan ajoa. Kristianilla oli. Hänen Sipinsä, niin maalainen kuin olikin, ajoi metsä- ja vesilintua, jänistä ja karhua, jos siksi sattui. Metsästäjät, Kristian ja Sipi kiiruhtivat suolle, jossa ilveksen jäljet viimeksi nähtiin. Neljänneksen kuluttua oli Sipi selvillä jäljillä, ja kiihkeästi vinkuen ja heiluttaen pörhöistä häntäänsä otatti se korpeen päin. Vimmattu haukunta ilmaisi kohta että uupunut ilves oli pysähtynyt, piti puoliaan eli oli kiivennyt puuhun. Kun metsästäjät saapuivat paikalle, tanssi Sipi hurjinta sotatanssiaan hongan juurella, jonka oksilla kamppi lepäsi hampaita näytellen ja sähisten vastustajalleen. Tupsupäiset korvat olivat luimussa pääkalloa pitkin, silmät säkenöivät vihasta, ja näytti siltä kuin se olisi mielinyt karata pörhöisen vihamiehensä niskaan. Vaan, ennenkuin se oli ennättänyt päättää taistella, putosi se ääntäkään päästämättä etumaisen metsästäjän luodista. Sen kypälät sidottiin yhteen, pujotettiin seiväs jalkojen väliin, ja riemuiten lähdettiin Kristianin talolle. Siellä söivät nuo väsyneet, mutta iloiset metsästäjät yksinkertaisen aterian, ja kämpin peijaisia juotiin perinpohjin rommissa, sikunaviinassa ja purevassa konjakissa. Väkevät juomat kohosivat lämpimässä päähän, ja kun ilta alkoi hämärtää, olivat Kristian ja hänen vieraansa jokseenkin punakoita ja suurisuisia.

— Kuulehan Kristian, — sanoi hänen vaimonsa, joka alkoi peljätä tuota meluavaa seuraa, — minä en suvaitse ladatuita aseita talossa, mene ja ammu pois luoti tuosta pyssystä! Kristian nousi hitaasti ylös sanoen, että nuo naiset ovat aina sellaisia pelkureita, otti pyssyn penkiltä ja meni ulos. Siellä oli päivänvalo sammunut, mutta ei ollut vielä pimeäkään. Iltatuuli toi tuoksua vasta pieleksitystä apilaasta. Kaukana kuuluivat paimentorvien joeltavat äänet, ja pihapihlajassa jatkoi sirkka lauluaan. Notkuvien polvin astui Kristian portaita alas. Äkkiä pysähtyi hän. Tuolla tallinnurkan luona seisojalleen hänen öinen unelmansa ja hänen ainainen ajatuksensa. Jalo puisteli siroa päätään, ravisti jouhevaa harjaansa ja kutsui entistä isäntäänsä matalalla, hiljaisella, salaperäisellä hirnunnalla. Kristian meni liikutettuna sen luo ja taputti sen niskaa. Hevonen pisti matalan aidan yli hienon turpansa hänen taskuunsa. Kiihoittunut kuin oli, ojensi hän molemmat kätensä hevosen kaulan ympäri. Olihan siitä niin kauan aikaa kun hän oli saanut taputella Jaloa, hyväillä sen hienoa karvaa ja puhua sille. Hivellessään pitkin oriin selkää, tunsu hän äkkiä makkurat, Jegorin ruoskan jäljet. Nyt kuohahti tuon puoleksi humaltuneen miehen veri. — Kurja eläinrääkkääjä, — kirosi hän puiden luista nyrkkiään Jegorin taloa kohti. Minä pelastan sinut ainiaaksi, ystävä raukka, hänen häväistyksiltään ja silmäniskuiltaan, hänen julmuudeltaan. Ja ennenkun hän itse oikein tajusi, mitä tahtoi tehdä, nykäsi hän pyssyn olalta — laukaus ja jalo eläin vaipui ähkien maahan; surullinen katse sammuvasta silmästä, ja Jalo makasi kuoliaana sen aidan takana, joka erotti hänet hänen entisestä isännästään. Kristian pakeni kuin murhamies metsään. Puoli tuntia sen jälkeen astui hän jälleen tupaansa, ja oli aivan selvä. Metsästästoverit olivat lähteneet kipeää koiraan etsimään. Hän oli yksin vaimonsa kanssa. Liikutetuina mielin hän kertoi vaimolleen mitä oli tehnyt.

* * * * *

No, mitä sinä nyt aijot tehdä, sanoi Kristianin vaimo, kun mies myöhään yöllä lautamies Laurikaisen käynnin jälkeen tuli tupaan. — Eihän hänellä ole yhtään vierastamiesta.

Ei, ei ole, mutta käyköönpä miten tahansa, minä kerron kaikessa tapauksessa koko jutun tuomarille.

II.

Kesä.

Olin tehnyt kamalan matkan. Jalkasin, hevosella ja rattain monta sataa virstaa Kolmekantajoelta Mantsinsaareen, Vienajoen suussa, sieltä ylös Sordavalaan ja sitten jälleen alas rajalle päin. Ensimmäisinä päivinä satoi vettä rankasti kuin sumua ja se kutisti näkypiirin niin pieneksi kuin mahdollista. Sitten taukosi satamasta, mutta taivas pysyi tasaisen harmaana ja ilma kolkkona. Mieleni oli alakuloinen, ruumis runneltu ja sielu väsynyt, niin että tuskin oli pitkästä matkasta mitään muistoa tarttunut sieluni cameraan. Kaikki oli sumuista ja tasaraitaista kuin patjanpäällys.

Oliko siis ihme että pieni loistava kohtauskuvaa, muuten kyllä vähäpätöinen, jonka satuin näkemään Pelkolan kievarissa, syöpyi muistooni, jossa se loisti kuin tulinen värpilkku muuten tahratulla paletilla. Kaikki yhtyi antamaan tälle pienelle tapahtumalle, jota tässä kutsun "kesäksi", väriä ja ylennystä. Kesäkuun aurinko paistoi ensikerran koko viikolla, aukeat, viljavat vainiot keinuivat kesätuulussa,

viheriät niityt viehättivät, ja lehtimetsä, vileä ja raitis, suhisi niin sointuvasti, niin viettelevästi. Kaikki muodosti miellyttävän vastakohtan niille viikoille, jotka olin viettänyt kolkoissa mänty- ja kuusimetsissä, laihoille halmeille, joissa mustat hiiltyneet puut pistivät näkyviin harvasta rukiista, niityille, joilla mättäät ja saraheinät taistelivat vallasta. Olin katsonut köyhyyttä silmästä silmään, olin nähnyt sarkaa, puuastioita, savupirttiä ja kurtistuneita kasvoja. Tuntuipa hyvältä ajaa kievariin eräässä talossa, jossa näkyi jälkiä muinaisesta loistosta, melkein komeudesta. Sen toinen sivu oli vilkkaaseen katuun päin, toinen metsistyneeseen puistoon. Kartanolla oli kolmet mukavat Wieniläisvaunut, hevoset olivat juuri päästetyt valjaista, ajaja ja kyytipojat taluttivat niitä edestakasin. Kamarineitsyt ja kaksi pitkää kullalla silattua palvelijaa punaisissa palvelijanvaatteissa, joihin kuului säärykset ja sulkatöyhtöiset huopalakit, vetivät esille vaunuista kallisarvoisia huivia, päällystakkia, päivänvarjoja, englantilaisia matka-arkkua, kauniita vasuja, joissa oli hedelmiä ja viiniä. Sisällä, kieverin isossa salissa, oli eloa ja iloa, naurua ja leikkipuhetta, väriä, nuoruutta ja ihanuutta. Päättään muita pitempänä seisoi siellä vanha ylhäinen mies, jonka suku oli niin monen miespolven ajalla sekoittunut Europan ylimyskuntaan, että oli mahdotonta sanoa, mihin kansakuntaan se oikeastaan kuului ja minkä kansan keskuudessa se oli syntynyt ja kasvanut. Hän oli, niinkuin itä Suomessa varsin sattuvasti sanotaan, Pietarilainen — ranskalais-saksalainen kasvatusta, englantilaisten tavat ja yhtä vieras Venäjälle kuin hänen nimensä: parooni Holstein Wapparn. Hänen puolisonsa, joka oli erinomaisen hienon näköinen, asetteli hoitajattaren kera lasten pukuja, terveiden kauniiden lasten, joilla oli punaset posket ja silkki-suortuvat. Eräs nuori mies kaartin luutnantin pu'ussa pyöri viehättävän noin 20 vuotiaan nuoren naisen ympärillä, joka oli puettu plastillisesti poimutettuun kesäpukuun japanin silkistä, pitseillä ja kukkasilla somistettuun olkihattuun, hattuun, jonka ympäröivät kasvot olivat yhtä suloiset kuin Greuze'n hienoimmat pastellikuvat. Hänessä oli jotain niin kevyistä ja samalla loistavaa, että minä ehdottomasti tulin ajatelleeksi leijailevaa perhosta, jolla on väriä ja kultatomua siivillä. Perhosen nimi oli Sonja ja siitä lähtien on se nimi ollut minusta niin kaunis.

Korkeakoipinen susikoira, jolla oli kapea kuono ja lempeät silmät, tervehti minua ystävällisesti vinkuen, jotavastoin tavattoman ylpeä spanjalainen villakoira huomautti minulle, että oli sopimatonta noin muutta mutkitta tunkeutua niin hienoon ja ylhäiseen seuraan. Kaikeksi onneksi oli syllokoira ainoa ylpeä siinä seurassa. Vanha ylimys teki minulle pehmeällä venäläis-sekaisella ranskankielellä muutamia kysymyksiä laivoista Laatokalla ja hirvien pyyntiajasta sekä esitteli itsensä, sanoen olevansa hovitalan omistaja. Hän oli nyt tullut perheineen sanomaan hyvästiä talolle, jossa hän ei ollut käynyt kolmeenkymmeneen vuoteen. Se oli nyt myötävä Suomen valtiolle ja hän tahtoi sitä ennen näyttää tämän suvun perintökartanon perheelleen, pojalleen luutnantille ja eräälle sukulaiselle, tuolle kauniille perhoselle. Myöhemmin sain tietää että parooni Holstein oli synnyltään suomalainen. Hänen kantaisänsä oli ollut upseeri eräässä komppaniassa suomalaista väkeä, jonka perintöruhtinas Pietari, kolmas keisari tällä nimellä, oli asettanut. Talvisin oli komppania palvellut Holsteinissa, kesillä Pietarhovissa, ja muistoksi keisarin rakkaasta perintömaasta oli tuo aateloitu suku ottanut tämän nimen.

Nyt töytäsivät maltittomat lapset ulos puutarhaan. Parooni seurasi puolisoineen ja Kolja, niin sanottiin luutnanttia, ja minun kaunis perhoseni liehahtivat toisten jälessä. Tuntui ikäänkuin huone olisi muuttunut synkäksi ja pimeäksi sitten kun tuo kaunis iloinen joukko lähti pois. Taksoja, kuulutuksia ja asetuksia ruskeissa puitteissa kellahtuneella paperilla, jossa kärpäset olivat pitäneet huolta välimerkeistä, riippui loistavan sinisellä seinällä. Keisarin kuva, jossa hänellä oli hirmuiset makkurat silmien yläpuolella ja keisarinna hymyilevä kolmen kopekan kuva, kirottu ylpeä villakoira, kuumuus ja kahvinhaju, — kaikki tuo ajoi minutkin ulos puutarhaan. Pyysin lihavan venäläisen emäntäni kattamaan päivällispöytäni ulkona erään huonosti hoidetun syreenipensaikon suojassa, joka hoidosta huolimatta kukoisti ihanasti.

Kieverihuoneet olivat eräässä talossa, joka oli ennen kuulunut hovitalan rakennusryhmään. Ne olivat puistoon päin, eteisestä saattoi nähdä päärakennuksen, suunnattoman suuren puupalatsin muhkeine, mutta kuivine etusivuineen, pestiläisine hirsipatsaineen, jotka olivat päällystetyt purjepalattinalla. Alakerta oli laudoitettu puupalasilla ja holvit sahatut lankuista ja kaikki juovitettu kuin giallo antico brocatelli ja breccian marmorikivi.

Tein kiertoretken tyhjässä, hiljaisessa puistossa, istuin sitten sireenipensastoon, josta minulla oli mainio näkyala puutarhan yli. Se oli alkuaan perustettu vanhaan ranskalaiseen malliin, käytävät supisuoria, pensastot leikeltynä ja puut istutetut tarkasti mitatun matkan päähän toisistaan. Käytäviä reunusti muinoin tasaseksi leikatut saksanpihlajapensaat, joista kohosi määrätyn välimatkan päässä acaciapuu, leikattu pyramiidin, pallon tai neliön muotoiseksi. Ennen muinoin kun ensimmäinen parooni Holstein täällä piti juhlia loistavalle hoville ja yhdelle tämän maailman mahtavimmista ruhtinaista, silloin oli iso puutarha nähnyt onnensa päivät. Nyt oli sekin saanut antaa alaa ajan demokratillisille ja romantillisille mielipiteille. Jäykät puksipuuryhmät, jotka vaivoin vastustivat ilmanalan ankaruutta, olivat jo aikoja kuivaneet. Kankeat kurenmiekat, ylpeät keisarinkruunut ja tulpaanit, jotka lihavana, muhkeina ja koreina keväällä kohosivat maasta, ne olivat kaikki nähneet ihanimman aikansa katoavan,

niiden oli täytyntä vetäytyä syrjään sellaisten kukkaisten tieltä, jotka eivät vähääkään välittäneet ranskalaisesta mallista, vaan kasvoivat missä mielivät, kunhan siellä oli raitista ilmaa ja Jumalan kirkas aurinko paistoi; — vaatimattomia kukkasia, tulineilikoita, orvokkia, keltakukkia ja muita luonnon pikkuporvareita. Mutta se ei ollut ainoastaan kukkasissa kuin uuden ajan henki ilmautui. Marmorin näköiseksi maalatuilla alustoilla oli siellä ennen seisonut jumalia ja hyveiden edustajoina, kipsistä tehtyjä ja öljymaalilla maalattuja. Ne seisivat siellä monta vuotta vanhojen lehmusten suojassa ja peittivät alastomuuttaan niin hyvin kuin taisivat kostealla sammalverholla, joka vuosi vuodelta kasvoi yhä ylemmäksi niiden sileitä valkosenhohtavia jäseniä pitkin ja kulutti niitä. Nyt olivat sekä jumalat että hyveiden haltijattaret tuhkaläjänä ja ainoastaan miehenkorkuinen epilobiumkasvi osoitti paikkaa, missä ne olivat kerran hymyilleet. Yksi vain, vaarallisin niistä kaikista, rakkaudenjumala itse, oli pelastunut jumalien ragnarök'istä. Hän oli seisonut helisevillä lasitiuvuilla somistetussa kiinalaisessa kioskissa. Tässä pienessä kioskissa oli keisari Paavali kerran vanhassa Suomessa käydessään istunut muutamien uskottujen seurassa, sillä välin kun ylhäisiä herroja ja naisia, joilla oli punaset korot silkkikienkien alla, sipsutteli edestakasin säännöllisillä käytävillä ja kuiskailivat monta sangen epäsäännöllistä asiaa. Tämän merkittävän tapauksen muistoksi oli kamariherra ripustuttanut marmorisen muistotaulun komealla latinaisella kirjoituksella. Oh, se oli aikoja sitten. Taulu oli unohdettu ja kirjoitusta mahdoton lukea. Nyt kujersi parvi harmaansinisiä kyyhkysä kioskissa. Amor oli saanut muuttaa ulos ja seiso rappeutuneella jalustalla keskellä vihəriäistä ympyrää, missä neljä leveää käytävää yhtyivät. Jotain oli puutarha kuitenkin voittanut rappiolle joutumisestaan, nuo komeat lehtokujat, jotka nyt kasvoivat vapaasti, saksista ja mittanauhoista välittämättä. Jos niitä ennen pidettiin kovassa kurissa, niin olivat ne nyt vanhoilla päivillään sitä vallattomampia. Ne kasvoivat niin liki, niin liki toisiaan, ettei ainoakaan auringon säde tunkenut niiden vihannoivan katoksen läpi. Mutta nimensä ne olivat kadottaneet. Ja mimmoiset nimet, nimet, jotka voisivat reväistä portit auki satujen, balladien ja laulujen maailmaan. Kas tuossa tuo kostea paikka keskellä puutarhaa, siinä oli kerran lammikko, Okeanon valtakunta. Kumpu tuolla oli muinoin saari lammikossa, se oli onnellisuuden saari ja sinne sinä pääsit huokausten nyt jo lahonnutta siltaa myöten.

Tuossa on salaisuksien lehto ja tuossa lemme polku. Siinä kun istuin ja haaveksin entisyydestä ja nykyisyydestä, lehahti komeasta, mutta rappeutuneesta parooni Holsteinien vaakunalla koristetusta portista kaunis Sonja perhoseni. Iloinen oli, sen saattoi nähdä, hän poikkiesi heti salaisuksien lehtoon, hän lehahti rakkauden jumalan luo, istui hetken hänen jalkojensa juurella, hän näytti vaipuvan ajatuksiin, jotka olivat aivan varmaan yhteydessä pienen jumalan kanssa. Nyt nousi hän taas ja liiteli pois pehmein liikkein lemme polkua pitkin. Etsikö hän ketään? — Ei. Lieneekö tietänyt, että puutarhan ulkopuolella, tuolla pensasaidan takana, lensi toinen perhonen keinueen leijailien, sitä ei tiedä — mutta siellä kaukana lehtokujan päässä oli pienoinen portti, se oli aina auki, ja siitä hän lensi puutarhaan. Kas, nyt he kohtaavat toisensa, niin odottamatta, — niin eriskummallisen odottamatta! Katso, miten he leluttelevat toistensa ohi, nyt on tyttö ensin, nyt on hän, poika, nyt he pysähtyvät metsäruusupensaun luo. Ja nyt he liitelevät edelleen elyseion kenttiä pitkin, kauas pois, jossa kasvaa kieloja, — — — koko maailma kielonkukkia!

Puutarhaportti läjähiti, niin että viimeinen kuva Parooni Holstein Wapparn'in vaakunakirvestä putosi maahan. Se oli pikku sulkkutukku, joka pilkisti sisään. Hän seiso keskellä päivänpaistetta kauniina kuin unelma ja huusi ja leipoi pieniä käsiään: Sonja ja Kolja! Ei kuulunut vastausta. Sonja ja Kolja! hän huusi jälleen ja jälleen. Turhaa. Käsi kädessä olivat he joutuneet huokausten siltaa myöten onnen maahan. Silkkitutka kyllästyi ja juoksi pahoillaan tiehensä. Sonja ja Kolja, kajahti kaukaa.

"Puuro on kypsää", sanoi emäntä samassa. Minä söin maalaisruokaani ja käsikin valjastaa; kun astuin puutarhaportista löysin hiedasta tinaisen korkokuvan, kolmikärjen lävistämän sydämen, se oli Holsteinien vaakuna. Nousin kyytiraitilleni, ja niinpä lähdeittiin. Päästyäni tuskin pari virstaa eteenpäin, aloin taas kutoa patjanpäällistä sumussa, sateessa ja kylmässä. Onko kumma että tuo pieni kirkas idylli, jonka melkein tahtomattani näin sireeninoksien välitse, painui mieleeni.

III.

Luotsi.

Viipurin saaristossa oli vanha aatelishovi Rauhasaari, joka oli ollut lahjoitustilana 17:ta vuosisadan loppupuolelta saakka. Tilaan kuului kokonainen arkipelagi isompia ja pienempiä saaria, niiden joukossa myös uloinna meren reunassa sijaitseva Hietaluodon saari, jossa asui 18-luvulla luotsivanhin Kristian, hänen poikansa ja pojanpoikansa, viisivuotias lapsukainen. Vanha Kristian ja hänen poikansa

olivat olleet leskenä monta vuotta. Ei löytynyt naisellista olentoa pitämässä huolta vanhuksesta, miehestä ja poikasesta, siellä kuin asuivat vuoden umpeen melkein eroitettuna kaikesta muusta maailmasta. Vanhus oli luuleva, katkeramielinen ja kova. Hänen katkeruutensa ja vihansa koski etupäässä herroja. Tämä viha oli syntynyt ammon aikoja sitten. Sen jälkeen oli ensimmäinen lahjoitustilallinen, kamariherra v. Schultze, aikoja sitten maannut viimeisellä leposijallaan yksinkertaisessa perhehaudassa kappeliseurakunnan pienosen kirkon vierellä. Sen jälkeen oli vanha Suomi annettu takaisin Suuriruhtinaskunnalle; lahjoitusmaa oli jo perintönä kolmannessa polvessa, mutta ei edes aikakaan ollut voinut sovittaa sitä vääryyttä, joka luotsi Kristianille oli tapahtunut.

Se oli vanha tarina Nabotista ja David-kuninkaasta. Silloin kun kamariherra osti Rauhasaaren kartanon, eivät ulkosaaret kuuluneet tilaan. Hän oli kauan aikaa halunnut oikaista huonosti jaetun maansa rajaa ostamalla kapean rantakaistaleen, metsätilkan, Hietaluodon saaren ja kalaveden saaren ja rannan välillä. Turhaan! sillä vanhalla Kristianilla oli kaikki tämä rikkaus vuokralla valtiolta ja hän ei antanut millään ehdoilla viekotella itseään luovuttamaan tuota maata ja kalavettä kamariherralle.

Tällainen oli luotsivanhuksen ja kamariherran väli kun eräs keisarillisen perheen jäsen tuli käymään kamariherra von Schultzen luona. Metsästysseuroja, kalaretkiä, maalaisjuhlia vietettiin vuorotellen komeassa kartanossa ja kun tuo ylhäinen vieras vihdoinkin, kyllästyneenä maalaiselämän iloihin, jälleen vetäytyi pääkaupunkiin, sai hän aikaan että kamariherra von Schultzelle annettiin ei ainoastaan rantakaistale, kalavesi ja ulkosaari, vaan myös monta virstaa ruununmaata kiitollisuuden osoitukseksi siitä vieraanvaraisuudesta, jolla hän oli vastaanottanut hallitsijansa omaista.

Tätä lahjaa seurasi sama kirous, joka on seurannut kaikkea lahjoitusmaata, allekuuluvien talonpoikien viha, huono tilusten hoito ja köyhtyminen. Vanha Kristian ei voinut unhoittaa tätä lahjoitusasiaa, hän ei voinut uskoa että kamariherra ilman juonia sai tuon maan. Hän kantoi, niinkuin kansa tavallisesti tekee, vihan sisässään, hän valitti hyvin harvoin, vielä harvemmin se puhkesi ilmoille, mutta kun se puhkesi, niin se tapahtui rajusti. Se oli hiljainen, tukahdutettu katkeruus, joka myrkytti koko hänen elämänsä. Se on kuin mikähän möhkäle juuri minun sisässäni. Se kiehui hänessä ja katkeroiitti kaiken hänen ilonsa, kaiken hänen onnensa, se oli tehnyt hänet luulevaiseksi, kovaksi ja taipumattomaksi.

Mutta vuodet kuluivat ja vanha kamariherra maksoi veronsa luonnolle. Hänen poikansa kaatui Unkarin sodassa ja pojanpoika, nuori pulskea rakuunaluutnantti, omisti nyt lahjoitustilan, ja hän kaatoi luotsi-Kristianin murhemaljan kukkurilleen.

Vanhalla luotsilla oli poika, joka ei ollut isänsä kaltainen paitsi nimen puolesta, sillä hänenkin nimensä oli Kristian ja häntä sanottiin hovissa pilan vuoksi Kristian toinen tiranniksi. Hän oli lempeä, taipuisa luonne. Alati isän komennettavana, oli hän käynyt melkein araksi. Vastustaa isän tahtoa oli hänestä peräti mahdotonta — ja kuitenkin hän oli sen kerran tehnyt, kuitenkin hän oli kerran kohdannut uhalla sekä hänen vihansa, kostonsa että kirouksensa.

Hovissa oleksi nimittäin eräs tyttö, josta ei kukaan tietänyt mihin säätyluokkaan hän oikeastaan kuului ja mikä asema hänellä oli Schultzien talossa. Hän oli lättiläinen synnyltään, nuori ja miellyttävä näöltään. Kansan kesken liikkui kaikellaisia huhuja tuosta kauniista Marjasta. Nuori Kristian rakastui lättiläistyttöön, hänen lempeään katselivat suosivin silmin sekä Marja että tilanomistaja, ja ennenkun nuori luotsinoppilas oikeastaan ymmärsi millä kannalla asiat olivat, oli hän naimisissa Marjan kanssa ja omisti myötäjäisiksi saadut 20 ruplaa pankinseteleissä. Kun vanha Kristian sai tuta tämän, paisui hänessä kiukku, hän liitti uuden vihan vanhaan, uuden kiukun entiseen ja päätti mielessään kerran kaikki vääryydet kostaa.

Tällaisissa suhteissa ei elämä luotsimajassa ollut hupaista. Vuosikausiin ei vanhus virkkanut sanaakaan miniälle eikä puhunut pojankaan kanssa juuri muuta kuin mitä virka vaati; Kristian toinen raukka, jonka täytyi vaimoneen, lapsineen elää saman katon alla vanhuksen kanssa, sai monta kovaa kokea, monta myrskyä kestää, hänen mielestään paljoa vaarallisempaa kuin raivoisin tuuliaispää. Mutta vanhan vihaa ja vainoa hän pakeni Marjansa luo, joka, olkoonpa mitä tahansa ennen ollut, nyt oli uskollisin ja kärsivällisin vaimo kuin olla saattaa, joka valittamatta kantoi kovan kohtalonsa ja koetti suvaitsevaisuuden ja nöyryyden kautta pehmittää appivaarinsa kivikovaa sydäntä. Ja niin kului neljä vuotta.

Eräänä päivänä kevätpuoleen, kun aallot taistelivat jäälauttojen kanssa ulkona merellä, kun kostea etelätuuli herätti kevään enteitä, eräänä lauhkeana, pilvisenä huhtikuun päivänä, juuri sellaisena, joka on hylkeiden mieleen, pukeutui Kristian toinen valkoiseen pukuunsa, pani lumilasit päähänsä, ja lähti, sanottuaan vaimolleen hyvästit, pyyntiretkelle. Hän lupasi olla kotona ennen hämärän tuloa. Ja olipa oikein onnekas päivä. Hylkeet olivat niin tosissa toimissaan, kaapivat pitkillä hampaillaan toisiaan selästä, pulskahtelivat uiskentelevien jääkappaleiden väliin jäähdytellen hehkuvia lemmellisiä kevättunteitaan, etteivät ne laisinkaan hoksanneet väjyvää vihollista. Kristian oli jo tappanut kolme tai neljä noita isoja muodottomia eläimiä, kun äkkiä huomasi että hän töin tuskin ennättää kotiin auringon laskuun. Viipymättä hän lähti vetämään saalistaan kotiin päin. Hänen sydäntään vihlaasi kun hän ajatteli

Marjaansa, hän tiesi että nämä retket eivät miellyttäneet Marjaa, että hän pelkäsi petollista kevätjäästä. Selittämätön levottomuus valtasi hänet. Päivä pimeni pimenemistään, Kristian veti raskasta taakkaansa minkä ikänä jaksoi, mutta vielä oli koti kaukana. Tosin näkyi pärevalkea, joka leimusi ja loisti luotsimajan pienestä ikkunasta, mutta sen ja hänen välillä oli lumikenttää ainakin pari virstaa. Hänen levottomuutensa kasvoi viimein niin suureksi, että hän pudotti saaliin selästään ja alkoi juosta kotia kohti. Kuta enemmän hän itse antoi valtaa levottomuudelle, sitä suuremmaksi paisui sen mahti. Nyt hän kuuli Ranssin, kartanokoiran haukkuvan, hänestä tuntui niinkuin olisi kuullut ystävän äänen, nyt ei enää tuikkinut tuli ikkunasta, se loisti kuin majakka vakavalla valolla likaharmaan maanpinnan yli, vihdoinkin hän saapui hengästyneenä isänsä tuvalle, hän tempasi oven auki ja kysyi hätäisesti Marjaa.

"Missä sinä olet viipynyt niin kauan? Hän on mennyt jälle sinua etsimään, hän otti sukset mukaansa", vastasi vanhus.

"Laupias Jumala!" kiljasi hän, "missä ovat minun suksetni, isä, isä, nyt suojaa ja on pohjoistuuli, tule taivaan tähden etsimään, auta minua että löydän hänet. Sinä tiedät mitä se tahtoo sanoa, suoja pohjoistuulella."

"Te juoksette toistenne jälkiä niinkuin lapset ovat piilosilla, minä olen liian vanha semmoiseen peliin, mene itse, ei hän kaukana ole, hän meni ahvensalmelle päin."

Kristian toinen ei ollut koskaan ollut sukkela liikkeiltään, mutta nyt hän oli. Sukset, Ranssin, köyden ja sauvoimen hän sai kiireessä mukaansa ja lensi nuolen nopeudella eteenpäin ohkaista lumipeittoa pitkin. Se kävi yhä nuoskeammaksi, suuria märkiä lumihöytäileitä paneutui hohtavan valkoisina hänen vaatteilleen ja sulivat samassa, pimeys oli sietämätöntä, se ei ollut tuo musta syys- eli talviyö, ei, vaan moinen lyijyharmaja yö, kostea ja märkä, hylkeet itkivät kuin pienet lapset tuolla jäätöyräällä, aallot loiskuivat lyhyillä, raskailla, kumeilla lyönnillä kehnoa jääpermantoa vastaan, mutta enimmänsä kaikesta häntä peloitti se, että pohjatuuli kiihtyi kiihtymistään. Nyt hänen tuki täytyy kohta olla ahvensalmella. Jopa olikin, mutta tuossa, samalla paikalla, jossa hän pari tuntia sitten itse vaelsi, ammotti nyt meri, musta, väritön kuilu, heti valkoisen lumivaipan takana. — Kenties hän vielä on läheisyydessä! Ja kaikesta voimastaan hän huusi yli aaltojen tohinan ja pohjatuulen pauhun: "Marja, Marja!"

Kuului kaukaa ikäänkuin kaiku, ikäänkuin tervehdys haudan tuolta puolta:

"Kristian, Kristian, hyvästi, me tapaamme toisemme!"

Sellainen sulo, sellainen lempeys kaikui näissä sanoissa "Kristian, Kristian, hyvästi", — ne eivät olleet, voineet olla muuta kuin lyhyinen hyvästijättö. Hän kyllä palajaa pian! Ja Kristian istui jään reunalle, mustat aallot kohottelivat kuin avokitaiset pedot päitään jään äyrään yli, mutta hän vain hymyili. "Me kyllä tavataan toisemme", sanoi hän niin luottavaisesti, niin levollisesti, ja pimeä talviyö valkeni näiden sanojen kuuluessa, siinä kimmahdi kuin tähtiä mustasta vedestä ja jokainen laine loisti kuin tuli. Oli niin valoisata, niin juhmallista kuin jouluaamuna Herran huoneessa, ja pohjatuuli lauloi niin luottavaisesti: Kristian, me tapaamme toisemme! Se oli suloista laulua, hänen väsynyt päänsä vaipui rinnalle, ja hän nukahti, ei uneen, ei kuolemaan, vaan hulluuteen, hiljaiseen ja nöyrään niinkuin hän itsekin oli.

Kun vanha Kristian seuraavana aamuna astui tupansa portaille, varjosti hän kädellä silmiään ja tähysti näkyrajaa pitkin yli sinertävän lumiverhon, yli kimmeltävän jäätöyrään, jonka aallot olivat rakentaneet ja joka nyt aamuauringon valossa kimalteli kuin jalokivet tummansinistä jäätöntä merenjuovaa vastaan. Tarkkanäköinen kuin se, jolla alati on laaja näkymö silmien edessä, huomasi hän piankin poikansa Kristianin kaukana jään reunalla.

Raskasta oli kuljettaa jäykistynyttä ja peräti uupunutta poikaa kotiin, raskasta oli, sillä kaikki kuluneiden vuosien viha ja katkeruus painoi hänen mieltänsä; raskasta oli, sillä nyt hän muisti, miten oli vuosikautia kohdellut kaunista Marjaa. Ei auttanut yhtään, että hän luetteli kärsimiään vääryyksiä, muisteli lahjoitusjuttua, hänen ylpeän, taipumattoman luontonsa täytyi kukistua.

Ja kun kevätsade, päivä ja etelätuuli sulattivat lumen ja jään ja lahjoittivat laineille vapauden, silloin suli myös vihan jää luotsi Kristianin povessa ja pitkien talvikylmien perästä koitti hänelle kevät, ja hänestä tuli hellä hoitaja onnettomalle pojalleen ja pienelle lapsenlapselleen.

IV.

Rajalla.

Eräänä syyskuun päivänä, kun päivän lämmin turhaan koetti vakuuttaa minua siitä ettei syksy vielä ollut tullut, kuljeksin etäisimmässä Itä-Suomessa. Aurinko teki parastaan, valoi mäntyjen latvoille lämmintä, keltaista valoa ja pani kuoren noilla suorilla rungoilla hohtamaan tiilipunervalta, mutta turhaan. Vilu oli purrut itsensä maahan. Se väijyi kaikkialla, mihin eivät auringon säteet suorastaan vaikuttaneet, milloin suuren vierukiven suojassa, milloin vesiuurroksessa: ja tarvittiin vain pilvi, joka muutaman haihtuvan hetken peitti päivänterää, vähentäen sen valovoimaa, ja kas, kavalasti hiipi vilu piilopaikoistaan ja antoi tuta että suven satu oli pian päättynyt. Minä astuin rivakkaasti ennättääkseni iltakylmästä pois. Tieni vei eräälle purolle; poikki puron johti silta, jonka toinen puolisko oli rappeutunut, toinen puolisko sitävastoin hyvässä kunnossa, toinen puoli kaidetta oli lahonnut, toinen maalattu korean punaiseksi. Maantie, joka sillan pohjoispuolella oli kovaa kuin viertotie, oli eteläpuolella sitä kuoppaista, ilman ojia ja syviä sadeuurroksia täynnä. Minä seisoin isänmaani rajalla: askel vain, ja olin Venäjänmaassa. Minä seurasin tuota luuloiteltua viivaa, joka yli puosen aaltojen ja honkien välitse jakoi syvän, hiljaisen metsän kahdelle kansalle, ja kyllä minä olin sitä mieltä että lumpeenukka oli valkoisempi, että sananjalka rehoitti tuoreempaan, että aurinko paistoi lämpimämmästi pohjoispuolella tuota näkymätöntä viivaa kuin tuolla tuossa vieraassa maassa. Tule tänne sinä, joka tahtoisit tehdä tyhjäksi ikivanhan länsimaisen sivistyksen maassamme, sinä, joka saarnaat valosta itämailta: katsele tätä seutua, eikös ole sama hietaperä, sama metsä, samat laihat ahot pohjois- ja etelä puolella tuota mittausopillista käsitettä, tätä näkymätöntä viivaa, joka kiemurtelee kanervikkoja pitkin, vieläpä enemmän, samaa kansaa asuu molemmin puolin rajaa, samaa kieltä puhutaan siellä, sama usko elähyttää heitä, ja kuitenkin, ken vain tänne tulee, ei tarvitse nähdä hänen mustanvalkoisen-keltaista tullitankoa tietääkseen, että hän eteläpuolella sitä on toisessa maassa.

* * * * *

Koska ensimmäisessä suomalaisessa kylässä, johon jouduin, ei ollut mitään kievaria, menin minä, ensin neuvoteltuani erään venäläisen tullivirkamiehen kanssa, rajan yli likimaiseen "hartscheunaan", se on majataloon tai oikeammin kapakkaan. Kaksi likaista huonetta siellä oli, ja molemmissa vallitsi ilkeä tupakan, rasvanahan ja viinan katku. Kapakkahuoneen etäisimmässä nurkassa oli jumalankuva yläpuolella suopavehreillä pulloilla täytettyä hyllyä. Kapakkaa piti eräs Suomen suomalainen, lihava ja pullea karjalainen. Ankarat paloviinalait, jotka ovat viime aikoina tulleet käytäntöön maassamme, ovat synnyttäneet rajalla omituisia olosuhteita. Kivenheiton jäässä rajasta vuotavat nimittäin paloviinatulvat esteettömästä. Tänne retkeilee kansaa joka haaralta. Se viina, jota ei uskalleta keinotella salaa rajan yli, juodaan suuhun. Paikkakunnista neljäkymmentä jopa viisikymmentä virstaa rajalta tulee tänne kansaa hevosin ja rattain ja hoipertelevat usein jalkasin kotiin, sitten kun sekä juhta että ajopelit ovat hukkuneet paloviinavirtaan. Kun kello oli lyönyt kymmenen, ajettiin vieraat ulos, huone tuuleutettiin, olkia levitettiin kahdelle pöydälle, nahkaset sovitettiin päänaluseksi; se oli minun makuupaikkani, sillä minä en saattanut ruveta isännän laskusänkyyn.

Toivotin hyvää yötä, mutta en voinut olla sivumennessä hänelle sanomatta.

"Miten te voitte, vanha toimeentuleva mies, harjoittaa tällaista liikettä, joka syöksee satoja teidän omia maamiehiänne perikatoon."

"Hm, hm", sanoi Israel Vanhala, se oli hänen nimensä, "siitä olisi paljon puhumista. Oletteko kuullut mainittavan Luotsasaaren lahjoituskartanoa, kuullut sen entisistä isännistä, Scheuman'in suvusta? Eikö? Tahdotteko kuulla siitä asiasta, herra, niin saatte vastauksen kysymykseenne, miten minusta tuli kapakoitsija?" Ja minun suostumustani odottamatta, istui vanhus hajalliselle tuolille ja aloitti kertomuksensa. Ainoa talikynteli, joka oli huoneessa, valaisi hänen ryppyisiä, älykkäitä, mutta ankaria kasvojaan, joita ympäröi lyhyt, kihara parta; taustana hänellä oli palanen resuista, tummansinistä seinäpaperia ja kauhistava kuva Hänen Majesteetistaan. Siinä istuessaan pitkä tumma takki päällä, joka oli leikattu maan tavan mukaan, ja lihavilla sormillaan hypistellen piippuaan, oli kuusikymmenvuotias täydellinen perikuva sen seudun asukkaista. Minä en osaa lausua ajatuksiani niin kaunopuheliaasti, niin yksinkertaisesti ja luonnollisesti kuin karjalainen talonpoika; minun täytyy sentähden omalla tavallani kertoa miten vanhasta Israelista tuli kapakoitsija.

* * * * *

Hänen nimensä oli Scheuman, oli oikeastaan saksalainen, Virosta kotoisin, alhaista säätyä, ahkera äijä oli, mutta kova ja julma. Jos ei hiekkasekainen maaperä sillä tilalla, joka oli, taivas tietäne mitä teitä, joutunut hänen käsiinsä, juuri palkinnut hänen ahkeruuttaan ja vaivannäköään, oli hänellä sitävastoin alustalaistensa kautta tilaisuutta kehittää muita yllä mainituista ominaisuuksistaan. Etenkin katkeroitui hänen mielensä sen jälkeen kun vaimonsa, joka oli suomalaista virkamiessukua, saatettiin viimeiseen lepoon ja kaksi poikaansa lähetettiin oppimääräänsä suorittamatta kotiin eräästä venäläisestä junkkarikoulusta. Lukemattomat olivat riidat hänen ja hänen alamaistensa välillä, kärjäjäntäntä, vieläpä tappeluitakin tapahtui joskus. Talonpojat omistivat ammonaikuisista ajoista sitten maansa isänperintöä, ja uskomattomalla sitkeydellä he kärsivät vaikka mitä ennenkuin tekivät,

niinkuin Scheuman halusi, vuokrakontrahdin lahjoitusherran kanssa.

Tämä oli taipuvainen jakamaan yhteisen maan eri osiin ja huokeasta verosta vuokraamaan niitä kyläläisille, mutta talonpojat kielsivät yksimielisesti. He arvelivat näinikään: me emme tahdo vuokrata mikä epäilemättä on meidän omaamme. Vuokrakirjan saattaa rikkoo ja silloin olisi lähteminen kodosta ja kartanosta.

Se oli oikeastaan Israel Vanhala, rivakka itsepäinen karjalainen, varustettu runsaalla määrällä niin sanottua talonpoikaisällyä, joka muodosti ytimen tässä vastustuksessa.

Hän vahvisti horjuvia, puhui kylän puolesta ja otti leveällä selällä ja levollisella mielellä vastaan sekä herjauksia että imartelemisia läänitysherralta ja hänen pojiltaan, ketunpojilta, kuten niitä sanottiin pitkän punaisen tukkansa tähden. Tuota salavihaista riitaa ylimys- ja alhaisoluokan välillä käytiin elämän ja kuoleman uhalla. Jos valkea pääsi myrskyisenä syysyönä *irti* lammastarhassa ja poltti talvirehut ja villaisen karjan, tiesi Scheuman kyllä ja hänen ketunpoikansa, ettei se ollut onnettomuuden tapaus, vaan että valkea oli sytytetty. Jos ketunpojat kuunvaloisena syksy-yönä kaatoivat salakähmässä hirven, joka käyskenteli pajukossa, aina sai nimismies vihiä asiasta ja aina löytyi kartanon alustalaisissa joku, joka kelpasi vieraaksimieheksi jutussa. Jos toiselta puolen taas Israel Vanhalan ruis valkeni leikattavaksi tai jos kevätaurinko oli lämmittänyt maan, niin että se juuri oli sovelias vastaanottamaan ohrakylvöä, juuri silloin tarvitsi kartanonherra hänen hevosiiaan ja hänen käsivarsiaan; ja hänen täytyi totella lakia: ensin herra ja sitten vasta sinä.

Läänitysherralla oli kuitenkin mahtava auttaja puolellaan, joka olisi viimeinkin tuossa epätasaisessa taistelussa tyyten kukistanut talonpoikaispuolueen, ja se oli viinapannu. Elettiin vielä silloin kotitarvepolton kultaisissa ajoissa, mutta juuri kun taistelu oli tulisin, tuli apukin; se oli uusi paloviina-asetus. Scheumanin täytyi nauloittaa pannunsa, paloviina oli kiellettyä tavaraa, ja se virta, joka oli tuottanut lahjoitusherralle kultaa ja "Israelin" kansalle kurjuutta, suljettiin. Taistelu, joka jo näytti kallistuvan voitoksi läänitysvallalle, jäi ratkaisematta. Sitä olisi kenties vielä kestänyt miehen ikä, jos ei eräs aivan odottamaton tapaus tullut väliin ja johtanut riitaa uusille urille. Se oli tietysti kaunis tyttö, Vanhalan tytär Leena.

Eräänä kuumana kesäpäivänä olivat ketunpojat nevalle kurppia pyytämässä. Nevalla käyskenteli Leenakin ja poimi lakkoja. Hän oli kääriänyt ylös hameen ja paidan, niin että valkoset pohkeet hohtivat ruskeiden kanervavarpujen välissä, kaulavaate oli luisunut hartioille paljastaen pyöreän kaulan ja valkoisen niskan. Siitä päivästä lähtien jättivät ketunpojat suokurpat ja hirvet rauhaan: he tavoittelivat isä Israelin kultaista kanaa.

Nyt oli Israelin kärsivällisyys lopussa, vallankin kun hän oli huomaavinaan, että ketunpoikien käynnit miellyttivät hänen koreata kanaansa. Hän luopui taistelusta ja möi vertaistensa harmiksi ja mielipahaksi tilansa. Hän otti ainoan lapsensa, Leenansa, mukanaan ja muutti toiselle puolelle rajaa, vuokrasi tuvan, joka oli lähinnä tullipuomia, ja istutti katajapensaansa oven eteen: se oli kapakan kyltti. Israel oli ollut synkkä ja tuima koko ajan, eikä häntä nähty tyytyväisenä ennenkun eräänä kauniina syyspäivänä, jolloin ketunpojat tulivat nelistä ratsastaen kapakkaan. Ilkeä hymy väikkyy hänen kasvoillaan, näytti siltä kuin hän olisi odottanut heitä. Kun ketunpojat astuivat sisälle pieneen, likaiseen kapakkasaliin ja kopistelivat ratsastusvitsoilla tomut kiiltävistä pitkävartisista saappaistaan, seisoi Leena ihanimmassa kukoistuksessaan juomapöydän takana viheriäisten viinapullojen ja tulipunaisten paperossipunttien muodostamaa taustaa vasten. Olutta, rommia ja paloviinaa tuotiin esille; ilo alkoi käydä yhä kovaäänisemmäksi. Ketunpoikien leveät kasvot hohtivat karmosiinipunaisina ja heidän paksut huulensa pingottuivat naurusta. Leena näytti molemmista nuorukaisista yhä ihanammalta, mutta isä Vanhala, vaikka näyttikin huolettomalta, piti heitä tarkasti silmällä, ja kun ketunpojat rupesivat kovin rohkeiksi, lähetti hän kultakanansa naapurilaan. Siitä päivästä alkoi vasta elämä kapakassa. Ketunpojat vetivät mukanaan kaikki kelvottomat maalaisherrat, kaikki seudun tyhjäntoimittajat, ja ilta illan perästä tuli vanha Scheuman kiukustuneena kapakkaan hakemaan poikiaan, jotka hän alati löysi enemmän tai vähemmän juopuneina. Kun vanha läänitysherra ja talonpoika sattuivat vastakkain, vaihtoivat he uhkamielisiä liikkeitä, mutta nyt voitto hymyi Vanhalalle. Paloviinan, jonka hän oli ostanut ruplissa ja kopekoissa, johon hän oli vettä sekoittanut, hän möi markoilla ja pennillä.

Senkin kautta oli hänen raha-arkkunsaa tullut melkoisen raskaaksi. Kuta ankarammin paloviina-asetuksia noudatettiin Suomessa, sitä suuremmaksi kasvoi toivoretkeläislauma Israelin kapakassa.

Oli kylmä talvi-ilta. Ketunpojat istuivat korttien ja rommin ääressä sisimmässä kapakkasuojassa. He olivat olleet tavattoman raittiita ja mieltäväisiä tänä iltana, melkein levollisia. Kun yö alkoi lähetä, tuli vanha Scheuman, kuten usein ennenkin, viemään heitä kotiin. Ketunnahkaiseen turkkiinsa kietoutuneena hän oli tuima katsella. Israel Vanhala sattui vastaan ahtaassa eteisessä, he eivät vaihtaneet sanaakaan, oli kuin tuli ja ruuti olisivat yhteen sattuneet. Monenvuotinen viha leimahti äkkiä ilmivalkeaan. Saksalainen susi iski kiinni suomalaiseen karhuun ja siellä kamppailtiin pimeässä porstuassa lyhyt, mutta tulinen taistelu. Susi vierähti portaita myöten alas ja luimi kotiin päin. Mutta sillä

välin kun karhu ja susi taistelivat taistelunsa, oli toinen ketunpoika murtautunut isä Vanhalan kanakoppiin, ja nyt oli hänen pieni kultainen kanansa poissa. Veli istui hiljaa leuka käden nojassa ja tuijotti synkkänä eteensä. Hän katseli miten savu kiemurteli piipun kopista.

Hän oli noiden haaveellisten sinisten savupilvien läpi näkevinään talvisen maiseman; tähtitaivas säihkyi, revontulet liekitsivät, lumi narskui, sinertäviä varjoja lankesi metsäpolun poikki, ja lumipeitteisten kuusien välitse kiiti huimasti paeten ketunpoika, joka oli varastanut pienen valkoisen kanan. Nyt loppui metsä; siellä takana oli laaja näköpiiri yli jäätyneen järven, ja siellä kaikista kauimpana viluun ja lumeen, talviyön pimeään katosi viimeinen vilahdus punaisesta ketusta ja hänen saaliistaan. Pohjoistuuli puhalsi tuimasti yli järven ja jälkeenjäänyttä ketunpoikaa paleli sydämmentuuria myöten; se oli hävinnyt, hänen lyhyt unensa rakkaudenonnesta. Hän huokasi syvään, puisteli porot piipusta ja nousi lähteäkseen.

Samassa tuli Vanhala sisään. Hän katseli kassapäätä; tyttö oli poissa. Mieletonnä vihasta ja tuskasta, tarttui hän ketunpoikaa niskasta ja seuraavassa silmänräpäyksessä peppuroi tämä lumikinoksessa. Mutta Israel astui kapakkaan, paiskasi oven kiinni, vaipui juomapöydälle, jonka ääressä niin moni juoppolalli oli kupertunut, ja kyyneleitä, karvaita kuin maliviina, vuoti hänen veristyneistä silmistään.

Mutta ketunpoika nousi ylös, puisteli lumet päältään ja alkoi hiljalleen astua kotia kohti. Lähellä tullitankoa hän kompastui johonkin raskaaseen ja mustaan, joka makasi tiellä. Siinä oli ihminen. Kansaa kiiruhti joka puolelta. Eräs nainen tuli juosten leimuava päresoihtu kädessä. Hän valaisi kalpeita kasvoja; se oli vanha saksalainen susi; siinä hän makasi aivan tullitangon alla, verivirta oli tulvannut suusta ja punannut lumen hänen allansa. Hän oli kuollut. Ei pidetty edes oikeudellista tutkintoa kuolemansyyistä. Suomalainen tuomari päätti että tilanomistaja Karl Scheuman löydettiin kuolleena Venäjän keisarikunnassa; venäläinen starosti rajakylässä vannoi kaikkien pyhien kautta, että Suomen alamainen vapaasukuinen Karl Karlovitsch, on löydetty hengetönä Suomen suuriruhtinaanmaassa.

* * * * *

Siten päättyi katkera riita Luotsasaaren lahjoitustilan isännän ja hänen alamaistensa välillä. Scheuman'in ketunpojat olivat peräti köyhtyneet ja tilan osti Suomen valtio. Talonpojat olivat köyhtyneet, hekin, useimmat olivat tarttuneet tuohon isoon lukinverkkoon, Pietariin; he elivät siellä kurjaa elämätä ajureina ja issikoina. Israel Vanhala, joka olisi toisissa oloissa ollut säätynsä kaunistus, istui siinä minun edessäni vanhana ja hyljättynä, murtuneena ja pöhöttyneenä. Ja maa, tämä kallis suomalainen isienmaa, se oli kuivunutta, huonosti hoidettua ja mehutonta. Useampia kuin yksi uusi sukupolvi saa tulla ja mennä, ennenkuin se on voimistunut tuottamaan uusia satoja.

* * * * *

Isäntä oli lopettanut kertomuksensa. Talikyntteli oli palanet loppuun ja liekutti kynttelinjalassa. Hän työnsi leveän peukalonsa torveen ja pyhkäsi sitten saapasvarteen. "Hyvää yötä", sanoi hän, ja pian hän jo makasi laskusängyssään ja kuorsasi.

V.

Ylimys sekin.

Vanha Tobias Savolainen oli kuollut, mutta häntä ei surenut kukaan. Ja totta puhuen ei kenelläkään ollutkaan syytä surra häntä. Hän oli ollut ankara isäntä, joka viimeiseen asti puristi voimat siltä, joka oli hänen palveluksessaan. Saamisensa kiskoi hän armotta, hän ei koskaan odottanut eikä säälinyt ketään. Nyt hän makasi tuolla alhaalla ranta-aitassa, suorana ja jäykkänä, kuolema oli hellittänyt ankaroita piirteitä suun ympärillä, mutta kulmat olivat yhtä tuiman näköiset kuin konsanaan eläessään ja se oli kai siitä syystä kun talonväki, joka kerran kun oli rantaan asiata, tekivät pitkän kierroksen ranta-aitan kohdalla. Hän lepäsi kimröökillä ja tuoreella maidolla maalatussa arkussa puettuna valkoisiin alusvaatteisiin ja keltasiin pitkävirtisiin saappaihin; kädet, nuo käsnäiset kädet, jotka olivat pitäneet aurankärkeä jäykästi vaossa monella kivikkoisella pellolla, olivat asetetut ristiin vanhan virsikirjan ympärille. Syksytuuli, joka puhalteli hataran seinän raoista, liehutti hänen pitkää harmaata tukkaansa, joka oli silitetty kahdenpuolen päätä, jakaus keskellä.

Tobiaalla oli ollut myrskyinen elämä elettävänä, hän oli koettanut sekä yhtä että toista tässä

maailmassa, ennenkuin onni rupesi hymyilemään hänelle. Lapsena olivat nälkävuodet ajaneet hänet kodostaan Savossa ja hän oli jo viidenkymmenen vanha, ennenkuin pääsi oman katon alle, mutta sitten kun hän kerran oli päässyt onnenpolulle, näytti oikkuinen kohtalo päättäneen ammentaa hänelle lahjojaan. Hän joutui onnelliseen avioliittoon, hän sai kaksi vankkaa poikaa, mutta alituiset myötäkäymiset kahdenkymmenen vuoden ajalla olivat paaduttaneet hänen sydämensä ja kun onnettomuus kaksi vuotta ennen hänen kuolemataan astui hänen majaan, tappoi hänen vaimonsa ja lapsensa isoon rokkoon, teki hän kuin vanha Job, hän kirosi syntymähetkeään, hänen sydämensä kävi kovaksi kuin pii, mielensä taipumattomaksi, ja kun hän viimeinkin vaelsi isiensä luo, veti hänen ympäristönsä helpotuksen, jopa tyytyväisyydenkin huokauksen. Mutta kaikista tyytyväisin oli hänen veljensä Matti, hidas harvapuheinen ja itsepintainen savolainen, joka vilkkaiden puheliain karjalaisten joukkoon soveltui yhtä huonosti kuin "kärpänen keittoon". Tyttärensä Anna Liisan kera hän oli nälinkuoliaana tullut savuisesta pirtistään Savossa, neljätoista päivää, kenties kolme viikkoa sitten. Siellä hän oli mäkitupalaisena ja päivämiehenä viettänyt kurjaa oloa. Jokaista hermoa, jokaista jänterettä ponnistamalla hän oli hankkinut itselleen ja tyttärelleen elontarpeet, nyt hän oli tullut Egyptin lihapadoille, hän oli perivä Tobiaan talon ja tavarat. Tobias oli lentänyt isänsä kodista, ennenkun Matti näki päivän valon, Matin ei siis nyt tarvinnut pukea päälleen tavanmukaista synkkää hautajaisnaamiota. Tyytyväisenä ja myhähdellen hän siellä seisoi ikuisesti palava piippunsa toisessa alasvedetyssä suupielessä, toisesta taas tuprusi niinkuin palavasta suosta ilmaan paldurin tai vinterskin [virginialaisen tupakan] haju. Silloin tällöin hän tarttui tanakasti piipunkoppaan, täytti sitä tuvantakaisilla ja syljeskeli varmuudella ja voimalla ympärilleen.

"No naapurimiehet", sanoi Matti ottamatta piippua suustaan, "missä ovat naulat ja vasara nyt, kenties käymme naulaamassa kannen kiinni ja lähdemme sitten hautausmaalle!"

Ivallisesti hymyillen Matin huonoa käytöstä, sillä perillinen ei saa koskaan peijaisissa jouduttaa lähtöä, vaan hänen pitää virrenveisuulla ja ruoalla viivytellä vieraita niin kauan kuin suinkin, nousi nyt itsekukin, vieraat tyhjensivät "piskaryypyn", joka annettiin sokeripalaisten kanssa, kiristivät voitään, kohottivat ylös pitkän karjalaisen takkinsa, ja lakit kädessä vaelsi joukko ranta-aittaan. Kansi pistettiin vasemmalta puolelta ruumisarkun alle, vedettiin pois oikealta ja sitten vasta se naulattiin kiinni, se oli tuottava kuolleelle rauhaa. Arkku nostettiin nelipyöräsiin karjalaiskärryihin, ajaja istahti arkunkannelle ja hänen viereensä eräs kuuluisa virrenveisaaja, joka ruumista kartanosta viettäessä lauloi kovalla ja vapisevalla äänellä virren. Kun lähestyttiin kyläkuntaa, torppaa, ihmisasuntoa, lauloi laulaja värssyn tuosta virrestä — muulloin hän lepäsi. Ruumiskärryjä seurasi Matti ja Anna Liisa sekä pitkä jono kutsuvieraita, jotka hiljaa ajaen saattoivat hyvin-ymmärtäväistä talollista Tobias Savolaista hänen viimeiseen lepokammioonsa. Hautauksen jälkeen lähti koko joukko takasin peijaistaloon, nyt hurjaa menoa ajaen. Eräällä kankaalla pysähdyttiin, siellä oli tien risteyksessä vanha komea honka. Paksut kierteiset juuret levisivät laajalti kanervamättäiden välissä. Runko kohosi arpisena ja sammaltuneena sekä kannatti tuuheaa latvaa. Se oli haltian mänty, se oli kuin joku heraldinen sukupuu, sillä sen kuori oli peitetty lukemattomilla punasilla, sinisillä, keltasilla ja mustilla laudanpalasilla, joihin oli koverrettu nimikirjaimia. Eräs nuori mies kiipesi honkaan ja naulasi sen kylkeen loistavansinisen pienen taulun, jossa oli vainajan puumerkki, kuolinpäivä ja vuosi — että haamu, jos se ei saisi rauhaa haudassaan, muistaisi sen nähdessään miten asiat ovat, palaisi takaisin hiljaiseen asuntoonsa eikä häiritseisi onnellisia perillisiä. Tämän viimeisen velvollisuuden täytettyä ajettiin Matti Savolaisen perintötaloon, ja nyt siellä pidettiin sellaista kestinkiä, että kuollut varmaankin olisi kääntynyt haudassaan, jos se olisi ollut tietoinen siitä. Hernekeittoa, hirssiryynipuuroa, vehnäleipää ja paloviinaa siellä annettiin. Miehet istuivat pöydän ympärillä, naiset, jotka pitivät huolta tarjoilemisesta, sieppasivat suuhunsa palan sieltä, palan täältä ja söivät seisten mitä mistäkin saivat.

Viipurilainen on ylipäätään raitis, mutta tällaisessa tilaisuudessa täytyi tietysti pitää puoliaan, vallankin oli perillinen mielestään oikeutettu maistelemaan vähän enemmänkin. Hän oli juonut pari pikaria n.s. talonpoikaisrommia ja se oli antanut ukolle rohkeutta, niin että hän vähä väliä sanoa tokasi tupakan höyryjen välissä tuon kumoamattoman totuuden "että savolainen ei ole pässi".

Hokien tätä "ei ole pässi" ja rakas piippu hampaiden välissä nukahti hän penkille uunin vieressä. Kun hän viho viimeinkin heräsi, oli tupa tyhjä, vieraat olivat menneet jo aikoja sitten. Ilta oli tullut, yököt lepakoivat ja kehrääjälintu lenteli pehmosilla siivillään levottomissa aaltomaisissa juovissa pitkin maan pintaa. Syksyinen kuu paistoi lepikon yli suorastaan avonaisesta ovesta eteiseen Matin talossa. Kuunvalo väistyi suuressa suorakulmiossa pitkin koloista permanttoa, valaisi nukkuvaa vierasta, joka kestitsemisestä raskaana oli uupunut yhteen nurkkaan, väistyi taas hiukan ja paistoi kissaan, joka korvat törössä ja kypälä ylhäällä jännittävässä odotuksessa tuijotti eräasen hiirenkoloon, mutta kun kuutamoo ennätti syvimmälle vastapuoliseen nurkkaan, heloitti se kahta kirkkaammalla loisteella, sillä siellä istui eräällä pölkkyllä Anna Liisa ja Juho renki, vaihtaen suudelmia ja ikuisia lupauksia ja uneksien keväisiä unelmia kodosta ja konnusta, pienistä lihavista, möntivistä lapsista ja navettakartanosta täynnä kirjavaa karjaa. Valitettavasti ei kuu ollut ainoa, joka näki nuo punahohteet, jotka tulivat ja poistuivat Anna Liisan poskipäillä, ei ollut kuu ainoa, joka kuunteli tuota kuiskivaa puhetta. Matti Savolainen

seisoi tuimana ja unisena tuvanovella ja seurasi vihaisilla silmäyksillä noita kahta nuorukaista.

Matti oli elämänikänsä reutonut päivätyöläisenä, kukapa olisi uskonut, että tuossa nöyrässä köyhässä miehessä löytyi hitunenkaan ylpeyttä. Neljä päivää oli kulunut veljen kuolemasta, vielä neljä päivää sitten hän oli elänyt veljensä armoilla. Ylpeys oli levännyt kuin pieni kuivettunut siemen hänen sisimmässään, se oli levännyt kuin kalliolla. Nyt oli yhtäkkiä tullut kaikkia kuin tarvittiin, että se rupesi itämään, myötäkäymisen tuulet olivat kantaneet siemenen soveliaampaan maahan, onnenpäivien aurinko oli lämmittänyt sitä, paloviina kostuttanut ja neljässä päivässä se oli itänyt ja kasvanut komeaksi puuksi. Matti oli nyt maata omistava ylimys, joka asui omalla pohjalla omassa pesässä — ja moinen mies naittasi tyttärensä rengin kanssa, päivätyöläisen — ei ikinä. — Kuutamokulmio oli tuskin ennättänyt siirtyä eteisestä ja levitä mustalle tuvanseinälle, ennenkun renki Juho tuli ulos vauhdilla, ja tuvanovi paiskattiin kiinni hänen jälkeensä. Ijäksi olivat haihtuneet Anna Liisan onnelliset kevätunelmat.

VI.

Ukkovaari.

Kaksi virstaa vielä lähimpään kievariin, taivas pimeä, sade valui virtanaan, salammat leimahtelivat taivaanrannalla, ja mikä pahinta, rokkanaula toisessa etupyörässä pysyi paikoillaan ainoastaan siten, että kyytipoika piti jalkaansa sen päällä. Oli selvää ettei matkustaminen saattanut olla hupaista, vallankin kun ajattelee, että olin kulkenut viisikymmentä virstaa sinä päivänä. Käännyin siis kyytimiehen puoleen.

"Kuules nyt poikaseni, tässä ei tule muu neuvoksi kuin mennä yöksi lähimmäiseen taloon, tiedätkö mitään semmoista näillä seuduin." Poika tiesi ja hetken kuluttua koluutimme oikein erinomaisen huonolla tiellä yksinäiseen taloon, jonka piikkinen katonharja oli kuin musta varjokuva sameaa taivasta vastaan. Minua hämmästytti, että osaksi rikkonaisista ikkunoista näin tulet hohtavan, sillä talonpojat ja merimiehet, jotka ovat läheisemmässä yhteydessä luonnon kanssa, ovat myöskin paljoa enemmän kuin henkilöt muista säädyistä luonnon vaikutuksen ja sen voimien alaiset. Kuka jaksaa vetää unta niinkuin suomalainen talonpoikamme talvella, mutta kesällä hän siihen sijaan tuskin ollenkaan nauttii lepoa ja tekee työtä enemmän kuin kukaan muu. Hän käy levolle kun aurinko laskee, auringon noustessa hän nousee ylös, ellei ole metsällä eli kalassa tai vietä tanssien lyhyistä pohjolan yötä. Mutta jos tällä valvomisen ajalla sattuu sateinen, pimeä päivä, jommainen nytkin oli, on hän heti yhtä unelias kuin talvisaikaan. Tämän tietäen minä luulin löytäväni talonväen sikeässä unessa, mutta näinkin avaraan tupaan astuttuani talonisännän, hänen vaimonsa ja kuusitoistavuotisen pojan istuvan unisen talikynttelin valossa erään pöydän ympärillä.

"Hyvää ehtoota hyvät väet, saako märkä ja uupunut matkustaja täällä yösijaa", tervehdin minä.

Isäntä nousi ylös juhlallisesti ja osotti erääseen nurkkaan päin. Nyt vasta minä huomasin että siellä nurkassa makasi vanha mies, makasi kuolinvuoteellaan. Pitkät valkoseet hiukset olivat epäjärjestyksessä, rinta kohoili ja laski, jokainen hengenveto kuului ympäri tupaa ja kertoi miten vaikeata oli kuolevaisen kamppailla elämästä.

"Se on minun isäni", sanoi talonpoika kuiskaten kuin minä kysyväisesti katsahdin vuoteesen päin, "hän on yli kahdeksankymmentä vuotta. Rovasti lähti juuri täältä, kävi ripittämässä; nyt ei hänellä ole muuta odotettavaa kuin kuolema."

"Mikä vaiva hänellä on, oletteko puhutelleet lääkäriä?"

"Häntä vaivaa vanhuus, herra", sanoi talonpojan vaimo, miellyttävä neljänkymmenen ikäinen nainen, "me kyllä tahdoimme lähettää lääkäriä noutamaan, mutta ukkovaari suuttui niin, olisittepa vain nähneet, hän on niin kiivas ja tulinen. Joutavia, sanoi hän, kahdeksankymmenen vanha äijä, mitäpä tohtori semmoiselle taitaa, minä olen elänyt aikani, minun pitää kuolla, hän sanoi; ja vaikei hän koskaan ennen ole sairastanut — hän hakkasi vielä puita Vapunpäivänä ja hoiti itsensä ja tupakantaimet tallin takana koko kesän ajan — niin menee tässä yhtenä päivänä ja paneutuu maaten ja tuossa hän nyt makaa ukko raukka viimeisiä hengenvetojaan vetäen, Herra Jesta, kukapa olisi tuota uskonut viikko takaperin, mutta niin se on", jatkoi emäntä huokaisten, "tänäpäni terve, ja huomenna on kirves puunjuureen pantu".

"Siinä tapauksessa minun täytyy hakea yösijaa toisaalta; ystäväiset, voitteko sanoa minulle, mistä?"

"Mutta rajuilma vaan yltyy", jatkoi emäntä hiljaa, "Herra Jesus tuota salamata ja paukausta sitten, koko tupa tärisee. Ei herra saata lähteä tänä yönä matkalle. Käykää tuonne toiseen tupaan porstuan takana, siellä voitte saada yösijaa. Eikä siellä ole syöpäläisiääkään, ja kuivia olkia kannoimme myös sinne varuilta, että jos ukko olisi kuollut tänä yönä — — —"

"Katri", kutsui ukko tavattoman kovalla vaikka vapisevalla äänellä, kaikki vavahtivat ja emäntä astui kiireesti kuolevan luo, tarjosi hänelle kylmää kahvia halkinaisesta sinisestä posliinikupista ja järjesteli päänaluista.

"Katri", sanoi vanhus vaivaloisesti lausuen joka sanan, "jos ilma selkenee päivän valjetessa — niin — täytyy teidän kaikkien mennä kauraa leikkaamaan — kuuletko, kaikkien — kaikkien."

"Niin, olkaa vaan huoletta hyvä isä, kyllä kaura tulee leikatuksi."

Ei kuulunut enää mitään, vanhus näytti vaipuvan uneen tai tunnottomuuteen, kenties se oli kuolema.

Minä menin kesätupaan, joka oli, niinkuin tavallisesti tässä osassa Itä-Suomea, toisella puolen kylmää eteistä, riisuin päältäni ja laskeuduin olille, jotka oli kannettu tupaan kuolleen varalta.

Pimeä, yksinäisyys, makuusijani, kuoleman läheisyys ja siniset salammat, jotka aika ajoin valaisivat joka ainoan kolkan tuossa suuressa huoneessa, mahtavat ykkösenjyrähdykset, kaikki nuo asettivat minut sellaiseen tilaan, etten, niin väsynyt kuin olinkin, voinut sulkea silmiäni uneen. Ääretön jono hyödyttömiä, sekavia ajatuksia tuli ja meni taas, yksitoikkaisesti, itsepintaisesti ja loi ylös aikoja unhoitetuista tapahtumista toinen toistaan kiusallisempia muistoja. Ei ollut mahdollista pysähtyttää tuota konetta. Suuressa takassa leimahtivat muutamat hehkuvat hiilet joka kerran kuin tuuli ulkona suhisten tunkeutui savupiippuun. Minusta tuntui kuin olisin noissa leimahtelevissa hiileissä nähnyt kuvan siitä elämästä, joka viereisessä huoneessa teki loppua. Psalmistan sanat, "ihmisen elinaika on seitsemänkymmentä vuotta, taikka eninnäkin kahdeksankymmentä vuotta; ja kuin se paras on ollut, niin on se tuskaa ja työtä ollut" johtuivat minun mieleeni. Vihdoinkin minä vaivuin raskaaseen uneen, josta ei ollut virkistystä ja jota unet häiritsivät. Kuollut oli tulevinaan minun luokseni ja hän pyysi minua poistumaan olkivuoteelta, se oli häntä varten tehty, mutta joku tuntematon voima esti minua nousemasta, ja kuollut pyysi yhä kiihkeämmin, hän rukoili, hän pakoitti, niin, hän oli kovaäänisesti kiistelevinänsä sijasta tuolla kehnolla olkivuoteella. Samassa minä heräsin hiessä uiden, mutta iloisena että pääsin kiihkeän vanhuksen käsistä. Aurinko, joka ei ollut näkynyt viikkokauteen, paistoi suoraan silmiini ja julisti ihanan syyspäivän koittaneen. Takan luona seisoivat isäntä ja hänen perheensä, he olivat kaikki huolestuneen näköisiä.

"Jos Jumala sentään olisi korjannut hänen tänä yönä!" sanoi vaimo.

"Niinpä niin, mutta Herra on tahtonut toisin. Ei voi jättää ukkoa tuohon yksinään makaamaan, eikä voi kaurapeltoakaan jättää. Kuules Pavel, jos sinä sentään jäisit ukkovanhan luo."

"Ei, minä en jää", vastasi Pavel kiivaasti itkussa suin, "jos vielä kuolee sillaikana niin, niin — ei, minä en jää — —"

Nyt lähti isäntäväki tuvasta, minä nousin ylös, puin päälleni ja ajattelin katkeruudella näitä kiittämättömiä olentoja, jotka kiistelivät siitä kuka vanhuksen luo jäisi, isän luo, tekemään hänelle viimeisen rakkauden työn, sulkemaan hänen väsyneet silmänsä. Kuu olin pukeutunut, astuin varovaisesti ovesta sisälle. Perheen jäsenet olivat valmiiksi varustetut lähteäkseen muutamiksi päiviksi pois kotoa. Tuohikontti, maitoleili, kirves ja sirpiti, ei mitään puuttanut.

"Aijotteko te jättää ukon yksinään muutamiksi päiviksi", kysyin minä, mitään vastausta saamatta. Tuolla herrassäädyn itse omistamalla oikeudella tunkeutumaan talonpoikien asioihin, lisäsin minä noin suuresta kylmäkiskoisuudesta harmistuneena: "mutta sehän on tunnottomasti tehty, kuinka te saatatte jättää oman isänne kuolemaan, yksin kuin koiran, hankkikaa edes joku vieras ihminen, joka jää tänne ja hoitaa häntä."

Lienen sanonut nuo sanat korkeammalla äänellä kuin tarkoitus oli, vai lieneekö vanhan kuulohermot olleet erinomaisesti jännitetyt ja herkät, sillä nyt kuului vuoteelta vapiseva:

"Ei tarvitse, maksaa vaan — suotta — kuolen kohta."

Isäntäväet näyttivät epä tietoisilta; oli kuin olisi kuoleva arvannut heidän ajatuksensa, viimeisellä voimien ponnistuksella nousi vanhus vuoteessaan nojautuen vapisevien käsien varaan. — Kylmä aamuvalo lankesi keltasille ryppyisille kasvoille, ja karvaselle ankarasti läähättävälle rinnalle. Hän avasi syvälle painuneen suunsa puhuakseen, mutta ei tullut ääntäkään kokoonkuivaneiden huulien yli, leuka

vain tärisi ja lokatti. Vihan ilmaus levisi kuin pilvi lukemattomien ryppyjen uurtamille kasvoille, ja hän osoitti vapisevalla kädellään ovea kohti saaden vihdoinkin vaikeasti kähistyksi "ulos", jonka jälkeen hän taas vaipui vuoteelleen.

Me menimme heti eteiseen säikähtäneinä ja värisevinä. Oven takana kuunteli emäntä vielä hetken, mutta kun ei kuulunut mitään, menimme ulos ja rupesimme hevosta valjastamaan. Ei virkettu koko ajalla sanaakaan. Hiljaa ja unisena istui Pavel tuvanportilla ja järsi reikäleipää isännän taluttaessa hevosta tallista ja emännän asetellessa evässäkkiä ja työkaluja tilaviin nelipyöräsiin kärriihin, joita yleisesti Itä-Suomessa käytetään.

Kun hevonen oli valjastettu, nousimme kaikki kärriihin ja ajoimme äänettöminä kuin hautajaisissa. Seutu oli synkkää ja autiota. Tiemme kulki surkeata rämeistä maata pitkin. Oli aikainen aamu, usvat leijuivat kosteilla paikoilla molemmin puolin tietä. Laihoista petäjistä, jotka kasvoivat missä maa oli kuivinta, kuului mustan tikan heleä valittava ääni. Rääkkäsorsat, jotka olivat kokoutuneet suuriin laumoihin lähteäkseen syysmatkalleen vetivät pitkiä kiiltäviä viiruja kirkkaisiin vesilätäköihin kun ne kärrijen raminnaa säikähtäen piiloutuivat raatteeseen, saraheiniin ja pajupehkoihin, joita kasvoimättäiden välissä.

Ei näkynyt ainoatakaan ihmisasuntoa koko välillä. Kun me sitten hiljankin lähenimme kievaritaloa, oikasi emäntä itseänsä pari kertaa, nykäsi esiliinaansa ja huiviansa ja sanoi viimein ikäänkuin puolustellen:

"Ukkovaari on niin kiivas, näettekös, ja sitten on asianlaita semmoinen, että metsäpellot ovat meidän omiamme, ne lunastettiin keväällä valtiolta."

"No, entäs talo, kenenkäs se on sitten?"

"Se on lahjoitusherran, me olemme lahjoitustilallisia, vielä kuukaudenajan", hän lisäsi ja hänen kasvonsa kirkastuivat. "Appivaari on ollut aina herrojen alla, hän kyllä halusi, hänkin, omaa, mutta ei saanut koskaan, isä raukka: ja kun me nyt lunastimme itsellemme omaa, oli hän visu siitä, että se tulisi oikein hoidetuksi — nähkääs."

Nyt olimme kievarissa. Minä sanoin hyvästit isäntäväelleni, jotka ajoivat eteenpäin.

Neljän päivän perästä minä palasin samaa tietä takasin, ukko oli kuollut, hautausaatto tuli vastaan.

VII.

Kuisma.

Tällä kertaa pyydän lukijoitani lähtemään kanssani isänmaamme itäisille rajamaille, käyttääkseni tuota kollektiivista maantieteellistä nimitystä, jonka "ystävämme", venäläiset sanomalehtimiehet, ovat suomesta puhuessaan sepittäneet. Tahdomme vaeltaa muutamia päivämatkoja tuolle puolen pientä vilkasta ja virkeätä Sortavalan kaupunkia, joka toivottavasti on kerran loistava kuin tähti Itämailla näille syrjäisille ihanoille seuduille. Tätä toivomme sillä perustuksella, että Sortavala on ruotsalais-suomalaisen sivistystyön äärimmäinen etuvartija. Täältä ovat ne miehet nousevat, joiden työnä on yhdistää isänmaahan ne seutuvat, missä suomalaiset runot ja tarinat kenties ovat kerran syntyneet ja missä niillä nyt on turvapaikka: heidän tehtävänä on liittää meidän maahamme laajoja aloja ja heimokuntia, jotka ovat puoleksi vierähtäneet äidin helmasta, unhoitettuin ja laiminlyötyinä siskoparvelta.

* * * * *

Sinä olet jättänyt viimeiset ylängöt ja vaarat, ja tuntien, että jotakin suurta ääretöntä on edessäsi, vaellat sinä tällä autiolla tasangolla, joka Äänisjärven lisävesien takana muuttuu tundraksi, äärettömäksi tundraksi, joka menee aina Uralin yli ja Kap Tscheluskinin takana, siellä kaukana Beringin salmen luona, puristuu Jäämeren rannan ja Pohjoisasian vuorien väliin. Pienosen, ylen täyden sisäjärven matalalla, mutta hiekkaisella rannalla, jossa koivu ja leppä koittavat juuriaan ruskeassa suovedessä, on kylä yksinään erämaassa, 30 jopa 50 virstaa lähimpään naapuriin.

Kylä on omituisen näköinen; se ei ole samaa laatua kuin muut kyläkunnat näissä pitäjissä, sen asukkaat ovat nimittäin sitten suuren nälkävuoden 1868 sekoittuneet pohjoiskarjalaisten kanssa

Kuopion läänistä.

Irtainta väestöä, jotka nälkävuoden pakoittamina jättivät entiset asuntonsa ja taistelussaan jokapäiväisestä leivästä löysivät täältä laihoja ahoja, kalasia järviä ja kadehdittavaa metsästysmaata. Se oli selvää, ettei tulokkaita katselleet lempein silmin ne, jotka olivat ammoisista ajoista täällä asuneet.

Mutta aikojenkin kuluessa eivät vanhat ja uudet ainekset voineet sulaa yhteen ja yhdeksi tulla. Paitsi nurjamielisyyttä, olivat vielä kieli ja uskonto esteenä. Vanhat asukkaat ovat kreikkalaisia uskonnoltaan; heidän kielensä on tuota omituista suomea, jota Aunuksen suomen nimellä puhutaan Laatokan itäpohjois puolisissa pitäjissä. Muuttolaiset sitävastoin ovat luterilaisia ja puhuvat Savo-karjalais suomea. Nuo vanhat, kylän, pitäjän, koko seudun ylimykset, olivat maanomistajia, joiden henkinen elämä oli kehittynyt perustuen taruihin, satuihin ja lauluihin, jotka olivat jääneet perinnöksi lukemattomalta jonolta menneitä sukupolvia, aina niiltä ajoilta, kun Kantelen kielet viritettiin ensi kerran. Erämaan valtaava suuruus oli painanut heidän luonteeseensa surumielisyyden ja ylevyyden leiman, yksinäisyys oli luonut heihin suoraa vilpittömyyttä ja vierasvaraisuutta, joka on niin ominaista sydänmaan lapsilla.

Vastatulleilla ei ole mitään perintöä säilytettävänä, heidän isänsä oli köyhyys, he olivat kasvaneet puutteessa. Ilman aineellisia varoja, ilman henkistä hoitoa on tuo puhtaasti suomalainen rotu näillä seuduin vaipunut yhä alemmaksi ja alemmaksi ja on kaikkia vailla.

Sellaiset ovat olot, missä vain me liikumme näillä seuduin, jossa kaksi sivistysvirtausta, idästä ja lännestä, kohtaavat toisensa.

* * * * *

Oli helteinen iltapäivä. Aurinko paahtoi niin, että ilma otravainion yli pirtin takana näytti värähtelevän kuumuudessa. Itikat ja paarmat olivat ainoat, jotka uskalsivat päivänpaisteeseen. Mutta ne siellä liehuivatkin oikein halustaan ja iloisesta surinastaan päättäen, oli niillä oikein hyvä olla, vallankin kulmassa tuvan ja eteisen seinän välillä, jossa aurinko kuumimmin paahtoi ja jossa muutamat vanhat saunavastat hapanivat helteessä.

Varjossa, rappeutuneiden portaiden katon alla, istui Katri, yhdeksäntoista tai kahdenkymmenen vuoden vaiheilla oleva nainen, jonka puute, työ ja pian tapahtuva äitiys tekivät vanhan ja kuihtuneen näköiseksi. Hänen edessään istui keski-ikäinen mies. Tämän haluttomat piirteet näyttivät kuumassa melkein veltoilta, joka ei suinkaan tehnyt häntä kauniimmaksi. Katrilla oli kädessään aapinen ja hän koetti äidin kärsivällisyydellä opettaa Leander Aholaiselle lukutaidon salaisuuksia. Leander väisti karkeaa, jäykkää sormeaan riviä pitkin ja piipun riippuessa toisesta suupielestä, mutisi hän vastahakoisesti tavun tavun perästä.

Katrin kasvot kirkastuivat joka kerran kun hän arvasi oikein, jotavastoin niihin kuvautui toivoton väsymys, niinpian kun hänen ijällinen oppilaansa erehtyi.

Niin he olivat pitkittäneet hetken. Leander oli jo haukotellut, pudottanut piippunsa ja taas haukotellut. Nyt pistäytyivät päivänväliset porstuvankaton alle, säteiden kera tuli helle ja helteen mukana paarmat ja kärpäset. Leanderin siinä lukiessa, tupakoidessa ja hikoillessa istahti nenäkäs kärpänen hänen päivettyneelle poskelleen; kerta kerralta hän sen hätyytti pois, kerta kerralta tuli rauhanrikkoja takasin, kunnes tuolle häpeämättömälle onnistui oikein kovasti pistää Leanderia. Kärsimättömyydestä vimmastuneena lennätti Leander kirjan aidan taa ja vannoi että hän, tapahtuipa mitä tahansa, ei tänä ilmoisna ikinä avaa tuota kirottua kirjaa. Pappi saa hyljätä hänet kuinka monta kertaa tahansa, hän ei sittenkään rupea opettelemaan semmoista, joka kaikissa tapauksissa on tuiki tarpeetonta hänelle. Katri säpsähti, pani kädet kasvojen eteen ja purskahti itkuun.

Leander tupakoi, eikä ollut tietävinäänkään. Helle oli lisääntynyt, ukkosen täyttämä ilma tuntui paksulta ja polttavalta, mustia pilviä keräytyi tuonne lammen kohdalle ja kumea jyrinä ennusti rajuilmaa. Ukkosenpilvet petäytyivät kokoon myös Leanderin otsalla. Hänen katseensa synkistyi ja hän vilkasi salavihkaa Katriin.

Nyt iski salama tuolla kaukana. Linnut olivat vajenneet. Paarmat ja kärpäset olivat lopettaneet iloisen surinansa. Ja kaikki nuo tuhannet nimettömät sopusointuiset äänet luonnossa, joita sinä et saata olla kuulematta kauniina kesäpäivänä, et syvimmässä sydänmaassakaan, kaikki ne ovat valjenneet, on niin hiljaista, niin hiljaista — luonto vartoo ja odottaa. Raskas huokaus Katrin ahdistetusta rinnasta, nyyhkytys herättää Leanderin hänen ajatuksistaan. Kiukustuneena paiskaa hän nyrkkinsä portaisiin, niin että madonsyömät palkit hyppivät. "Ole itkemättä!" huusi hän, "ei tässä kyöneleet auta; huomenna, kenties tänä iltana jo tulee pappi lukusia pitämään ja sinä näet itse, siksi minä en ennätä oppia lukemaan."

"Entäs minä raukka sitten", sanoi Katri nyyhkytyksien lomassa, "miten on minun käypä? Sinä tiedät

itsekin miten minä olen, neljäntoista päivän perästä, sanovat kylän vaimot, olen minä äiti, ja jos et sinä siksi ole ripillä käynyt, ei meitä kuuluteta eikä vihitä — —" Leander väentelihe levottomasti penkillä — "sinä tiedät mitä silloin sanotaan kylällä minusta ja lapsesta, sinun lapsestasi" — Leander kynsi miettiväisenä korvallistaan — — —

"Ja kaikki vaan", jatkoi Katri, "sentähden ettet sinä viitsi opetella lukemaan. Jos sinä lukisit edes käskysanat, niin pastori ehkä — —"

"Anna tänne katkismus sitten", mörähti Leander. Katri haki katkismuksen ja nyt sai Leander suurella vaivalla soperretuksi käskyt ja "mitä se on". He olivat juuri ennättäneet kuudenteen käskyyn, kun suuria raskaita sadepisaroita rupesi tippumaan. Koivu kummulla aitan vieressä vavahteli, ja kumea suhina kuului sen latvasta. Opettaja ja hänen oppilaansa kiiruhtivat tupaan. Tuskin he olivat oikein päässeet keskeytettyyn lukuun käsiksi, kun rajuilma puhkesi valloilleen kauan tukehduetun voiman vimalla. Ilma pimeni ja virtanaan vuoti sadevettä pirtin hajanaiselle katolle. Salammat sinkoilivat, ukkonen jyrisi. Kahden ukkosenpamauksen välissä kuulivat he ajopelien tulevan tuimaa vauhtia rämisten ylös kartanolle.

Leander ja Katri riensivät eteiseen katsomaan kuka tuo tulokas saattoi olla. Se oli pastori, pitkä hoipperoinen olento, jonka pieni haukanpää rankkasateesta huolimatta retkahteli suloisessa unessa sinne ja tänne olkapäiden välissä; kyytipoika, joka oli kiepaissut ryijyn ympärilleen, puisteli itseään ja sanoi nauraen puoliääneen: "Leander, tule auttamaan pastoria kärryistä, asia on niin, että hän on — — — juovuksissa."

"Juovuksissa!"

"Niin juuri."

Pastori heräsi.

"No, minne sinä viet minua, poika?" Hän katseli ympärilleen tylsin katsein — — — "Leander — ei, sinä torvelo, vie minut Ivanoffiin, starostin taloon. Luuletko sinä, että minä tahdon maata Leanderin likaisessa hökkelissä. Kuuletko, vie minut Ivanoffiin!"

"Kuulkaapas, herra pastori", sanoi Katri nöyrästi, "milloinika lukuiset ovat?"

"Lukuiset — niin, niitä ei ole hyvälle aikaa, minun täytyy tuonne — tuonne — niin, se on yhden tekevää." Mutta kun hänenkin sumeat katseensa huomasivat Katrin levottomat kysyväiset kasvot, lisäsi hän: "no, kolmen viikon päästä."

"Kuules poika", hän kääntyi kyytipojan puoleen, "aja Ivanoffiin." — Ja sateen virratessa ja kyytipojan rattaille kiivetessä, vaipui pastori jälleen vanhurskaan uneen.

Vesi lotisi, kärryt koluuttivat taakkoineen tiehensä. Katri purskahti katkeraan itkuun, mutta Leander puki päälleen harmaan sarkatakkinsa, parhaan hattunsa, ja Katrin itkusta, rankkasateesta ja ukkosesta piittaamatta astui hän miettiväisenä ulos ja katosi aitan taa, joka oli jo vanhuuttaan harmaa ja nyt sateesta musta kuin uunin arina.

* * * * *

Pari tuntia oli kulunut. Sade oli tauonnut. Tunti vielä ja pääskynen, joka oli sadetta paeten kätkeytynyt pesäänsä räystäään alla, livahti ulos sujuvilla siivillä ja selitti iloisella sirpatuksella, että nyt oli rajusää lakannut. Revittyjen pilvien välitse pilkotti laskeva aurinko, itikat ja polttiaiset liehuivat auringon säteissä, jotka vinosuuntaisesti puikahtivat kultareunaisten pilvien takaa ja pienissä osissa valaisivat uudesta elpynyttä maailmaa. Iltatuuli oli herännyt ja luikui hupaisesti leppien oksitse, pakoitti ohran taipumaan tuulessa, niin että peltotilkku oli kuin hienointa kullankellertävää satiinia. Tuuli irroitti tuohilevyn, jonka Leander oli pannut rikkonaiseen tuvanlasiin, kävi kutsumatonna pirttiin, puisteli vanhaa nokea orsista ja näki kauhistuen, miten Katri raukka oli muutamissa tunneissa muuttunut.

Hän istui siinä kalpeana, silmäterät suurena ja kuihtuneilla kasvoilla sanomattoman velto ilme. Säikähtyneenä tunki tuuli ovesta pihalle, juurikun Leander astui, mieli mustana, kyynäränkorkuisen kynnyksen yli.

"Leander", sanoi Katri synkästi katsellen alaspäin, "ei ole enää neljäätoista päivää, minä tunnen sen."

"Se on yhdentekevää, nyt."

"Yhdentekevää nyt" — ja viha leimahti solvaistun naisen kasvoille — "yhdentekevää, sanot sinä?" — —

"Niin, yhdentekevää juuri. Huomenna meidät vihitään, tahi jos sinä tahdot" — sanoi hän viipyen, pitkään katsellen vaimoa — "tai tänä iltana."

"Mitä sinä sanot", sanoi Katri ja kavahti pystyyn, "oletko puhutellut pastoria?" Ilon säde välähti raukeissa itkusta punoittavissa silmissä. "Sano, oletko puhutellut häntä; oliko hän selvä — — no, sano, mitä hän arveli?"

"Niin, se tahtoo sanoa" — — — siellä oli jotakin Leanderin kulkussa, joka ei tahtonut tulla ulos — — — "niin, minä olen — — — puhutellut pastoria, venäläistä pastoria."

"Mitä sanot — — — venäläistä pastoria?"

"Niin, sen minä olen tehnyt, minä olen lukenut hänelle 'Otse nas'. Nyt minä olen ripillä käynyt. Huomenna sunnuntaina tapahtuu vihkiminen."

Katrin pää vaipui toivottomasti rinnalle, isoja kyyneleitä vierähti hänen poskiaan pitkin. Siinä he sitten istuivat molemmat, tuntikausia, virkkamatta ainoaa sanaa. He tunsivat molemmat, että nyt ei enää ollut mitään apua, heidän kohtalonsa oli ratkaistu.

Mitä ei luterilainen pappi kerinnyt, sen oli ortodoxilainen tehnyt.

* * * * *

Seuraavana päivänä toimitettiin vihkiminen venäläisessä kirkossa, ja seuraavana päivänä suuteli Katri ylen onnellisena pientä pyylevää poikaa, jonka venäjän pappi kastoi Kuismaksi. Neljä viikkoa senjälkeen kulki luterilainen sielunpaimen kylän kautta ja vihki varmuuden vuoksi vielä kerran tuon parikunnan. Ja kun vihkimistoimi oli päätetty, ajoi Leander pastorin ovesta ulos. Mutta pikku Kuisma, hän ei ollut mikään lehtolapsi.

VIII.

Saaristossa.

Saaristossa.

Me elimme itämaisen sodan aikana anno 1855. Se oli yksi noita tavanmukaisia politillisia puistutuksia, jotka alati palaten lyhyiden ja pitempien välipäiden jälkeen, nyt taas täristyttivät mahtavaa venäläistä valtiota. Taistelu puolikuuta vastaan tuolla alhaalla Bosforin rannalla oli vetänyt sodan kauhut meidänkin ylitsemme ja pitkin Suomenlahden louhaisia rantoja risteili eräs englantilainen laivasto, komeampi kuin yksikään näillä vesillä sitten Suursaaren ja Ruotsinsalmen kunniakkaiden taistelujen aikoja. Talonpoikien saaristossa oli ensi alussa hyvin vaikeaa tottua tuohon uuteen asemaan; he eivät edes oikein selvästi käsittäneet, kuka oikeastaan vihamies oli, englantilainen tai venäläinenkö, ja kerrotaanpa aivan tosiasiana, että kun kirkoissa oli kielletty tekemästä kauppaa vihollisten kanssa, viemästä heille muonavaroja ja rehuja, kaikki kovan rangaistuksen uhalla, empivät asukkaat antaa saaristoon majoitetuille venäläisille joukoille apua, jotavastoin he pitivät ystävällistä yhteyttä englantilaisen laivastoväen kanssa. Joka siihen nähden, miten suuresti saaristolaisemme ihailivat kaikkea englantilaista, ainakin 1850-luvulla, olikin helposti selitettävää. Varmaa on, että englantilaisille kuljetettiin meren antimet ja kaikki mitä mehuton maa kallioisilla saarilla kykeni kasvattamaan.

Siellä, sotalaivan kirkkaaksi pestyllä kannella, pyörähtelivät sinitakit toisenkin kerran kopeiden ja pönäköiden ellei juuri kauniiden saaristotyttöjen kanssa. Tällaiseen huvitteluun oli myös meidän sisäpiika Katariina, yhteisellä nimellä kaunis Kaisu, sattunut joutumaan. Hän oli sisämaasta, oli ruskeasilmäinen, tukkansa oli kiharaista korvallisilta, ja kun hän hymyili, loistivat valkoiset hampaat raittiisti ja houkuttelevasti. Mutta se, joka väänsi nurin narin poikien sydämet ja pani tyttötoverien kateudesta kutistumaan, oli hänen punaset poskensa ja hieno hipiänsä, jota eivät myrskyt ja merivesi olleet turmelleet.

Se tanssi tuli kalliiksi hänelle. Pitkän päälle ei tuollainen asiain meno voinut käydä laatuun. Viranomaiset tarttuivat kiinni ja tarttuivat kovilla kourilla. Ensi koppauksessa sattuivat he paitsi muutamia muita syntisiä iskemään juuri meidän Katriimme kyntensä.

Sunnuntai saaristossa.

Oli lämmin, kaunis sunnuntaiamu; saariston yli korkea, mutta pilvinen suvitaivas, joka siivilöi auringonvalon tasaisesti joka puolelle ja antoi kaikelle hohtavan hopeoisen loisteen.

Meri, joka pitkin väsynein lainein löi luotoja vastaan, oli muuttunut valjun opalinkarvaiseksi. Alhaalla rantavieteellä, jossa kasvoi harmaanvehriäistä nurmea, oli suuri joukko kansaa kokoutunut. He seisovat siellä niin hartaina, odottaen mitä tuleman piti, erään venehuoneen suojassa, jonka ympärillä näki nuottasalkoja ja muutamia myrskyjen runtelemia petäjiä.

Tämä aallonhuhuetelema ranta on tänään Herran temppele, — täällä pidetään kulmasaarnaa. [Kulmasaarnaksi sanottiin semmoista jumalanpalvelusta, kuin isojen seurakuntien papit pitivät joskus pitäjän perillä.] Herra pastori on juuri saapunut. Laajassa puoliympyrässä istuvat hartaat sanankuulijat hänen ympärillään. Siinä on luotseja, kalastajoina, merimiehiä, heidän vaimojaan ja tyttäriään. He ovat kokoutuneet läheltä ja kaukaa ottaakseen osaa jumalanpalvelukseen. Miehet istuivat erikseen puettuina keltasiin pyhäliiveihin ja sinisiin takkeihin, naiset kauniissa vanhassa Viipurilaisessa kansallispuvussa: lyhyet heleäväriset hihattomat liivit, paidanhihat pöhöllään, käsivarret paljaat, liina kaulassa, hame tummaraitainen, esiliina leveä, taidokkaasti kirjaeltu raita tai reikäompelus helmassa. Päässä on naiduilla naisilla kummallinen myssy, jossa on kaksi niin sanottua sarvea, joka tyyten peittää heidän hiuksensa.

Keskellä viheriäistä ketoa on alttari, muutamia ympyrään asetettuja vierinkiviä, ja sen keskellä saarnastuoli, s.t.s. mustalla vaatteella verhottu pöytä.

Nyt alkaa jumalanpalvelus. Lukkari Rouhiainen, vanha pöhöttynyt mies ilman lauluääntä, aloittaa virren, hänen heikko äänensä tuskin kuuluu aaltojen yksitoikkoisessa kohinassa; kuitenkin pitää laulua ylhäällä eräs keski-ikäinen talonpoikaisnainen, kuulu ympäri saaristoa kimakasta äänestään ja erinomaisesta virrenveisuutavastaan, hän tekee tremolandojaan, ritardandojaan ja muutamia hullunkurisia ruladeja joka säkeen perään, kaikki itsetyytyväisellä varmuudella, joka panee lukkari vanhuksen epätoivoon. Kun sävel silloin tällöin eksyy hietasärkkien ja salakarrien sekaan, huutaa lukkari äänekkään no'n, joka ei ensinkään loukkaa, eikä suututa ketään. — Kaikki vaikenevat ja lukkarivaari johtaa huonolla käheällä äänellään tuon harhaan joutuneen säveleen vaarallisten, väijyvien liritysten välitse jälleen aukealle merelle. Siellä sen taas ottaa luotsinvaimo haltuunsa. Se ei kuulunut kauniilta, mutta siitä ei Herramme juuri taidakaan väliä pitää, ja varmaa on vaan, että siinä löytyi paljoa enemmän todellista hartautta kuin monessa koreassa messussa.

Kappalainen on aivan veres ja sen lisäksi vielä maanmoukka. Hän on kotoisin Ilmolasta, ottaa vertauksensa ja kuvansa Saronin laaksoista ja Ilmolan tasangoilta, hän puhuu vehnästä ja viinimarjoista, kylvö- ja leikkuumiehistä. Kukapa kylvää ja leikkaa täällä kallioilla Viipurin saaristossa. Kerran hän sattuu puhumaan Pietarin kalansaaliista ja Jonaasta valaskalan vatsassa, silloin loistavat hänen kuulijoidensa kasvot, tuota he ymmärtävät, nyt he ovat omilla poluilla, mutta sitten menee herra pastori taasen vanhaan. Sinne eivät häntä seuraa meren työmiehet, se ei ole tarpeeksi selvää, ei tarpeeksi päälleluotettavaa.

Ja sitten hän puhuu kauheinta pohjanmaalaista; kun hän puhuu itikoista, tarkoittaa hän karjaa, hänen kuulijansa pitävät itikat itikoina, kun hän sanoo äijä, tarkoittaa hän iso, korvalla hän taas tarkoittaa koskea j.n.e.

Nyt näkyy tuolla niemen nenässä venhe, sitä soutaa voimalla ja pontevuudella kolme miestä ja se kulkee aika vauhtia. Vaahto pursuu kokan edessä, kun se keinuu aaltojen yli, kaukaa jo ovat rannalla istujat sen tunteneet, se on kolmen luotsien venhe (poika, isä ja isänisä, kaikki nimeltään Kristian). Nyt herkeävät haukottelemasta, suurimmalla uteliaisuudella seuraa seurakunta pikaisia aironvetoja. Ei koskaan soudeta saaristossa niin kiivaasti, jos ei ole jotain erinomaista kerrottavaa; joko on vihollinen tullut maahan, ovat hylkeet näyttäytyneet, hailit ruvenneet kutemaan, tai on myös tullintarkastajan venhe näkyvissä.

Luotsivenhe tulee sillä välin lähemmäksi, nyt se pysähtyy venhehuoneen luona. Nuori Kristian hiipii kuulijoiden luo, kuiskasee kauhinna seisovalle sanan, se sana lentää kuin tuli miehestä mieheen, ja vanhemmat käyvät huomattavan levottomiksi. — Nyt on herra pastori lopettanut saarnansa. Ennenkun hän aloittaa rukoukset, kysyy hän hiljaa lukkarilta: mitä se on?

"Porhi [eräs lahnalaji, lahnanpartti] on tullut", vastaa lukkari kuiskaten.

"Porhi, mikä se on, onko se laiva?"

"Ei, se on kala, herra pastori." —

Kun herra pastori aloittaa rukoukset, on suuri osa hänen miehisisä kuulijoistaan hävinnyt. He ovat alhaalla venehuoneen luona, kokoamassa tulisella touhulla verkkojaan. Ja kun rukoukset ja viimeinen virsi ovat lopussa ja pastori mennyt majoilemaan saaren etevimmän kalastajan luo, rientävät vaimot ja

lapset rantaan. Porhi on tullut lahteen, ja jokainen, jolla on kalavettä, menee pyydyksilleen.

Ahvenruohojen ja liekojen seassa, laivahylyssä, joka vuosisatoja sitten on koetellut keulaansa saariston kallioita vastaan ja silloin painunut pohjaan, kitisee lukematon parvi noita hopeankiiltäviä kaloja, jotka ovat näiden seutujen siunaus.

Hailien liikkua enemmän pinnalla meren, peilaa porhi sen syvyyksiä. Varmasti kuin muuttolintu ohjaa kulkunsa määrättömien avaruuksien läpi pohjolaa kohti, yhtä varmasti kiittää hopeavälkkinen parvi tyyniin lahdelmiin, joissa se on leikitellyt ensi leikkinsä haaleassa vedessä.

Mikään ei estä sen kulkua. Tosin katkaisee rataa joskus ahnas hauki, täyttymätön hylje ja nopea kuikka, lukemattomia sortuu matkan vaaroissa, mutta tuhansia saapuu perille — kotilahdelmiin.

Porhi oli nyt, niinkuin sanoimme, noussut mataloihin mutapohjasiin lahtiin — sitä oli jo kauan odotettu, niin, vanhat ihmiset sanoivat, että se tuli kolmea päivää myöhemmin kuin koskaan ennen.

Nuo kaisla- ja ruohorantaiset lahdet (ainoastaan sellaisiin tulee kala) vilisivät kalastajaita näissä Viipurin saaristolle omituisissa nelikulmaisissa litteissä venheissä, jotka luisuvat niinkuin sukset lumella vedenpintaa pitkin. Kun kalamiehen terävä silmä huomaa että ruohosto ei liiku pehmeissä aalloissa, joita tuuli ja laineet synnyttää, vaan säännöllisissä, lyhyissä, vapisevissa mutkissa, silloin hän tietää, että kalaparvi on ruohikossa. Joskus ilmaisee kala itse itsensä. Leikin vallattomuudessa se hyppää menneenvuotisen ruohon juurille, jotka mustana ja salaperäisenä keiuvuvat lahden pinnalla. Nyt on kalastajalla kiire, hiljaa lähestyy hän ruohikkoa. Ensin lasketaan verkot sen paikan ympärille, jossa kala on näyttäytynyt, sellaista paulaa sanotaan "apajaksi"; kun apaja on valmis, survoo kalastaja verkkokehän sisäpuolella eräällä vartavasten tuodulla seipäällä, niin että mutainen vesi roiskii korkealle. Hetken perästä nostetaan pyydykset ylös, ja kimpuroivat kalat ovat verkkojen silmukoissa. Silloin sauvotaan toiseen paikkaan, ja jälleen lasketaan apaja surmaksi kylmäverisille parville, jotka rakkauden huumauksessa unhoittavat kaiken vaaran.

Siellä on eloa siellä selällä, ruuhi ruuhan vieressä pistää keulansa ruohikosta. Kuikka pakenee kauas ja allit pitää kauheaa melua, sillä sen tuskin lentokuntoiset pojat saavat kärsiä samaa kurjaa kohtelua kuin poikaset Betlehemissä. Kalastajat tietävät, että missä allit pesii, sieltä lähtee sorsa kaikoon ja sentähden niitä alati ahdistetaan. Hyppä kohottaa surkean huutonsa: fly flio, rantasipi juoksentelee hoikilla tikuillaan kuin levoton henki, mutta kalastajat vaihtavat sanoja ja tervehdyksiä matalalla äänellä ja ovat tyytyväisen näköisiä. Kun he sitten tulevat kotiin, seisovat vaimot ja lapset rannalla kalalautoineen ja veitsineen, korvoineen ja suolavakkoineen. Välkkyvä saalis pannaan laudalle ja naurun ja leikkipuheen kaikuessa siivotaan kalat niin että suomukset vaan kimpoavat kuin hopeavihme ympärille. Hyvästi suomustettuna ja siivottuna levitetään ne sitten kuivamaan littosille punertaville graniittikallioille seuraavana päivänä suolattaviksi.

Niiden joukossa, jotka venheineen kamusivat selällä, oli myöskin Kristian, nuorin niistä kolmesta, ja meidän Katri, nyt pyhänä käymässä ystävien ja omaisten luona. Kristian ja Katri olivat niinkuin kihloissa ja sillä vapaudella, joka saaristossa vallitsee kihlattujen välillä, olivat he aina yhdessä tällaisilla retkillä. Rakkaus pukeutuu siellä aivan toisiin muotoihin kuin me olemme tottuneet näkemään, se ei näyttäydymillään lailla sentimentalisena, haaveilevana tai alttiiksiantavana, päinvastoin se ilmautuu vallattomuudessa, joka useinkin muuttuu röyhkeydeksi, ja — avuliaisuudessa. Nuoret kinaavat ja kiusottelevat keskenään, yhtä varmasti kuin että he, tarpeen tullessa, heti auttavat toinen toistaan.

Kristianilla ja Katrilla oli ollut hyvä saalis, kerta kerralta he olivat tyhjentäneet verkkonsa, heidän ainoastaan kuuden tuuman korkuiseen alukseensa ei voinut mahtua enempää, oli jo aika ajatella kotimatkaa. Juuri kun he olivat pääsemässä matalasta lahdesta syvempään kotirantaan, näkivät he vanhan Kristianin, isän, venheen ja kokonaisen pienen laivaston kalastajavenheitä ympäröityinä englantilaiselta meriväeltä, jotka kiihkeästi tinkivät ostaakseen kaloja. Vanha Kristian, joka ei ollut täysimielinen, ei tahtonut päästä selville meriväen kanssa, mutta kun useimmat luotseista, niiden joukossa nuori Kristian, melkasivat tai ymmärsivät englannin kieltä, sovittiin piankin kaupoissa, kalat otettiin ja annettiin hyvällä hinnalla, lastattiin isoihin venheisiin ja nyt lähdettiin englantilaiseen laivastoon. Komea 7 jalkaa pitkä englantilainen laivamies, jolla oli vaalea parta ja iloiset silmät, otti kaunista Katria leuasta ja kutsui häntä selvimmällä viittomapuheella maailmassa mukaan, hän nosti hänet nimittäin varsin näppärästi venheensä ja antoi hänelle kaikkien nähden läjähtävän suudelman.

Katri rimpuili vastaan, nauroi ja oli vihainen, mutta se, joka oli vimmuttu, eikä syyttä suinkaan, oli Kristian, sulhasmies. Hän aikoi juuri ryyätä venheeseen kostamaan naisenryöstöä, kun hyvästi osattu potkahdus hänen pienen aluksensa laitaan sai sen kallistumaan ja Kristianin suin päin putoamaan, ei toki kovin syvään, veteen. Märkänä, äkäisenä ja nolona alkoi hän kahlata maalle päin, jolla välin pieni venheistö souti naurun ja ilon, leikin ja laulun kaikuessa englantilaista laivastoa kohti. Kun Kristian oli päässyt kuivalle maalle, seisoi hän kauan aikaa rannalla ja vannoi kostavansa tämän häväistyksen. Kaikki pahat intohimot olivat joutuneet liikkeeseen hänen sielussaan ja ne yltivät yhä enemmän

naurusta ja laulusta, joka kuului aaltojen takaa. Pahinta kaikista oli, että joka kerran kun tämä remakka kuului hänen korvaansa, hän oli tuntevinaan kauniin Katrin iloisen naurun. Mustasukkaisuuden, loukatun itserakkauden ja ylpeyden intohimot kiehuivat hänen sydämessään. Katri, Katri, sinä olet katuva kerran tätä päivää, ja hänen vihansa kääntyi ensisijassa tyttöä kohtaan, joka oikeastaan oli viaton hänen onnettomuuteensa.

Hitaasti hän astuskeli kotiin päin, hän näytti miettivän jotakin ja sydämessään taistelevan kovaa taistelua. Hänen muotonsa oli kalpea, hän puristeli silloin tällöin vimmassa nyrkkiään ja hapuroitsi levottomasti vyötään, jossa hänen puukkonsa tavallisesti riippui.

Kotiin tultuaan muutti hän kuivat vaatteet päällensä ja meni jälleen alas rantaan, hänen vihansa kiihtyi hänen istuessaan siellä ylhäällä kallioilla ja kuunnellessaan kuinka rykmenttimusiikki kajahteli tuolta kaukaa fregattilaivasta. Iltatuuli kantoi aaltoja pitkin pitkiä kappaleita iloisista lauluista ja rajuista tanssisäveleistä; silloin tällöin kuului riemukas hurraahuuto eli muu hoilotus, viimein hän ei enää jaksanut kestää kauempaa, hän hyppäsi alas kalliolta, työnsi vesille parhaan purren, pystytti maston ja levitti purjeen. Taistelu oli taisteltu. Niistä monista tunteista, joita hänessä liikkui, oli yksi voittanut, se oli viha, kosto. Hän tunsu tällä hetkellä vainoa, niinkuin ampiainen tuntee vihaa, se tietää, että siltä menee henki, jos se pistää, mutta se pistää kumminkin.

Kun merivesi kohisi kokan edessä ja venhe liukui aalloilla, tuntui hyvältä hänen sielussaan, hänen mielensä rauhoittui, hän epäili vielä kerran — mutta ei, sanoi hän itsekseen ja laski ulomma mustenevalle merelle. Hän purjehti mantereelle ja ilmoitti nimismiehelle mitä hän oli nähnyt.

Yö oli jo melkein puolessa, kun iloiset kalastajat ja luotsit palasivat naisväkineen englantilaisesta laivastosta.

Näkki.

Minä olen esitellyt sinulle luotsia, merimiehiä ja kalastajaita, mutta löytyypä vielä yksi olemus, joka kuuluu saaristoelämään yhtä varmasti kuin kalan ja tervan haju. Ja se on Näkki. Sinä et usko häntä olevan. Tule saaristoon, kuulustele ja kysele, ja sinä olet ainoa, joka epäilet. Kaikki se, joka on eriskummallista, mahdotonta edeltä arvata, ymmärtää ja käsittää, kaikki se, joka on mahtavaa, suurta, kesytöntä ja selittämätöntä, herättää taikauskoa — kaikkea tätä on meri, ja siksi se synnyttää taikauskoa. — Syvässä sen sisustassa asuu salaisia voimia, ne vihaavat kalastajaita, jotka ahdistavat aaltojen asukkaita, ja merimiehiä, jotka eivät pelkää aaltojen valtaa; — vuosi vuodelta he väijyvät kalastajaa, asettaen pauloja hänen tielleen ja useimmiten ottavat häneltä hengen. — Kulkuväylä on selvä. Vuosikymmeniä on siinä laivoja kulkenut, eräänä päivänä tulee kalliisti lastattu laiva kaukaiselta maalta, se keino komeimmalla kuparikeulalla koko saaristossa, se tarttuu karille ja uppoaa juuri siinä, jossa ei koskaan ole luotoa ollut; se on Näkin kosto. Silloin sanoo kansa, että laivalla löytyy mies, jota Näkki on katsellut, ja se, jota Näkki on katsellut, se on kuoleman oma. Jaala on uusi kuin keväätaamu ja sitkeä kuin syksyinen jää, se ei ole koskaan vuotanut, ei sen vertaa kuin tapinreikä ankkuripahasessa. Kenen on syy, että se vuotaa kuin kala-arkku ja painuu pohjaan, kuin riippakivi, ensi kerran kun se on vesillä. Näkin on syy — tämä on katsellut sitä. Kuka johtaa kalaparvia meren laitumilla, joskus tuhansittain lahtiin ja poukamiin, joskus ulos meren selälle, niin että kalastaja-raukka ei saa nähdä ainoaa hopeanhohtavaa pyrstöä pitkään aikaan, — se on Näkki. Näkki on ainoa skandinaivialaisesta jumala-maailmasta, joka on saanut jalansijaa Suomessa, ja vieläpä enemmänkin, joka on karkoittanut Vellamon neitokset ja Ahdin taikasauvan. Kymmenen kertaa, kaksikymmentä kertaa voit sinä nähdä Näkin, hän ei tee sinulle mitään, hän ei ole sinua näkevinään, niinkuin ei sinua olisi olemassakaan — mutta jos hän kerran iskee sinuun keltavihreät silmänsä ja hymyilee ohuilla kelmeillä huulillaan, silloin sinä olet hänen miehiänsä — silloin olet merkitty. Vuosia voi kulua, sinä saatat unhoittaa hänet, mutta se, jota Näkki on silmäterään katsonut, se on kerran, ennemmin tai myöhemmin, tunteva hänen kyntensä...

Nuoren Kristianin urotyö oli kantanut hedelmiä, nimismies oli kymmenkunnan sotamiehen seuraamana tullut herraskartanoon. Nämä olivat kaapanneet hänen morsiamensa ja hänen isänsä, he istuivat nyt välisessä. Katri itki päivät päästään, mutta löyhämielinen luotsi istui pimeässä nurkassaan ja nauraa virnotti ja hyräili, joka vielä enemmän peljästytti Katri raukkaa. Kaikki ihanuus, jota Kristian odotti kostonsa tyydyttämisestä, oli rauennut tyhjiin. Hänen morsiamensa ja isänsä olivat ainoat, jotka oli vangittu. Kukapa välitti lähteä sinne kauas ulkosaariin, jossa kalastajat ja luotsit asuivat? Näön vuoksi otettiin mitä ottaa täytyi, muut saivat jäädä. — Katuen tekoaan, häpeissään, vimmastuneena itseensä ja muihin, meni hän synkkämielisenä ja hoiperrellen venheelleen, hän tahtoi pois tältä saarelta, joka oli vietelty häntä muinoin kuin lukkarin viulu kisapaikassa, kuin Itä-Indiassa purjehtivan laivan sileä kansi, niinkuin koti houkuttelee sitä, joka on ollut kauan muilla mailla. Torroksissa, niinkuin olisi unessa kulkenut, tuli hän rantaan. Siinä oli hänen venheensä, luotsien itsensä rakentama; oli käynyt kova myrsky silloin kun hän tuli saarelle ja hän veti venheensä korkealle maalle, nyt oli vesi alennut, ja hänen purtensa oli ainakin neljä kyynärää merestä. Hän kumartui alas, tarttui kokkaan työntäkseen

venhettä vesille — mahdotonta! Hän tarttui vielä kerran, mutta ei, sama venhe, jota hän oli lukemattomia kertoja käsitellyt, oli nyt siinä, niinkuin olisi ollut lyijyä perässä. Kiihottuneena ihmetteli hän mikä venhettä vaivasi. Vielä kerran hän tarttui voimainsa takaa keulaan, hän kumartui alas ja nosti, niin että veri syöksähti päähän, silloin hän näki, miten Näkki venheenlaidan yli iski häneen veristyneet viheriäiset silmänsä. Ne olivat, hän näki sen selvään, ulkona päästä niinkuin kravulla, hän kuuli miten merenhaltija maiskutti ohuilla verettömällä huulillaan, nauroi ja kiiti pyöreine päineen ja ruumiineen, joka oli kuin köysivyvyhti, alas aaltojen väliin, ja samassa luiskahti venhe irti ja kiiti kuin nuoli vesille; mutta Kristian kaatui rannalle kuin halvauksen saanut, hän oli katsonut Näkkiä silmästä silmään.

Miten kauan lienee maannut, sitä hän ei tietänyt, mutta hän heräsi siitä, että vesi, joka taasen oli noussut, kasteli hänen päätänsä siinä suinpäin maatessaan rannalla. Unimielisenä katseli hän ympärilleen, tuolla oli hänen uusi venheensä ja hankasi kylkeään kallion kulmaan. Nyt hän muisti kauhean näkynsä. Hänen kohtalonsa oli ratkaistu, mahdoton välttää. Ja kuitenkin, hän ei joutunut Näkin uhriksi. Kaksi viikkoa sen jälkeen, kun englantilaiset ampuivat Uuraansalmen tuleen, oli Kristian osallisena pelastustyössä. Sovittaakseen mitä oli rikkonut, teki hän mitä ihminen tehdä voi toista auttaakseen. Ollen väsymätön, rohkea, melkein uhkarohkea, joutui hän luultavasti liekkien saaliiksi, vaan ei ole koskaan saatu tietää, milloin ja miten. Sen ilon hän kuitenkin sai kokea, että näki muutamia päiviä ennen kuolemataan heikkomielisen isänsä vapaana.

Osip.

Mätäkuun kuumuus lepäsi raskaana ja painavana saariston yli. Aurinko paahtoi niin että maapaakut kesantopellolla halkeilivat, ja kullankarvainen valo verhosi puutarhat, kedot ja metsät, tasaisesti kuin vernissa taululla.

Välisen luona käveli Osip Sidorovitsch edes takasin päivänpaahteessa, jokseenkin alakuloisena tai oikeammin surumielisenä. Hän käveli, vartioiden kahta ruskeaa silmää, kahta punaista huulta ja siroa hauskanrattoisaa pystynenä, joka alinomaa lumoavalla, selittämättömällä tavalla johti hänen ajatuksensa ensin suoraan väliseen ja sitten tuon nokisen huoneen kautta eteenpäin, aina kauas valoisaan maailmaan, kauas kauas pois eräisen paikkaan, jota hän ei koskaan enää tahtonut muistella ja jonka hän oli monta kertaa hukuttanut viinatulviin. Sitä hän ei tällä kertaa voinut tehdä, sillä ensiksikin hän oli vahtina ja toiseksi ei ollut viinaa saatavana: siksi tulivat muistot niin rajusti hänen ylitsensä. Hän voihi ja huokaili, kävellessään siinä päivänpaisteessa. Hänen edessään surisivat ampiaiset ja mehiläiset kukkivassa seljapuussa, joka tuuheana ulottui puutarha-aidan yli ja levitteli kukkaissatoaan takapihan kirjavan yleisön nähtäväksi. Nuo ruskeat silmät ja seljakukkien tuoksu johtivat hänet kauas pois pyhään Venäjän maahan. Hän oli näkevinään kukkivaa aroa, niin kauas, niin kauas kuin silmä kantoi. Ja kauimpana näkymön rajalla näytti aivan kuin lämpöistä, sinertävää kukkaistuoksun synnyttämää huurua olisi levinnyt tuon loistavan maiseman yli. Ainoastaan yksi puu, yksi ainoa, kasvoi etäällä kukkulalla, ja sen suojassa oli muutamia majoja, joiden harmaiden saviseinien välissä seljapuu kukki. Siellä oli Osip asunut kerran, aikoja sitten, siellä hänellä oli ollut isä ja äiti ja ruskeasilmäinen morsian. Nyt olivat kaikki kadonneet, aro, kylä, koti, isä ja äiti sekä morsian! Mitäpä siis auttoi heitä ajatella! Hän koetti karkoittaa näitä ahdistavia ajatuksia hyräilemällä hupaista sotamiehenlaulua, mutta turhaan. Tuoksu kukkivasta seljapuusta toi ne jokaisen tuulenpuhalluksen kera jälleen takasin; ja kuvat olivat hänen muistossaan yhtä selvinä, kuin jos hän olisi nähnyt ne balagai-panoraamassa Moskovan markkinoilla. Kyyneleitä ja itkua, kuumat suudelmat seljapuun oksien alla, ero ijäksi päiväksi. — Sillä se, joka siihen aikaan puki sotilastakin päälleen, hän heitti melkein ikuiset jäähyväiset elämälle; nuorena, voimakkaana otettiin hänet omaisten luota, ja kun hän raihmaisena, murtuneena vanhuksena palasi kotikylään, silloin oli yksi miespolvi mennyt Manalan majoille, ja tuskin löytyi ainoaa, joka hänet nimeltä tunsi. Juuri niin oli käynyt ja oli Osipille käypä. Kaksikymmenvuotiaana hän oli lähtenyt isänsä kodista, viisitoista vuotta hän oli palvellut, ja yhtä monta hänellä oli vielä palveltavana. Mitä kaikkia hän olikaan nähnyt, mitä kaikkia hän oli kärsinyt sitte, mutta aina oli lapsuudenkoti tuottanut hänelle katkerimmat kärsimykset.

Kun hän eräänä lämminnä kesäaamuna seisoivat vahtina, ja muisto voimallisesti valtasi hänet ja kangastuksessaan näytti hänelle hänen isänsä majan, hänen iloiset siskonsa, kukkivan seljapuun, pääskyselät räystään alla ja sitten aron ... aron! silloin häneltä unohtui "oikeaan", "vasempaan" — ja häntä rangaistiin. Eräänä päivänä olivat entisyyden muistot vietelleet hänet karkaamaan palveluksesta, ja vuosikausia hän oli saanut siitä kärsiä. Kuka siis saattaa ihmetellä, että hän viimein koetti paloviinaan hukuttaa näitä muistoja? Ja hän oli vähitellen onnistunut.

Mutta tämä päivä — tämä valoisa paisteinen heinäkuun päivä — ja kauniit suruiset silmät siellä sisällä herättivät jälleen eloon kaikki entiset unelmat, niin että hän, kun vapaavuoronsa vihdoinkin tuli, heti käytti tilaisuutta mennäkseen välisen pienen ikkunan alle vankia lohduttelemaan.

Siinä hän istui käsi-harmonikoineen ja houkutteli ilmoille suloisimpia ääniä kuin suinkin taisi, hyräillen kotimaansa säveleitä ja antaen silloin tällöin kuuntelevalle Katrille huonon suomennoksen

runon hehkuvimmista säkeistä.

Mutta ei mikään näyttänyt voivan lohduttaa huolestunutta tyttöä.

"Miten luulet sinä Osip, että kaikki tämä on päättävä? Sano, Osip, tuleeko rangaistus olemaan kova? Herra Jumala, en minä olisi uskonut, että iloiset tanssihuvit luetaan semmoiseksi rikokseksi. Ja sitten se ei ollut minun syyni, että jouduin mukaan tuona onnettomana iltana, se oli laivamies, se pitkä laivamies, joka narrasi minut. Niin, usko minua tai älä, mutta minulla on vieraita miehiä siihen, että hän otti minut käsivarrelleen niinkuin pienen lapsen ja nosti venheesen".

"Suuteliko hän sinua myös", sanoi Osip synkistyen.

"Niin, kyllä hän sen teki. Mutta herra jesta, ei suinkaan laki siitä rankaise, sehän olisi hirmuista. Mitä sinä luulet Osip? Ajattele, jos minä joudun vankeuteen tai ajattele..." Hän viittasi kädellään ja vaikeni. — "Silloin, silloin, minä menen järveen".

Osip jatkoi tyynesti ja suopeasti: "Selkään, selkään. — Mitä se tekee? Kuka ei ole selkäänsä saanut? Selkäänsä on koko maailma saanut, kaikki ovat saaneet selkäänsä, minä olen saanut monta selkäsaunaa, se on paljoa helpompaa kuin istua huoneessa, usko minua".

"Oletko sinä saanut selkääsi, Osip? Mutta sehän on kauhea häpeä. Ei kukaan ihminen tahdo olla tekemisissä sellaisen kanssa, joka on seisonut kaakinpuussa. Kukapa koko saaristossa tahtoo naida minut, jos minä — ei, se on mahdotonta!" Ja hän puhkesi katkerasti itkemään.

"Naida sinut, — sen juuri minä kyllä teen! Selkäsauna on kyllä vaikeaa, mutta vaikeampaakin löytyy, ja se on kun näen sinun itkevän. — Mutta älä nyt itke, pikku kyyhkyläiseni, älä itke, ole rohkea, vielä ei ole mitään tapahtunut, joka voi huolestuttaa sinua. Kuivaa kyyneleesi, kultalintuseni! Osip tahtoo laulaa ja tanssia sinulle, katsoppas minua!" Ja Osip alkoi harmonikka kädessä hyppiä, juosta ja tanssia hullunkurisia venäläisiä tanssiansa päivänpaisteisella mäellä, niin että hiki helmeili otsalla ja hymynvarjo palasi jälleen Katrin huulille.

Kun Osip huomasi, että hänen ponnistuksillaan oli menestystä, tuli hän vallan mielettömäksi ilosta, nousi tyhjän tynnyrin päälle, joka oli aukon alla, ja alkoi lämpimin sanoin taivuttaa "ja ljubju'ansa". Hän tahtoi paeta Katrin kanssa kauas pois arolle, siellä he kätkeytyisivät piiloon pahalta maailmalta ja koviilta kohtaloilta, jotka vainosivat heitä molempia.

Siinä näin sydäntään purkaessaan, kuuli hän nimeään mainittavan, — hänen täytyi mennä pois katteininsa luo.

* * * * *

Oli loppupuoli elokuuta. Punaisena ja häpeissään siitä, ettei ollut niin pitkään aikaan näyttänyt, oli kuu juuri nousemaisillaan, mutta kätkeytyi vielä puoleksi hennon, läpikuultavan pilven taa ja näytti odottavan, että iltatuuli ensin sammuttaisi viimeisen punakeltasen valon, joka vielä vilkkui muutamista pilvenhattaroista kauinna lännessä. Sen ei tarvinnut odottaa kauan. Hitaasti se kohosi ja antoi leveän valojuovan hohtaa aalloilla, kumotti vanhaan kuusimetsään, ketojen yli, niin, vieläpä pimeään väliseen se heitti nelikulmaisen valoruudun, kirkkaan kuin kuvastin, ja keskellä valoa istuivat Osip ja Katrina. Tyttö puhui ja viittilöi käsillään, vuoroin itkien ja vuoroin rukoillen vienoilla, hellillä sanoilla, ja hän, hän taipui taipumistaan.

Ei kukaan saa tietää miten hän on karannut! Hän ei anna sitä koskaan ilmi! He repivät yhdessä pois kattolaudat, viskaavat nuoran roikkumaan katonrajasta ja silloin he luulevat, että hän on karannut, eikä tiedä kukaan koska ja kenen vartiotunnilla. Katri kyllä niin piiloutuu, ettei kukaan löydä, ja kun sota loppuu, — ei kai sitä voi ijankaikkisesti kestää — niin, silloin hän rupeaa Osipin vaimoksi, sillä kukapa silloin muistaa Katrinaa. Osip itki ja suuteli häntä, ei luvannut, mutta auttoi häntä kuitenkin koko ajan kuin tottelevainen lapsi ja teki niinkuin hän pyysi. Kun kaikki oli valmisna, pusersi Osip häntä rajusti rintaansa vasten ja rukoili niin liikuttavasti: "älä petä minua, älä minua unhoita". Hän tunsu miten levoton Katri oli päästäkseen irti hänen syleilystään, hän tunsu vaistomaisesti, että hän, niin pian kuin pääsee vapaaksi, ei ole näyttävä hänelle ruskeita silmiään enää, niin, nyt hän näki jo, miten hän kaikista välipuheista huolimatta hiipi isojen kivilohkareiden välitse rantaan. Nyt ei ollut enää epäilemistä, hän petti hänet. Kaikki oli sovittu toisen kanssa. Milloin ja miten, sitä hän ei tietänyt, mutta venhe odotti rannassa, ja tuolla hän kiiti pois kahden vankan käsivarren soutamassa venheessä, joka köykäisenä ja nopsana kuin kuikka viilsi kimaltelevien aaltojen yli. Heti syttyi viha hänen mielessään, hän tarttui pyssyynsä, viritti hanan — mutta mitäpä se auttaa — vielä yksi onneton lisää — ei. Hän paiskasi kiinni välisen oven ja alkoi kävellä edes takasin vartiopaikallaan. Mutta hetkisen kuluttua hän asetti pyssyynsä nurkkaan, veti esille paloviinapullon ja alkoi sillä tehdä temppujaan.

* * * * *

Kaikki kylän pojat olivat kokoontuneet katsomaan Osipia. Hän oli vasta ihana nähdä. Vanki oli poissa, ja Osip lauloi ja tanssi kuin mieletön. Tuon tuostakin keikahutti hän voitonriemuisesti tyhjää paloviinapulloa. Poika parka, hänellä oli vielä toisenlainen leikki leikittävänä, sitäkin olimme me pojat katsomassa. Mutta viina sekä lievensi lemmentuskat että paransi haavat, sanoi Osip.

Suuressa rauhankokouksessa Parisissa 1856 lienevät hallitsijat panneet rauhansopimukseen salaisen väliehdon meidän Katristamme, sillä hänen kavala juonensa suudella erästä kuningattaren laivamiestä ja tanssia englantilaisen lipun alla, oli ja jäi rankaisematta. Hän meni naimisiin erään luotsin kanssa, asui ulkona saaristossa, ja puheli vielä viisi, kuusi vuotta sitten kaikenmoisisissa tilaisuuksissa ja missä vain oli vähänkin aihetta 1855 vuoden vaiheistaan.

IX.

Metsästysmatka Suojärvellä.

Oli kaunis toukokuunpäivä, puolipäivän aika oli jo ohitse, kun minä ajoin kiviselle jyrkästi viettävälle kartanolle Mihail Koninin tuvan eteen. Tupa oli rakennettu jyrkän mäen rinteelle, niin että rakennus oli pihanpuolelta kaksikerroksinen, mutta metsän puolelta, joka alkoi heti asunnon takaa, vaan yksikerroksinen. Että jotain erinomaista oli tapahtunut, huomasi heti, sillä Mihailin piha oli täpösen täynnä ihmisiä ja elukoita, jotka kilvan koettivat saada äänensä kuulluksi. Mihail Konin seisoi ylinnä maalatuilla portailla, jotka pihamaalta johtivat suoraan yläkertaan, hän vihelteli luoksensa koiriaan, komensi ja jakoi käskyjä sellaisella levollisuudella ja varmuudella, jonka monivuotinen tottumus ja tieto siitä, että on ensimmäinen talossa, antaa ihmiselle. Kun ratisevat rattaamme joutuivat kartanolle, pysähtyivät kaikki puheet — ainoastaan koirat jatkoivat haukuntaansa itsepäisellä kiukulla. Mihail varjosti silmiänsä kädellään ja katseli meitä. Kaksi vuotta oli kulunut siitä, kun viimeksi tapasimme toisiamme, mutta sydänmaalaisen tarkalla silmällä ja ihmeellisellä muistilla hän heti tunsi minut — juurikuin olisimme eilen yhdessä olleet. Vakavasti lausui hän ilonsa jälleennäkemisestämme.

Minä pistin kättä Mihailille, hänen vaimolleen, hänen pojilleen ja tyttärilleen, hänen vävyilleen ja miniöilleen. Ilo oli vilpitön ja yleinen.

Oli keskusteltu suurella vilkkaudella kosto- ja vainoretkestä erästä karhua vastaan, joka oli kaatanut yhden Koninin lehmistä.

"Mutta", sanoi Mihail, "a kuin sie tulit, niin minä en mene metsälle — minä jään kotiin. Karhu menkään omia teitään, minun luotini ei sitä tänä yönä hätyytää".

"Ei Mihail, jos sinulla on jotain toimittamista tänä iltana, niin on sinun mentävä. Minä en tahdo sinua estää".

Mutta Mihail ei tahtonut rikkaa vierasvaraisuuden lakia, hän olisi välttämättömästi jäänyt kotiin, ellen minä luvannut lähteä mukaan metsästysretkelle. Kelpo isäntäni tuli sydämellisen iloiseksi ja tyytyväisyys oli yleinen; sillä kun Mihail lähti metsälle, oli kaikki asiat hyvin, saattoi nukkua makeasti ja olla huoleton karhun kaatamisesta.

Minä maksoin palkkansa kyytimiehelle, ja tämä tarkoin katseli harvinaista markanrahaa ja antoi sen kädestä käteen kulkea katseltavana; minun matkakapineeni vietiin huoneeseen, ja luodikko olalla lähdimme me kohta liikkeelle.

Me vaelsimme ripeästi eteenpäin — vähän matkaa vain yli mäen, pitkin lammin rantaa ja sitten metsään, — sanottiin minulle. Tiesin kyllä, että nämä sydänmaalaiset, jotka laskevat pari peninkulmaa lähimpään naapuriin, eivät juuri tee tarkkaa sanallaan vähän matkaa — minä otaksuin matkan 3 à 4 virstaksi, mutta minun täytyy myöntää, että pitkän vaivaloisen matkan perästä ei 5-6 virstaa, niinkuin tie olikin, tuntunut vähälle matkalle. Oli kuitenkin liian myöhäistä kääntyä takasin.

Metsästysretken syy oli seuraava: Konin'in ja muiden talonpoikien lehmät olivat olleet metsässä noin viikon päivät sen jälkeen kun päästettiin irti, oltuaan nälkinuoliaana kevättalvella, — kun eräänä kauniina päivänä koko karja, paitsi yhtä lehmää, tuli ammuksen täyttämä laukkaa kotiin. Metsän kuningas oli unisilmäisenä ja nälkäisenä talven puutteiden perästä ruvennut metsämieheksi ja oli kaatanut Koninin parhaan lehmän. Siitä syntyi melua kylässä, sillä se karhu, joka kerran on maistanut lehmänlihaa, oli välttämättömästi kaadettava, muutoin oli talonpoikien paras omaisuus alituisessa vaarassa. Heti

ryhdytään toimenpiteisiin tappiota kostamaan. Kun karhu on kaatanut saaliinsa ja syönyt kylläkseen, jättää se lopun saaliistaan paikoilleen, palatakseen 2 tai 3 päivän perästä auringon laskun jälkeen sitä syömään. Nyt on metsästäjän saaliin läheisyydessä etsittävä sopiva paikka, mieluummin jonkun puun latvassa, sekä sitten hiljaa ja äänetönnä odotettava ilkityöntekijää. Vähinkin kolina hätyyttää karhun pakotielle.

Kun lähestyimme paikkaa, jossa karhu oli tuhotyönsä tehnyt, alkoi Mihail suurimmalla varovaisuudella, ottaen alati vaaria tuulen suunnasta, hiipiä muutamien ikivanhojen pilvenkorkkuisten kuusien luo, jotka sammaltuneiden riippuvien oksiensä välissä tarjosivat oivan piilopaikan metsästäjälle. Me kiipesimme eräisen noista kuusista, Mihailin poika toiseen, molemmat noin 60 jalan paikoilla siitä, jossa haaska oli. Hiljaa kuin varpuset haukan läheisyydessä liidellessä, olimme istuneet siellä muutamia minuuttia, kun kuulen Mihailin verkalleen mutisevan jotakin, jota ensin luulin iltarukoukseksi, mutta kuultuani koko joukon merkillisiä sanoja, niinkuin "villahäntä" ja "schebelikagla", joilla ei juuri kernaasti voi kääntyä herramme puoleen, kysyin minä kuiskaten, mitä se oli. Hän oli hartaan näköinen ja viittasi minun olemaan hiljaa, ja seuraavalla hetkellä kuului vain tuulen huokumista hiljaisessa yössä.

Käsi puun ympärillä ja pää nojautuneena runkoa vasten tuntui minusta, ikäänkuin olisin levännyt luonnon povessa ja kuunnellut miten elämä paisui, miten se voimakkailla tykytyksillä ajoi kätkeyty mehut liikkeelle ennättääkseen Pohjolan lyhyen kesän ajalla kukkaan ja hedelmään.

Aurinko oli laskeunut, varjot, jotka olivat päivällä painuneet puiden juureen, kohosivat hitaasti ja hiipien ylemmä ja ylemmä. Hippikertun piiskuttaminen oli tauonnut, yksin oli kultarintakertunkin runollinen iltalaulu herennyt sointumasta; suloisena, ihanana, leutona vaipui kevät yö ylitsemme. Tähdet tuikkivat taivaan sinessä — raukeasti ja heikumallisesti, höyryävän kevättilman läpi. Öinen tuuli toi ihmeellisen virkistäviä tuoksujia, jotka vuoroin huumasivat, vuoroin väsyttivät, välistä panivat sydämen kovasti sykkimään toimintakyvystä ja rohkeudesta, välistä taas kantoivat sielun kauas aavistuksien ja unelmien aalloilla. Tuossa salaperäisessä pimennossa leimahti silloin tällöin joku salama kaukana ja kuvasi hetkeksi kuusien varjot mäelle.

Silloin kuului muutamia sointuvia ääniä hiljaisessa yössä. Ensin yksityisiä, sitten useampia ja useampia, jotka yhdessä muodostivat sydämellisen suloisen sävellyksen. Yhtäkkiä kaikki vaikennee, on hiljaista, niin hiljaista erämaan yössä — mutta jälleen alkaa laulu, ja yhä täyteläisemmin, yhä mahtavammin kohoa laulajan hehkuva ääni, kunnes se voitonriemuisilla värähdyksillä leimahtaa rakkauden korkeaan veisuun, antaakseen seuraavassa silmänräpäyksessä sävelten haihtua sointuisiin huokauksiin. Ja tämän häälaulun soidessa luonnon suuressa vihkimäjuhlassa, nukahdin minä niinkuin lintu oksalla, ja jo puoleksi unelmien maailmassa kuulin satakielen lemmenlauluja. Puks, yhtäkkiä kuului laukaus ja kiukkuista murinaa, yksi laukaus vielä ja unentoroksissa hieroin minä silmiäni. Miten kauan minä olin nukkunut, en tiedä, ensi silmänräpäyksessä en voinut käsittää, minkä ihmeen tähden minä istua kökötin ylhäällä puussa keskellä metsää.

Vähitellen palasi muisti. — Minä katsoin alaspäin, oli aivan mahdotonta nähdä sammuvien tähtien valossa mitään, ja vielä tänäkin päivänä on minun mahdotonta käsittää miten Mihail saattoi nähdä tässä pimeydessä. Minä aloin verkalleen laskeutua alas kuusesta, kun kuulin selvästi Mihailin minun allani mutisevan seuraavat kristityn suussa pilkalliset sanat:

Kiitoksi metschän kuningas
Metschän kuldainen kuningas,
Metschän ehdoissa emändy,
Haapasaaren neiti kaunis,
Metschän taatto, metschän briha,
Metschän onni, metschän osmo,
Metschän valgia vasikka,
Metschän koko sugukunda.

Minä kiipesin nopeasti alas puusta. Siinä seisoivat Mihail ja hänen poikansa, he onnittelivat toisiaan ja minua onnellisesta karhuntaaposta, jossa ei minulla puolestani ollut vähintäkään osaa. Karhu oli Ivanan, nuoremman Koninin, kertomuksen mukaan tunkeutunut sen kuusiryhmän läpi, jossa me olimme väijyksissä. Joko se lie saanut vainua kristityn verestä, kuten sadussa sanotaan, tai aavistanut jotain vaaraa, äkkiä se vaan oli rynnännyt suoraan eteenpäin, ikäänkuin vaaraa paeten, silloin kun Mihailin luoti haavoitti sen. Kiväärin tulen valossa oli myös nuori Konin saanut tähdätyksi ja kaatoi kun kaatoikin rosvon maahan. — Päivä oli herännyt. Kellertäviä leimuja häilyi idän hattaroilla ja sammuttivat raukeasti vilkuttavat taivaanvalot. Kahdesta laukauksesta oli metsän soittokunta herännyt eloon. Minä voin selvään eroittaa pajulinnun vähäsen, vaatimattoman laulun, joka henkii suloista luontevuutta, kilttakertun surumieliset äänet, ja huomautushuudot, joita leppälintu hämmästyttävällä voimalla pusertaa rinnastaan, jolla välin tässä luonnon aamuhymnissä muodosti perusäänen kultarintakertun

viehkeä viserrys, joka herättää päivän eloon ja jälleen sen lepoon tuutii. Monta vuotta on kulunut sitten kun tämä tässä kertomani pieni episodi tapahtui, mutta muistelllessani tätä aamua tunnen vieläkin kevään raittiutta, sydänmaan sanomatonta suloa hengähtävän sielussani.

Kotimatalla johdin huomaamatta keskustelumme Mihailin kiitosrukoukseen, minä kysyin mitä hän mutisi eilen illalla istuessamme kuusen latvassa. Mihail ei tahtonut millään muotoa sanoa. Oli aivan mahdotonta saada häntä edes puhumaankaan siitä. Hän sanoi, että mahtisanoja ei saa käyttää silloin kun niitä ei tarvita. Olin pahoillani, etten saanut enkä kenties milloinkaan saa kuulla hänen runoan, kun hän iltasella siinä ilojuhlassa ynnä tanssijaisissa (plätschit), joilla karhun tappaisia vietettiin, pyytämättä ja hiukan häpeissään luki alkuosan siitä runosta, jonka loppusäkeet minä jo ylempänä mainitsin. Kirjoitan sen tähän. Eikä minun tarvitse muistuttaa, että tätä rukousta lukevat hartaudella ja vakavuudella monet sadat meidän maanmiehiämme, vaikka ovat kasvatetut kristillisen kirkon helmassa.

Menin mie miehissä metschään,
Urohissa ulkotöille,
Kah'en kolmen koiran kanssa
Kuu'en vii'en villahännän,
Seitschemän schebelikaglan,
Lapin loajalle salolle
Sinisen metschän sisälle.
Kuljin kuusikumburoilla
Viivyin viitarandioilla
Haukkui koirani karhuun.

Tapio metschän kuningas,
Metschän kuldainen kuningas,
Tuo tuolta tuonembata,
Lapin loajalta salolta,
Sinisen metschän sisältä,
Minun koirat pentukoirat,
Ampujat alakätöiset.

X.

Kyyrölän kylä.

Krasnoje Selo, ei keisarillinen huvilinna, vaan täällä kotona meillä Muolassa, tai toisin sanoin, Kyyrölän kylä, on siksi kummallinen kylä, että muutamat lyhykäiset kynäelmät siitä eivät liene kaikkea viehätystä vailla. Kylä, jota asukkaat sanovat Krasnoje Seloksi, on laajempi kuin moni meidän pikkukaupungeistamme. Lisäksi on sillä ihanaa vaihtelevaa hempeyttä, jommoista ani harvassa meidän kylistämme ja kauppaloistamme on nähtävänä. Lukija kuvitelkoon mielessään kyläkadun — oikeammin maantien — noin virstan pitkän ja melkoisen leveän; molemmin puolin katua ovat talot, niinkuin kaupungissa, vieretysten, mutta siten, että kaikki pääseinät ovat maantielle päin. Tien ja rakennusten välillä on nurmikenttä, leikki- ja kisakenttä kyläkunnan lapsille, vasikoille ja nelijalkaisille. Joka kolmannen tai neljännen talon edessä on kaivo suurine vinttineen, jotka vinosti kohoavat taivaan sineä vasten. Joku puukon tai kirveen raatelema pihlaja tahi koivu, joka on saanut uhrata alimmat oksansa jokapäiväisiin tarpeisiin, katkaisee päätyvien tasaista jonoa ja antaa perspektiiville vaihtelevaisuutta. Talot, jotka ovat rakennetut pyöreistä hirsistä suorastaan maaperään sekä oljilla, laudoilla eli päreillä katetut, ovat enemmän tai vähemmän rappeutuneita ja koristeltuja kummallisilla ornamenteilla ja sahauksilla peräseinän huipussa, alhaalla katonrajassa ja päätyikkunoiden yläpuolella. Sitäpaitse ovat nämä varustetut loistavan värisillä luukuilla.

Yllämainitusta huomaa, että Kyyrölä, — Krasnoje Selo — ei ole mikään suomalainen kylä; Kyyrölä on, tai oikeammin, on ollut, puhtaasti venäläinen kunta. Jo ennen kun Pietari suuri Uudenkaupungin rauhan kautta sai omistusoikeuden Viipurin lääniin, oli hän antanut pois ei vähempää kuin 2,748 kartanoa 28 lahjoituksena, "ikipäiväiseksi ja perittäväksi omaisuudeksi talonpoikineen ja karjoineen" — kuten lahjakirjassa sanottiin. Heti Viipurin valloittamisen jälkeen lahjoitti tsaari Pietari, heinäkuun 21 päivänä 1710, Viipurin kaupungin ensimmäiselle venäläiselle komentajalle, Gregori Petrovitsch Tschenisheffille, 92 taloa Muolan pitäjässä. Lahjoitettujen tilusten joukossa löytyi muutamia niistä lukemattomista autioista taloista, joita "ison vihan aika" Kaarle XII hallitessa oli tuottanut. Sellainen tila

oli Kyyröläkin, jonka komentaja Tschenischeff asututti Vähä Venäjäläisillä — puheen mukaan erään venäläisen sanomalehtimiehen toimesta, joka Kyyrölässä käytetyn venäjän kielen monikon päätteissä ja pehmeissä tekosanan muodoissa oli tuntevinaan maloryssäläis murteen ominaisuuksia. Kuten näemme on tämä perin venäläinen, suomalaiselle alueelle perustettu kylä, jonka tuttavuutta tässä käymme tekemään. — Jos se ylipäätään onkin köyhä ja kurjan näköinen, niin täytyy myöntää, että verrattuna ympärillä oleviin suomalaisiin kyliin saattaa Kyyrölä täydellä todella nimittää itseään Krasnoje Seloksi; sillä täällä löytyy kumminkin halua kaunistaa ja käyttää tarpeellisuuden vaatimuksien yli hiukkasen koristuksiakin. Vähät siitä, jos työ on epätarkkaa ja huolimattomasti tehtyä; löytyy kuitenkin kaikessa tässä kummallisessa sekasotkussa jotakin, josta huomaa, että on tahdottu uhrata kauneudelle. Melkein keskellä kylää on vanha hovitila, suunnattoman suuri puupalatsi, aikoinaan varustettu pylväskäytävällä paestiläisistä patsaista, vanhaan Viipurilaiseen tapaan tehdyt hirsistä ja käärityt säkkikankaalla, jonka jälkeen pinta maalattiin ihanasti naxosmarmorin vahakeltaseen väriin tai hienosuonisen giallo anticon tapaan, kaikki liimavärillä tietysti. Päälystys on laudankappaleista, ikkunat korkeat, kaarevat, pielet lankuista tehdyt. Ylinnä kohoa puinen torni kupulakineen ohuista, taivutetuista laudoista. Sisäpuolelta on kupulaki maalailtu ja koristeltu roseteilla, kukkaisköynnöksillä, haaraisilla kynttelinjaloilla y.m. Tuo upea rakennus vaatelijaine ja outoine muotoineen on oivallinen kuva siitä vuosisadasta, jolla se on rakennettu.

Entinen puisto, joka oli ollut järjestetty komeaan malliin, pensasaitoineen lammikoineen ja siltoineen, on nyt hakana, jossa vain kultakoristeet ja joku heinittynyt ruusupensaisto ja pari lahonnutta jalustaa puhuvat menneiden aikojen loistosta.

Oltuaan lakkatehtaana, rohtolana ja postitoimistona, on rakennus laadittu asumukseksi 32:nen reservikomppanian päällikkö- ja alapäällikkökunnalle. Ja varmasti saa vakuuttaa, ettei yksikään reserviupseereistamme majoile niinkuin 32:nen komppanian esimies.

Hovileirin lähellä on venäläinen kirkko, kirjava rakennus, joka hohtaa kaikissa sateenkaaren väreissä. Etempänä on entinen "muonakasarmi", jossa Suomesta Siperiaan kuljetettavat vangit saivat levähtää, nyt iso, rappiolle joutunut puukoku. Kuten näkee, on Kyyrölän kylää aljettu rakentaa paljoa suuremmassa mitassa kuin elämä kylässä, ainakaan tätä nykyä, jaksaa täyttää.

Joskus kauniina kesäpäivänä, etenkin lauantai- tai sunnuntai-ehtoina, saa kuitenkin leveällä kyläkadulla joskus nähdä semmoista eloa ja liikettä, joka muistuttaa niistä ajoista, jolloin läänitysherra täällä kaikessa komeudessaan asui, metsästi, piti juomakemuja ja maalaisjuhlia korkeasäätyisille vieraille keisarin kaupungista. Kaikki kylän asukkaat ovat silloin ulkona kadulla, istuvat kaivolla tahi lepäävät portailiansa. Pojat pelaavat "bafkaa" huolellisesti siloitetuilla porsaanluilla, tytöt tanssivat ja laulavat vapaasti, sillä välin kun vanhemmat käsiharmonikan soidessa juttelevat päivän tapahtumista.

Tavattoman paljon harakoita istuu kaikilla aidoilla ja räkättävät arioita "la gazza ladra'sta". Vielä kirjavimmat kuin harakat ovat naisien puvut; hame moniväristä kattuunia, leikattu yhteen palaan liivien kanssa, joka on hyvin ruman näköistä. Vyötäinen nousee siten korkealle ylös melkein kainaloihin, ja paitsi että se turmelee poven, antaa se vartalolle kovin hullunkurisen muodon; pää ja thorax ovat verrattoman pienet suunnattoman abdomenin rinnalla, puhuaksemme hyönteistutkijain kielellä. Miesväkeä näkee sangen vähän. Kaikki ovat puetut tavanmukaiseen muschikpukimeen. Syy tähän epäsuhteesen miesten ja naisten lukumäärässä on se, että maanviljelys ja käsityö ovat näillä seuduilla tyyten vaihtaneet paikkaa toistensa kanssa. Mies on puutyöntekijä, astianvalaja, maalari, tapetinpanija ensisijassa, sitten vasta maanviljelijä. Hän oleksii enimmäkseen läheisissä kaupungeissa, Viipurissa ja Pietarissa, käsityöläisenä; pääsiäiseksi hän tavallisesti palajaa kotiin, mutta niinpian kuin kevät lähenee, herää hänessä kaiho pääsemään ulos maailmalle. Ei siis ole ihmettä, että maanviljelys on vallan alkuperäisellä kannalla, vallankin kun maa on yhteistä ja jaetaan viljelijöiden kesken — jos oikein asian kuulimme, joka viides vuosi. Kaikilla talonpojilla ei ole edes omaa hevoistakaan; kyntö- ja kylvöaikana lainataan juhta joltakin onnellisemmalta naapurilta.

Kieli on, niinkuin yllä mainittiin, venäjä; miehet puhuvat kuitenkin melkein kaikki suomeakin. Viime aikoina on suomalainen sisäänmuutto tullut huomattavaksi. Moni rakennus on jo rakennettu pitkin kylänkujaa, josta melkein aina tietää, että joku kansalaisemme on talon rakentanut.

Kylässä on koreaksi maalattu kansakoulu, joka nauttii kannatusta Suomen valtiolta kuin myös joltakin venäläiseltä virkakunnalta. Kansakoulun opettaja on syntyperäinen venäläinen, eikä ymmärrä sanaakaan suomenkieltä. Ikävää on, että lapset, jotka kaikessa tapauksessa ovat suomalaisia, Suomen alamaisia, eivät ole tilaisuudessa oppimaan Suomen historiaa ja maatiedettä. Koulun tarkastaja, ponteva suomalainen pappismies, ei ole voinut tehdä niin mitään tämän suhteen, sillä oppikirjoja venäjää puhuvia suomalaisia varten ei löydy laisinkaan. On helppo käsittää, miten herra koulumestari kuvailee Suomea ja Suomen historiaa oppilailleen. Sillä kannalla kuin opetus nyt on, on sekä surkeaa että naurettavaa kuulla opettajan selittävän "isänmaan historiaa" oppilaille. Saporogit, tatariruhtinaskunta Krimin niemellä, Ivan julma ja muut aasialaiset suuroherrat, kaikki he kuuluvat

"isänmaan historiaan". Maatieteessä, jossa Suomi on paremmin kuin historiassa esitettyinä, ei ole aivan voitu olla lukuunottamatta "tschudilaisia rajamaita"; ja opettaja on, käyttäen avukseen vanhaa venäläistä, Viipurin läänin karttaa, juurruttanut oppilaittensa päihin muutamien kaupunkien, jokien ja kaikkien rautatieasemien nimet Viipurin ja Pietarin välillä. Tätä tehdään Suomenmaassa, Suomen alamaisille, Suomen valtion kustantamassa koulussa. Kuta useampia kansakouluja perustetaan venäläis-suomalaisissa kylissä, sitä tärkeämpää on valvoa, että kouluissamme käytäntöön otetut oppikirjat käännetään venäjän kielelle, jotta ei tuota melkoista määrää venäjää puhuvia suomalaisia kasvatettaisi isänmaatansa halveksimaan.

XI.

Poikana olo ajoilta.

Sodassa.

Viipurista aina Uuraansalmelle saakka on saaristo kallioista. Pienet, paljaat saaret ovat enimmäkseen karkeaa graniittia, kerroksista kuin liuskakivi, ja kasvavat harvaa mäntymetsää, jotavastoin mannermaa on alhaista ja savista. Uuraansalmesta länsietelään päin muuttuvat saaret matalammiksi, ovat savikkopohjaisia ja vaihettavat kangas-petäjän tuuheaan leppään ja koivuun, vieläpä jalommatkin puulajit, tammi, vaahtera ja lehmus muodostavat pieniä kauniita lehdikoita — mutta nyt on mannermaa, joka muuttuu yhä enemmän ja enemmän santaiseksi, peitetty vyörykivillä, kunnes Teerijoen luona komein "falaise", niinkuin ranskalaiset sitä nimittäisivät, sanoo Suomenlahden vieriville aalloille "tähän, mutta ei etemmäksi". Muuan noista ensimmäisistä savisista saarista Uuraansalmen läheisyydessä kuului saariryhmään, joka oli äidinisäni oma. Olen unhoittanut saaren nimen, mutta sanokaamme sitä Sorsaluodoksi; se oli sodanaikana 1855 joutunut venäläisen tykkiväestön haltuun ja ainakin neljäs osa saarta oli paljaaksi kuorittu, sillä turpeita, joita välttämättömästi tarvittiin vallituksiin, ei ollut muualla kuin täällä. Ennenkuin jäännös saaren viheriäisestä vaipasta käärittiin kokoon ja kuljetettiin pois noihin pieniin linnoituksiin, jotka ainakin syrjäisen mielestä näyttivät olevan tarkoituksetta viskellyt ympäri Suomenveden pohjaa, tahtoi vaari niittää sieltä ne heinät kuin niittää saattoi. Eräänä kauniina heinäkuun päivänä lähdimme me, vaari ja minä, katsomaan, miten heinänteko sujui. Vaari käveli ja minä tein koukeroita polkua pitkin, joka kulki kahden vainion välillä, joilla ruis huojui puolipäivän tuulen puhaltaessa. Kun pelto loppui, tulimme me mahtavaan honkametsään, jossa päivänsäteet vaivalla pääsivät puikahtamaan tummien havujen ja tiheän oksien välitse, muodostaakseen sinne ja tänne smaragdivehreän pilkun kosteaan sammalikkoon keskellä kosteaa, viileää pimentoa. Hetken kuluttua ilmaisi yksitoikkoinen, soinnukas kohina, että me lähestyimme meren rantaa, ja tien tehtyä viimeisen äkkimutkan lepäsi meri meidän edessämme.

Ehdoton hämmästyksen ja ihmettelemisen huudahdus pääsi huuliltamme. Kaukana keskellä selkää oli komea laivasto sota-aluksia, Englannin ylpeä lippu liehui joka mastossa.

Nyt oli päästävä salmen yli. Tavallisissa suhteissa, s.t.s. kun vaari ei ollut mukana, oli meillä pojilla tapana kulkea salmen yli siten, että riisuimme vaatteet päältäämme, valitsimme läheisestä haasta semmoisen lehmän, joka osasi uida, sidoimme vaatteemme sarviin ja ajoimme lehmän veteen, jonka se tavallisesti varsin mielellään teki, sillä Sorsaluodolla kasvoi parempi heinä, itse me pitelimme kiinni lehmän hännästä ja tulimme tällä kekseliäällä tavalla hinatuiksi tuon melkein neljännes virstan leveisen salmen yli. Olimme tehneet sen huomion, että jos lehmä keskellä salmea rupesi uimaan kehässä, tuli se siitä, että vaatteet olivat valuneet elukan silmille, niin että se ei voinut maata nähdä. Palausmatka tehtiin samalla tavalla. Nyt oli vaari muassa ja me astuimme vallan vakavina venheesen, joka sattumalta oli saapuvilla. Saareen päästyämme, menimme me niin sanotuille ruotsalaisille valleille. Taru kertoo, että Kustaa III, ollessaan laivastoineen Viipurin lahdessa kuuluisan Viipurin kujanjuoksun aikoina, oli rakennuttanut nämä vallit, mutta epäilemättä oli tuo arvelu väärä, sillä näissä löytyi tiiliäkin, ja tiilinpolttoon ja muuraustyöhön ei Kustaa III:lla sentään ollut aikaa. Istuimme siellä korkeassa, pehmeässä nurmikossa, Nopsat sisiliskot ja kiivaasti kirkuvat rantapääskyt tahtoivat anastaa meiltä meidän lepopaikkamme,

Meri kävi pitkissä pehmeissä aalloissa rantaa vasten, kuohupäiset laineet näyttivät mielihyvällä hiipivän pitkin kallioiden sileitä kupeita, suviaurinko valoi hohdetta kimaltelevalle merenpinnalle ja loi sille kaikki sinen vivahdukset, safiirin vienosta väristä alkaen indigon tummaan väriin saakka, joka huomautti syvyyden kauhuista, ametistin läpikuultavasta välähtelevästä kimaltelusta ja lazurkiven vakavasta sinestä niin kevyisesti että se näytti ilmassa leijuvan. Mutta keskellä meren pintaa lepäsi

värijuova, jonka värejä ei vielä kukaan ole taitanut nimeltä sanoa; se oli auringonvalo.

Nyt lepäsi siellä, tässä loistavassa juovassa, nuo mustat turmiota tuottavat jättiläiset ja erosivat taivasta ja maata vasten kuin suuret varjokuvat.

"Ovatko ne meidän vihollisiamme, vaari?"

"Ovat, poikaseni!"

"No silloinpa saamme kohta nähdä sotaa, savua ja kuulia, kanuunia ja sotamiehiä", sanoin minä, riemastuksissani kaikesta kummallisesta kuin oli tuleva.

"Valitettavasti saanemme nähdä sekä yhtä että toista siihen suuntaan. Ei ole ensi kerta, kun nämät seudut saavat tuntea sodan vitsausta." Ja vaari rupesi kertomaan Viipurin kujanjuoksusta, joka kuusikymmentäkuusi vuotta takaperin tapahtui juuri tässä. Me nousimme seisomaan vallilla, vaari osotti etelään Koivusaarta ja Teikarsaarta kohti, tarkemmin näyttääkseen taistelupaikkaa, kun samassa kaikua jyräys kuului. Jotain vilahti silmiemme edessä, voimakas ilmavirta painoi meitä, vaarilla oli siksi mielenmalttia, että antoi minulle kovan lyönnin niskaan, joka silmänräpäyksessä kaatoi minut maahan, itse hän myös heittäytyi heinikkoon kiivaasti huutaen: "makaa hiljaa, Kalle". Samassa kuului kauhea pamaus, tulta iski, maa tärisi ja meidän päallemme satoi hiekkaa ja multaa, niin että me olimme aivan tukehtua.

"Kalle poikani, miten sinulle kävi, oletko haavoitettu?"

"Olen, vaari!"

"Mihin! Miten! — ei, makaa hiljaa!"

"Niskaan, vaari."

Vaari kumartui äkisti puoleeni, tarkasti niskaani ja sanoi naurahtaen: "et sinä ainakaan ole pahasti haavoitettu. Mutta nyt kotiin, kas niin, astu eteenpäin, joudutaan venheelle, sota näyttää käyvän vaaralliseksi täälläkin. Meidän täytyy muuttaa pois saaristosta." — Minä vakuutan, että me pääsimme paljoa sukkelampaan kotiin kuin Sorsaluodon saarelle taannoin. Ei koskaan ole mikään voitosta riemuitseva Caesar tullut ylpeämpänä ja onnellisempana vanhaan Roomaan kuin pikku Kalle vaarinsa kotiin. Ja olipa hänellä syytäkin. Lossarin Sassa oli kerran ollut tappamassa hyljettä, joka oli mennyt nuottaan; voudin Matti oli katkaissut pikkurillinsa silppukoneessa; Antti, paimenpoika, oli ollut vedenvaarassa eräällä kalaretkellä; Juhana oli avannut portin kuvernöörille eli keisarille, ei päästy koskaan oikein selville, kumpiko noista kahdesta se oikeastaan oli; kaikki olivat nähneet, kuulleet tahi tehneet jotakin, joka oli tavallista kummempaa. Hän yksin, pikku Kalle, lellipoika, herraslapsi muka, hän ei ollut mitään nähnyt. Toimeton, voimaton oli hänen ikänsä kulunut isän työpöydän alla, paksujen latinalaisten kielioppien suojassa, ja sanakirjain takana, jotka paisuivat ylpeydestä, kun tiesivät niin paljon, paisuivat niin, että siannahkakantensa halkeilivat selkäpuolelta. Mutta nyt, nyt olivat asiat toisin, nyt yhtäkkiä, ja niin kaikinpuolin tavatonta. Kalle oli ollut sodassa. Antti ja Matti ja koko poikaparvi kuulivat kummeksien ja kadehtien pikku Kallen puhuvan sodan vaaroista, taistelun tuhoista. Kaikki he olivat kuulleet tuon jyrinän, mutta ei kukaan ollut, niinkuin pikku Kalle, sitä omin silmin nähnyt.

Ja pikku Kallesta tuli kenraali ja hän komenteli aamusta varhain iltamyöhään viisimiehistä joukkoaan, joilla oli aseina lapioita, haravia ja aidanseipäitä, kunnes hän eräessä kahakassa sattui polkemaan kuoliaaksi kananpojan ja rikkomaan ikkunaruudun, joka tuotti hänelle pari korvapuustia vaarin emännöitsijältä. Sivumennen sanottu, vanha eukko, niin täpö täynnä kertomuksia merenhaltijoista, menninkäisistä, prinsessoista, verenimijöistä ja muista kummituksista, että kaikki Andersenin sadut ja kertomukset ovat haihtuneet muistostani niiden kuvauksien rinnalla, joita hänen runsas ja eriskummallinen mielikuvituksensa syyti etemme jok'ikinen päivä. Korvapuustit tekivät kuitenkin toivotun vaikutuksen, ne jäähdyttivät taisteluintoa, ja rauhaiset ajat koittivat jälleen äidinisin tammien kaartamalla pihamaalla ja jo aikoja ennen kuin rauhanliitto Pariisissa tehtiin.

Keisari tulee.

Ah! olisittepa vain nähneet vanhan kunnan kaupunkimme ja meidät sitten! Siitä on jo hyvin kauan. Alamainen nöyryys, vilpittömin nöyryys, hohti vanhoista uudesti kalkituista ja siistityistä taloistamme, jok'ikisestä huokosesta yhteiskuntalaistemme sileäksi ajeltuilla leuoilla. Yksin kadutkin olivat pukeutuneet jonkinmoiseen pyhäpukuun; missä olivat nyt kaikki kuopat ja lätäköt, joissa me pojat tavallisesti koittelimme saappaitamme! Missä kaikki mukurat ja kohopaikat, varta vasten tehdyt, jotta meidän 4 tai 5 ajuriamme oppisivat tuon jalon taidon "ohjaamaan korskuvia oriita!" Poissa! Katu oli tasainen kuin permanto, sillä keisari oli tuleva. Tämä mahtisana oli aivan ihmeellisellä tavalla

hämmentänyt meidän jokapäiväistä elämäämme. Kaikissa ikkunoissa riippui vanhoja tomusia ja koinsyömiä mattoja. Isän punavuorinen aamutakki oli, samaten kuin paljon muutakin punaista ja sinistä, muuttunut komeaksi lipuksi; nyt se liehui hupaisesti syystuulussa, muiden koreiden tilkkujen ja vöiden joukossa. Alhaalle kalitkan (kaupunginportin) luo olivat raatimies ja leipuri Zinke, joka myöskin oli kaupungin arkkitehti, pystyttäneet kunniaportin, joka minun mielestäni oli kelpaava kaikille maan mahtaville voitonsankareille. Se oli laadittu lehvistä ja kuusenoksaseppeleistä ja oli erinomaisen pulska, komeine pylväineen, ornamentteineen ja "krokaanin" muotoisine huippuineen. — Semmoista oli kaupungissa. Perheissä oli yhtä juhlallista. Serkut maalta olivat tulleet, leivottiin ja puhdistettiin, ja ennen kaikkia, joka ainoassa suojassa ommeltiin ja siliteltiin, sillä jokainen, jolla vaan henkeä oli, aikoi illalla tanssiaisiin. Näinä ihanoina päivinä olivat kaikki kurinpidon siteet laenneet, ei, enemmänkin vielä, ne olivat poikki katkenneet, kuria ei ollut enää. Päivät päästään lorvailimme me pojat katuloilla sinisissä takeissamme, joissa oli kultanapit ja lyyryn kuva. Sillä tietäkääs, hyvät herrasväet, me lukiolaiset olimme päivän kunniaksi pukeutuneet sinisiin hännystakkeihin, joissa oli pystykaulukset mustasta sametista. Yhdeksän ja kymmenen vuotiaita poikasia, niinkuin silloin olimme, lienemme me komeassa puvussamme olleet aivan kuin positiivinsoittajan marakatit. No niin, sillä välin kun koulumaisterit kotonansa liimasivat yhteen tuppia, miekkaa ja kahvaa, jotka olivat alituisessa eripuraisuudessa keskenään, kiilloittivat nappiansa ja harjailivat vanhoja maatuneita juhlapukujaan ja niin sanottua "venhettä", vallitsi rajaton vapaus nuorukaisten seassa. Ihana aika! olisin halunnut keisareita joka soppeen.

Suuri päivä oli nyt tullut. Esiratsastajoina oli vaahtoosilla hevosilla karauttanut kaupunkiin ja pormestarillemme Buchman'ille ilmoittaneet, että keisari tulee. Buchman oli pieni, jokseenkin lihava mies. Hän oli hieno herra, kelpo pormestari ja kunnan mies muuten. Vaikka niin lystikäs vartaloltaan, oli hän kuitenkin arvossa pidetty. Nyt hän seiso hartaa odottaen, katsoen pitkälle sillalle päin; suolaa ja leipää oli vieressä hopeatarjottimella. Pari konstaappelia seiso hänen rinnallaan. Vähä väliä kääntyi pormestari kansajoukon puoleen ja sanoi varoittaen: "Sein Sie nur ruhig und vergessen Sie nicht das Hurra!"

Paitsi sitä että pormestariimme oli odotuksen kuohuksissa, oli hän vielä vihanenkin. Pieni vahinko Siliverstoffin portaiden luona oli karkoittanut sen juhlallisen levon, joka muutoin lepäsi hänen hohtavilla kasvoillaan. Seikka oli nimittäin se, että raatimiehillä oli tapana ennen istuntoa ja ennen muita tärkeitä yhteiskunnallisia toimituksia käydä Siliverstoffin kurenjassa (ruokakaupassa) ottamassa pienen päänselvittäjän ja haukkaamassa palasen juustoa päälle. Niinpä ei tänäkään tärkeänä päivänä voitu päänselvittäjää unhoittaa. Ja itse pormestariikin oli samaa mieltä. Se oli otettu ja juusto myös; nyt astuivat meidän isät jyrkkiä portaita alas, pormestari vilkkaasti jutellen. Alhaalla portaiden juuressa oli eräs maidonmyyjä kärryineen, astioineen ja äkäisine hevosineen; — maitohevokset ovat aina äkäisiä! Ja tapahtui niin kamala tapaus, että hevonen purasi meidän korkeaa esivaltaamme. Tämä teki hirmustuneena kokokäännöksen ja asettui semmoiseen asentoon kuin minä aina ajattelen Epaminondaan Mantinean luona olleen. Hän lähestyi eläintä ja lausuen "ah sinä kirottu koira" kohotti hän vasenta jalkaansa antaakseen hevoselle potkun. Lyhyt oli hän, lyhyt oli jalka. Pormestari keikahti ja kaatui katujoaan kumoon. Kaupunginpalvelijat nostivat hänet pystyyn, puistelivat hänestä roskat ja vangitsivat eukon ja hevosen.

Mutta me jätämme Senatus populusque Wiburgensis heidän hartaasen odotukseensa ja kerromme erästä tapahtumasta ylempänä ison kadun varrella.

Ensin täytyy minun jutella kaikista niistä pauloista ja kavaloista koukuista, joita siihen aikaan oli asetettu katukäytävälle ja niiden viereen, kaikille joutilaille kävelijöille suureksi harmiksi. Paitsi yhtä ja toista porrasta siellä ja täällä, löytyi raudoitettuja väistökiviä kaikissa kadunkulmissa, ja useimmiten olivat niiden kulmat niin terävät, että ohikulkevaisten vaatteet tarttuivat niihin ja repeytyivät. Väliin oli katukiven paikalla kuoppa, tavallisesti vettä täynnä, ja vihdoin viimeiseksi olivat talojen kellarien ovet kadunpuolella. Aina 8 jalkaa syviä kuoppia portaineen ja mustaksi maalattuine raudoitettuine kaiteineen oli rakennettu keskelle katukäytävää. Nämä portaot olivat alati rinkelieukkojen ja heidän vakkojensa vallassa. Yhdelle näistä kaiteista olimme me pojat, vastoin vanhempien ja muiden asianomaisten ankaraa kieltoa asettautuneet; täältä me saatoimme nähdä pitkin katua Ylä-Paramonoffilta aina Ala-Paramonoffille saakka ja vieläpä vähän etemmäksikin. Mikä kirjava kuva silmäimme edessä. Viipurilainen naismaailma "lyhveissä vaatteissa" [Lyhveet vaatteet olivat ylempänä "Saaristossa" nimisessä kertomuksessa kuvattu Viipurilainen kansallispuku.], pöhöhihoissa ja punasissa nutuissa. Jääskien eukot valkosissa "hunnuissa", Joutsenolaiset ruunisissa pitkässä takissa, kaupparyssät punasessa paidassa, joka oli housujen päällä, hyväluontoisia porvarirouvia "katsaveikka" [topattu päällystakki] yllä. Nyt näkyi ylhäällä mäellä kahden valkosen hevosen vetämät vaunut; nyt mahtaa keisari tulla; seuraavassa silmänräpäyksessä pamahti kanuunanlaukaus. Tuntui kuin sähköinen sysäys kansajoukossa, sysäys niin voimakas, että me muutamien maalaisserkkujen kera heti syöksyimme alas kellarinporstuaan. Pauhina, joka oli niinkuin kaukaisen kosken tai tuuliaispään synnyttämä kohina, tuli yhä lähemmäksi. Kurjuutemme syvyydestä kuulimme pormestarin "Seien Sie nur ruhig und vergessen

Sie nicht das Hurra". Mutta mahdotonta oli mitään nähdä. Muutamia tanakoita sääriä ja leveitä selkäpuolia, pieni viiru sinistä taivasta ja kattopelti, kas siinä kaikki kuin me saatoimme erottaa. Melussa ja hurrahuutojen kaikuessa ei kukaan kuullut meidän rukouksiamme ja valituksiamme. Nyt kuului sieltä ylhäältä kavioiden kopinaa ja vaunujen rytinää; ne olivat kai keisarin vaunut, jotka ajoivat ohitse. Minä en saanut nähdä vilahdukseltakaan majesteettia tai vähäpätöisintä pientä kamarijunkkaria tai hovipalvelijaakaan ja mikä oli vieläkin harmittavampaa, keisari ei saanut nähdä minun takkiani, jossa oli pystykaulus ja yhdeksän kiiltävää nappia. Zinke, Zinke, miksis teit minulle tämän; avonaiset kellarinporstuat olivat sinun toimestasi.

Kostaaksemme yhteiskunnan väärinkäytöstä meitä kohtaan, syljeksimme me iltasella suuremmoisen juhlaavalaistuksen aikana "ploschkoihin", niin että sihisi, räiskyi ja haisi härskiintyneen öljyn katku ympäri katuja ja kujia. Kosto oli suloista. Selkääni en saanut, vaikka takki oli pilalla, mutta aika nuhan sain, sillä kellarinporstuassa seisoiimme nilkkaa myöten vedessä.

* * * * *

Keisari tuli, hän näki, hän meni, suureksi suruksi ja murheeksi meille nuorisolle. Me tunsimme ilmassa että reaktionin aika oli tulossa, sillä seuraahan laitonta vapautta tavallisesti ankaran sortovallan aika. Senatus populusque saattoi häntä tullin taa.

Käynti Uuraansalmella.

On monta, monta vuotta sitten kun minä viimeksi näin Uuraansalmen, lieneepä jo 20 tai 25 vuotta. Sattumuksesta tulin äskettäin käymään tässä Viipurin oivallisessa satamapaikassa; mikä eroitus entisyyden ja nykyisyyden välillä. Ja eroitus on olemassa, ne eivät ole vaan nuoruuden muistot, jotka suurentavat, kaunistavat ja kirjavalla väenkuohulla asustuttavat Uuraansalmen hietasärkät, sen salmet ja mahtavan meren tuolla kaukana, johon voin sovittaa Byronin sanat:

Oi meri sua nuorna rakastin!
Se riemuni kun lainehillas vain
Mä kuplan lailla keinuin, taistelin
Ja aaltois kanssa pidin puoliain.
Kun ärjyi myrsky meitä pelottain
Ol' itse pelkokin se riemuisaa:
Kuin lasta mua suojaelit ain'
Mä luotin aaltoos, käsin ottaen
Kuin nytkin otan, harjaas hymyillen.

Me meloa lotiskoimme hiljaa kaitaan salmeen, keltasien pitkien hiekkasärkkien väliin, jotka matalassa kaareissa ympäröivät kirkasta ruskeanvehriäistä vettä — alati liikkuvaa, milloin virraten merelle päin, milloin Viipurin lahtea kohti. Oliko tämä Uuraansalmi! miten erilainen kuin ennen, silloin satamapaikka, ensimmäinen Suomessa, nyt linnoitus. Poissa olivat ne keulat, jotka kaukaisilta mailta kuljettivat kaikkea mitä Etelän aurinko kasvatti ja kypsytti Välimeren rannoilla. Poissa olivat komeat Itäindiassa purjehtivat laivat jotka kuparoituine kylkineen olivat kyntäneet kahta valtameraa ja jotka jyrähtelevillä laukauksilla välkkyvistä tykeistä kokassa ilmoittivat kotiintuloaan. Silloin oli eloa ulapalla, sen saatte uskoa. Lippuja ja liehuttimia jok'ikisessä paikassa, missä vain saatiin värillinen liina tuulessa liehumaan, purjehti kaukokulkija salmen suusta. Tullivirkamiehiä, katteinin perhe ja tuttavvia, merimiesten vaimot, rantakasakoita ja lastinpurkajoita souti laivaa vastaan, joka keveästi keinui aalloilla. Siellä laivassa löytyi aina jotakin, joka ansaitsi katsomista tai maistamista, kiinalaisia ukkoja posliinista, pöytäkaluja ja rasioita, arabialaista kahvia, Constantian viiniä, joka lemusi viettelevästi ja suloisesti kukkasilta ja Taffelvuoren kupeilta tuoduilta ryydeiltä. Ja suurinta riemastusta nuorten joukossa herätti joskus joku apina, uistin tai heleänvärinen kirkuva papukaija — kaikki harvinaisia vieraita siihen aikaan. Ja kun "Toivo" tai "Kunnia", "Usko" tai "Varma", tai joku muu laiva — sillä senaikuisilla laivoilla oli ainoastaan abstraktisten käsitteiden nimiä — tuli sillan viereen ja käännettiin kupeelleen tilkittäväksi, silloin siellä löytyi aarteita arvaamattomia kuparilevyllä ja lankuilla veden rajassa. Kaikki Uuraansalmen pojat häärivät venheissä, ruuhissa ja vanhoilla makasiinin ovilla jättiläisen ympärillä aivan kuin allit aaltojen kiertämällä kalliolla. Siinä tehtiin vaihtokauppoja, tingittiin ja käytiin sotaa meren aarteista. Tuossa on komeamuotoinen meritähti kiinni puristuneena välkkyvään kupariin. Eräs lentokala raukka oli tarttunut siivistään laivan kylkeen. Siinä kimalteli purppuran- ja perlemon loistossa kaunis okasimpukka, se oli tarttunut liinasiin leväkasveihin, jotka menestyivät mainiosti laivan pohjassa — nyt olivat kylmät vedet karkoittaneet eläinraukan sen koreasta majasta. Muistan vielä miten ilo oli ylinnä poikaparvessa, kun miekkakalan terävä ase, joka nyt on edessäni kirjoituspöydällä, saatiin lankusta sellaisen Itäintiankulkijan vaskiverhotuksen yläpuolelta, lukemattomia täplikkäitä näkinkenkiä annettiin tuosta hohtavasta kappaleesta.

Entäs vanhat hollantilaiset kauppa-alukset, minkä romantillisen loisteen ne loivat ympärilleen! Ne

muistuttivat Virgiliuksen kertomusta "korkearunkoisista simpukoista", ja nuo puupiirokset, joita 50-luvulla löytyi joka talossa täällä rannikolla, esittäen muistorikasta tappelua Trafalgarin luona. En unhoita koskaan, miten nuo leveärintaiset laivat varmasti ja verkallensa nousivat vastavirtaan. Ja mimmoiset laivat! Perä korkea kuin kartano, loistaen kullalta ja viheriäiseltä, etunokka tylsä ja pystynäinen, varustettu "Neptunuksen" tai "Najadin" kuvalla, jotka olivat aivan "Bauern Breughelsin" hollantilaisten poikain ja tyttöjen näköisiä. Kokan ja perän kohotessa taivasta kohti, oli laiva keskikohdalta ainoastaan muutamia jalkoja yli vedenpinnan. Ja siinä, keskikohdalla juuri, siinä seisoivat katteini, punakkana, löyhkyten silliltä ja anisviinalta, ja hän sylkäisi mukavasti etuhampaitensa välistä noin oikein taiteellisesti. Sellaista laivaa, sellaista katteinia Te ette saa enää nähdä; niin, kenties muinaismuistokokoelmassa Amsterdamissa tai Antwerpenissä; mutta sellaista silliä ja sellaista anisviinaa ei löydy enää koko Hollannin maassa.

Kokonainen mastometsä oli molemmin puolin salmea, kaikkien Euroopan mertakulkevien kansojen liput liehuivat silloin merituulen pnhallellessa, ja jok'ainoassa majailutalossa sai kuulla babylonialaista kielensekotusta. Siihen aikaan oli Uuraansalmi Suomen etevin satamapaikka; Savoon ja Karjalaan lähetettävillä tavaroilla oli silloin ensimmäinen varastopaikka suomalaisella pohjalla tässä, juuri näillä hiekkasärkillä. Silloin ei ollut kysymyksessä perustaa tullikamaria joka ainoaan pieneen kylään Saimaan vesien varsilla. Viipurin tukkukauppias käyskenteli varmana ja mahtavana, tarttui tanakasti suureen avaimen, joka laajoihin tavara-aittoihin sulki kaikkia, mikä taisi viehättää silmää ja makealta maistaa. Silloin täällä koottiin toinen suuri omaisuus toisensa jälkeen.

Mais, ils sont passé, les beaux jours! Jokainen kauppias ja kaupustelija Kuopiossa ja Savonlinnassa, Joensuussa ja Iisalmella ottaa nyt tavaransa suoraan ulkoa eikä tarvitse mielestään rikastuttaa Viipurin kauppaneuvoksia ja konsuleita. — Se vapaus, se vapaus, — se on vaarallista! — ja Uuraansalmen laivanvarustajain, kauppa-asioitsijain ja tullimiesten ohitse puhkuaa "Yrjö Koskinen", "Aleksander" y.m. — kanavata myöten ylös jok'ikiseen Saimaan vesistön sopukkaan, — se on surullista, mutta se on totta.

Mutta mimmoiselta sitten nykyään näyttää tuo kerran niin eloisa ja vilkas satama? Surkealta näyttää! Tuossa tulee muuan englantilainen alus, iso kuin "Befanut" lastensadussa, musta kuin neekeri, ei edes punasta viiruakaan reunassa, ei ole kokassa kuvaa, ei ole kokka ja perä kauniisti kaarehtiva, suora ja sileä se on, kuin rautalevy; ja rautaa se onkin, se avaa suuren kupunsa, syöksee yhdessä päivässä sisästään rautakiskoja ja tankoja, pyöriä, tulenkestäviä tiiliä, levyjä ja haulia, niin paljo kuin tämä maa tarvitsee puoleksi vuotta, Ja lastaa, saatanallisen vingunnan ja ulvannon rämäkässä, lankkuja, lautoja, soiroja, hirsiiä. Mutta mimmoiset lastit! Metsät, jotka kerran vihannoitsivat Saimaan ja Pielisjärven saarilla ja niemekkeillä, lehdot, joissa rastaat lauloivat valoisina kesäoinä, ne vaeltavat kuin suupala jättiläisen sisään; metsät, joissa karhu ja villipeura ovat etsineet suojaa ja olleet hyvässä turvassa, menevät samaa tietä, kuolleiksi tolteiksi ja kuutiojaloiksi muuttuneina, ja kun tuo täyttymätön vihdoinkin panee kannen kaiken sen päälle kuin se on sisäänsä kätkenyt, niin ottaa se vielä kulauksen, metsiemme ytimen, mehun ja mahlan, — tervan tuhannen tuhansista havupuista. Ja sitten lähdetään kotimaahan jälleen. Ja hollantilainen, — nuoruuteni rakkaus! — voi, hän ei tule koskaan enää —, ainoa hollantilais-tavara kuin täällä nyt näin, oli "hollantilaisia hirsiiä". Tyhjät ovat rannat ja nuo kummalliset laiturit (lautakasoja, puoleksi ranta-äyräällä puoleksi vedessä). Varovaisesti on kiivettävä niiden yli, sillä vaikka täällä ei ole ahdingosta puhuttakaan, niin on varovaisuus kuitenkin parasta; käyntisilta on nimittäin kuin sakkilauta, jossa joka toinen ruutu on kolo. — Suurten höyrylaivojen kera on kaikki runollisuus kadonnut Uuraansalmelta, se on säikähtänyt höyryvivun vinkunaa ja höyrypillin ulvahdusta. Höyryt purkavat ja lastaavat muutamissa päivissä saman määrän kuin muoin lastattiin kymmeneen purjelaivaan, eivätkä viivy päivääkään kauemmin kuin tarvis vaatii; korjaukset ja tilkitykset eivät tule kysymykseenkään.

Mikä suuressa määrässä synkistyttää Uuraansalmea, on se linnamainen ulkomuoto, jonka saaret ovat saaneet. Löytyi täällä tosin ennenkin valleja, — yksinkertaisia miellyttäviä muuria, omiaan syöttöpaikaksi parille takkuiselle komentajan lehmälle, oivallisia leposijoja nukkuville laivamiehille — mutta nyt kohoavat uhkaavat muurit lankkuristiköiden ja hirsikasojen yli. Tervan ja sillinhajun ohella tuntuu tuo tunnettu venäläishaju, ja korkealla yli lippujen ja liehuttimien näkyy ylhäällä vallinsarvella kaksipäinen kotka. Ja tunnettuhän on, missä se linnoituksen vallille istumaan iskee, siellä ei viihdy runous, eikä ihailtava sulo.

Sellaisena löysin nyt Uuraansalmen, monien ja pitkien vuosien kuluttua; ja kun olen alkanut esittämällä lordi Byronin runoa "Ritari Haroldin toivioiretki", niin sopii lopettaakin säkeellä samasta laulusta ja tuon surumielisen runoilijan kanssa sanoa:

Jäähyväst' sana tasoitust' ei suo,
Se virittääpi syömen tunteet vienot.
— — — — — Unelmani,
Uneni tenhon täytyi murtua.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this

eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement

or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to

maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.